

*Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Филозофски факултет
Институт за безбедност, одбрана и мир
Последипломски студии од областа на одбрана*

***СЛАБИТЕ ДРЖАВИ И
НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ
МЕЃУНАРОДНАТА БЕЗБЕДНОСТ
(магистерски труд)***

Ментор:

проф. д-р Билјана Ванковска

Изработил:

Марјан Велковски

Скопје, Ноември 2015 година

Моќните прават тоа што можат,
Додека пак слабите поднесуваат тоа што мораат.

Тукидид, Пелопонеската војна

Содржина:

Вовед	- 5 -
1. Теоретска димензија на истражувањето	- 7 -
1.1. Предмет и цели на истражување	- 7 -
1.1.1. Општа цел на истражувањето	- 8 -
1.1.2. Посебни цели на истражувањето	- 8 -
1.2. Истражувачки прашања.....	- 9 -
1.2.1. Централно истражувачко прашање.....	- 9 -
1.2.2. Посебни истражувачки прашања	- 9 -
1.3. Методолошки пристап	- 10 -
2. Државата и теоретска перспектива на слабите и неуспешните држави	- 12 -
2.1. Поим за држава	- 12 -
2.2. Моделот на држава според Макс Вебер	- 13 -
2.3. Моделот на држава според Бари Бузан	- 14 -
2.4. Елементи и варијабли при дефинирање на слабоста на државите ..	- 16 -
2.5. Концептот на слаби и неуспешни држави и дефиниции.....	- 19 -
2.6. Оперативни дефиниции	- 24 -
2.7. Дали слабите држави се закана за меѓународната безбедност?.....	- 30 -
3. Безбедносните импликации на слабите и неуспешни држави во меѓународниот систем низ призмата на современите закани по безбедноста	- 36 -
3.1. Општ осврт кон современите закани за меѓународната заедница ...	- 36 -
3.2. Расадник на тероризмот?.....	- 40 -
3.3. Ризиците од пролиферација на оружјето за масовно уништување ..	- 42 -
3.4. Лошото соседство	- 44 -
3.5. Засолниште на криминалците.....	- 45 -
4. Надворешната политика на слабите држави.....	- 48 -
4.1. Надворешната политика и безбедноста	- 48 -
5. Меѓународната заедница и слабите држави	- 51 -
5.1. Традиционален пристап.....	- 51 -
5.2. Влијанието на балканските држави врз меѓународната безбедност	- 58 -

5.3. Интернационалниот стејтбилдинг процес на Балканот	- 60 -
5.4. Неуспешните држави и меѓународното право.....	- 62 -
5.5. Членството во ЕУ и НАТО како движечка сила на стејтбилдинг процесот -	67 -
6. Македонија - национална држава во мултиетничко општество ..	- 77 -
6.1. Македонија низ историјата – краток историски осврт	- 77 -
6.2. Македонија во периодот од балканските војни до крајот на втората светска војна.....	- 79 -
6.3. Македонија во периодот од 1944 до 1991 година и создавањето на модерната македонска држава	- 82 -
6.4. Крајот на студената војна и Македонија	- 83 -
6.5. Стејтбилдингот во Македонија.....	- 85 -
6.6. Безбедносната дилема во Македонија	- 87 -
6.7. Македонија во периодот од 2001 до 2015	- 89 -
6.8. Македонија се враќа во балканското минато?	- 100 -
ЗАКЛУЧОК.....	- 104 -
7. Библиографија.....	- 111 -

Вовед

Со завршувањето на студената војна, наместо очекуваниот мир и стабилност, се појавија бројни закани за безбедноста во меѓународниот систем, меѓу кои една од покарактеристичните е појавата на слаби држави или со други зборови, држави кои не можат или не сакаат да ги имплементираат демократските вредности во рамките на својот систем, кој е само номинално демократски, како и обезбедувањето на општата благосостојба и човековите права на своите граѓани. По „мирниот“ студеноевоен период и крвавите 1990-ти, балканскиот регион, но и други региони денес претставуваат мешавина од слаби држави и меѓународни протекторати, еднакво позиционирани помеѓу далечниот неуспех и евентуалниот успех.

Слабите држави честопати се опишуваат како единствениот најважен проблем за меѓународниот поредок уште од завршувањето на студената војна¹, но сепак неколку димензии на овој феномен се сè уште неистражени. Овој феномен бил присутен и порано во меѓународната политика, но постстуденооевниот период ја нагласува поврзаноста со безбедносните фактори.

Четири претпоставки се од клучно значење при оформувањето на новиот глобален безбедносен систем. Првата е дека развојот и проширувањето на технологиите од „мрежното доба“, особено информатичката технологија, се дел од процесите на глобализацијата. Втората е дека бројот на држави кои се премногу слаби да го контролираат својот развој на нивната територија е сè поголем, аналогно на тоа, тие држави станаа база и засолниште за меѓународниот криминал и терористичките мрежи. Феноменот на неуспешните држави се должи на неколку фактори: појавата на нови држави со распаѓањето на мултинационалните федерации, како што беа Советскиот сојуз и СФР Југославија; изложувањето на неразвиените држави на процесите на глобализацијата и економскиот неолиберализам кој од нив прави аутсајдери во битката за профит и развој; и поставените високи стандарди на владеење, поставени од меѓународната заедница. Парадоксално, но се смета дека на почетокот на 21-иот век, закани по меѓународната безбедност се помалку генерирани од страна на моќните и богати држави, отколку од

---

¹ Stewart Patrick, *Weak States and Global Threats: Assessing Evidence of "Spillovers"*, The Washington Quarterly 2006, p. 1.

неразвиените и сиромашни држави и недржавните актери. Третата претпоставка е дека националната и меѓународната безбедност станаа меѓусебно испреплетени и поврзани, како никогаш порано. Четвртата претпоставка е растечката важност на невоените аспекти на безбедноста на државата. Стабилноста и ефикасноста на државата, почитувањето на нормите и владеењето на правото се многу поважни за одржување на меѓународниот поредок, отколку воениот потенцијал на државата.²

Општо прифатено мислење е дека слабите држави се последица од влијанието на огромниот дијапазон на асиметричните закани за глобалната безбедност и благосостојба, од транснационалниот тероризам до меѓународниот криминал, хуманитарните катастрофи, регионалните конфликти и нестабилност, глобалните пандемии, масовната миграција и деградацијата на животната околина.³

Со понатамошното истражување на овој вид на корелација, ќе се изврши анализа како моќта на државата влијае на безбедноста во меѓународниот систем, концентрирајќи се на Македонија и на безбедносните проблеми кои ја засегаат, особено во периодот по студената војна. Тоа всушност претставува автентична дебата за безбедносната дилема на локално ниво во постстуденовоениот период, базирана на аргументот дека прашањата за внатрешната безбедност добија поголема важност, во однос на екстерните закани, кои исчезнаа со распаѓањето на биполарниот интернационален систем.

---

² Изјава на поранешниот претседател на САД Џорџ В. Буш за втората фаза од војната против тероризмот: „Америка ги охрабрува и очекува од владите во светот да помогнат за да се отстранат терористичките паразити, кои ѝ се закануваат на својата земја и мирот во светот.“ „Нема неутралност, предупредува Буш“, 11.03.2002, Достапно на: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/english/world/americas/newsid_1867000/1867101.stm>.

³ John J. Hamre and Gordon R. Sullivan, „*Toward Postconflict Reconstruction*,“ *Washington Quarterly* 25, 4, Autumn 2002, p. 85.

1. Теоретска димензија на истражувањето

1.1. Предмет и цели на истражување

Основен предмет на истражувањето е анализа на феноменот на слабите држави, како и силната корелација помеѓу слабите држави и безбедносните состојби кои имаат импликации на меѓународниот систем. Во тој контекст, случајот на Република Македонија ќе биде опфатен како пример за тоа колку е тешко да се дефинира кога почнува и кога завршува „слабоста“ на државата во контекст на теоријата за силни и слаби држави.

Гледано пошироко предметот ќе ги опфати и следните сегменти кои во суштина ја сочинуваат и основната структура на трудот и тоа:

- Осврт на идентификуваните транснационални закани и безбедносните предизвици за меѓународната безбедност по Студената војна;
- Теоретски осврт на феноменот на слабите и неуспешни држави и анализа на постоечките објаснувања за причини за постоење на слабоста на државите;
- Анализа на видовите и карактеристиките на слабите држави во меѓународниот систем;
- Анализа на глобалните и регионалните безбедносни импликации на слабите и неуспешни држави во меѓународниот систем;
- Анализа на пристапот на меѓународната заедница во справувањето со слабите држави;
- Анализа на внатрешната политика на општествена кохезија (или дезинтеграција) кај слабите држави;
- Анализа на состојбите во Република Македонија низ призмата на феноменот на слаба држава.

1.1.1. Општа цел на истражувањето

Општата научна цел на истражувањето ќе биде да се утврди какво е влијанието на слабите држави во меѓународниот систем, како закана за меѓународната безбедност, но и да ја преиспита тезата за тоа дали Република Македонија е слаба држава или не.

1.1.2. Посебни цели на истражувањето

Посебни цели на истражувањето ќе бидат:

- согледување на поширокиот контекст на појавата и развојот на феноменот на слабите држави;
- утврдување на суштинските елементи, широко согледување, компарација, анализа и проценка на клучните сегменти на феноменот на слабите и неуспешни држави и анализа на постоечките објаснувања за слабоста на државите;
- согледување на суштинските елементи и анализа на видовите и карактеристиките на слабите држави во меѓународниот систем;
- согледување, проценка и анализа на глобалните и регионалните безбедносни импликации на слабите и неуспешни држави во меѓународниот систем во периодот по Студената војна;
- согледување, анализа на начинот на кој меѓународната заедница се справува со феноменот на слабите држави во периодот по Студената војна;
- проценка и анализа на состојбата на Република Македонија низ призмата на феноменот на слаба држава и импликациите кои таа ги има врз домашната и меѓународната безбедност.

1.2. Истражувачки прашања

1.2.1. Централно истражувачко прашање

Магистерскиот труд, со употреба на соодветна методологија, ќе се обиде да даде одговор на едно централно, и серија посебни истражувачки прашања.

Централното истражувачко прашање гласи: Какво е влијанието на феноменот на слабите држави врз меѓународниот систем, односно дали истото претставува реална закана или се користи како оправдување за либералниот интервенционизам и акциите на меѓународната заедница во она што се нарекува политика на стејтбилдинг (градење држави)?

1.2.2. Посебни истражувачки прашања

За да се дојде до одговорот на централното истражувачко прашање, трудот ќе треба да одговори на серија релевантни и взаемно поврзани прашања, како што се следните:

- Кои се главните фактори кои доведуваат до појава и пролиферација на слаби и неуспешни држави?
- Која е разликата меѓу слабите и неуспешните (пропаднати) држави?
- Дали политиката на неолиберален интервенционизам преку стејтбилдинг и градење на мирот е успешна или создава привид на реформирани држави?
- Дали и како начинот на кој меѓународната заедница се справува со феноменот на слабите држави, придонесува за воспоставување на демократски поредок и почитување на меѓународниот поредок?
- Дали слабите држави претставуваат претежно закана за меѓународниот и регионалниот мир или се тие феномен кој првенствено ги погодува жителите на тие држави?
- Дали согласно класификацијата која постои, Република Македонија беше слаба држава во времето на воспоставувањето на Рамковниот договор како облик на меѓународен стејтбилдинг?

- Дали интеграцијата на Република Македонија во НАТО и ЕУ ќе го интегрира етнички поделеното општество, односно каква е моќта на овие стратегиски цели да го замени внатрешниот „општествен договор“ помеѓу двете најголеми заедници (македонската и албанската)?

1.3. Методолошки пристап

Изборот на методот на собирање на податоци, зависи од предметот на истражување, но и од доброто познавање на неговите можности и особини.

Овој истражувачки потфат, во основа, може да се определи како теориско, дескриптивно и експланаторно истражување од интердисциплинарен карактер. Тоа ќе опфати неколку подрачја како теоријата на безбедноста, меѓународни односи и меѓународната безбедност. Тоа ќе претставува комбинација на теориско истражување на феноменологијата на слабите и неуспешни држави и нивното влијание врз меѓународната безбедност и на студија на случај (т.е. ќе се преиспита тезата дали Република Македонија спаѓала или спаѓа во категоријата на слаби држави). Експланаторниот метод ќе помогне во истражувањето на феноменологијата на слабите и на силните држави, причините за нивната појава и последиците по меѓународната и регионалната безбедност од колапсот на државните функции. Методолошкиот пристап кој ќе се примени во истражувачката стратегија примарно ќе се базира на индуктивната постапка. Со квалитативна анализа ќе се стекнат одредени релевантни сознанија од теориска, но и практична природа, кога станува збор за слабите држави и нивното место во меѓународниот безбедносен мозаик.

Со истражувањето ќе се настојува, со примена на неколку методолошки постапки на собирање, анализа и интерпретација на податоците, да се направи систематизирана и конзистентна текстуална целина. Притоа, како основна методолошка постапка, односно техника на собирање податоци, ќе се користи анализата на содржина на меѓународни документи, конвенции, стратегии, но и расположиви статистички показатели, извештаи и анализи на меѓународни организации и тинк-тенкови, кои се однесуваат на слабите држави генерално, но и поединечно на одредени маркатни примери од меѓународната сцена. Во истражувањето ќе бидат користени секундарни извори на податоци, научна и

стручна литература од областа кои третираат вакви проблеми, разни државни документи од безбедноста и одбраната, одлуки, анализи и заклучоци. Посебна примена во истражувањето ќе најдат методот на анализа на содржина во анализа на теоретските сознанија, анализа на текстови, написи и статии, говори, документи, анализа на статии од дневниот печат, интернет публикации и државни документи.

Во вториот дел од трудот ќе се направи студија на случајот на Република Македонија, а во тој контекст ќе се анализираат одговорите добиени од релевантни државни, јавни и општествени актери добиени со полуструктурирано интервју.

Како постапки за анализа и интерпретација на податоците ќе се применат индуктивно - дедуктивниот метод, аналитичко - синтетичкиот метод како и компаративниот метод на анализа. Во оваа фаза ќе треба да се утврди дали собраните податоци и сознанија даваат одговори на поставените истражувачки прашања. Индуктивно - дедуктивната постапка ќе овозможи осознавање на појавата која се истражува (слабите држави, генерално и Република Македонија, одделно) како целина на општото и посебното. Во контекст на примената на аналитичко - синтетичкиот метод ќе се користат инструментите на дескриптивна и експликативна анализа, во чии рамки ќе се врши поединечно анализирање на податоците и нивно синтетизирање и сублимирање во вид на заклучоци.

Прибирањето и трансформацијата на податоците низ опис, анализа и интерпретација ќе претставуваат добра основа за заклучок кој би бил во функција на разрешување на сите дубиози во врска со феноменот на слабите држави и како тој придонесува за локалната и регионална (не)безбедност, вклучително низ случајот на Македонија. Анализираниите податоци ќе бидат воопштени во релевантни факти, кои ќе ги потврдат или негираат поставените хипотези. Врз основа на добиените резултати ќе се утврди корелацијата помеѓу причините, поимите и појавите кои што се истражуваат.

2. Државата и теоретска перспектива на слабите и неуспешните држави

2.1. Поим за држава

Државата претставува географско – политички ентитет кој поседува суверенитет, односно претставува врховна власт на одредена територија и население и е меѓународно признаена.⁴ Територијата е една од карактеристиките на државата. Социологот Макс Вебер во неговиот труд „Политиката како вокација“ ја дефинира модерната држава како човечка заедница која успешно располага со монополот на легитимна употреба на сила. Секоја држава е заснована на сила/насилство и доколку не постоеле социјалните институции кои го „препознаваат“ ваквото насилство, тогаш концептот на „држава“ би бил елиминиран и ќе се појавела ситуација која можеме да ја наречеме „анархија“.⁵ „Веберијанската држава“ се одликува според тоа што поседува административен апарат, монопол врз репресивниот апарат и насилството и способност да го одржи и манифестира тој монопол.⁶ Се смета дека државата има единствено право да го користи насилството.⁷ Либералната теорија ни кажува дека суверенитетот лежи во народот, луѓето ѝ подаруваат моќ на државата, а за возврат добиваат сигурност и општествен поредок. Според Хобсовата теза за општествениот договор која е поврзана со монополот за употреба на сила можеме да забележиме сличности со либералната теорија и стои дека поединците склучиле договор со државата, која во замена за нивните отстапки на своите членови во врска со нивното право на самозаштита, им пружа еднаква заштита и безбедност.⁸ Државата доколку располага со закони кои го одразуваат моралниот кодекс и вредностите на заедницата, политичка машинерија која ги носи и менува овие закони, извршно тело кое го гарантира спроведувањето на законите, судски систем кој ги решава споровите согласно законите, супериорна сила која ќе одврати од евентуално посегание по насилни методи и задоволително ниво на благосостојба и безбедност која обезбедува социјален

⁴ Ванковска, Билјана, „Политички систем на Република Македонија“, Скопје 2014-та година, стр. 30.

⁵ Max Weber, „*Politics as a Vocation*“, Munich 1919. Достапно на: <http://anthropos-lab.net/wp/wp-content/uploads/2011/12/Weber-Politics-as-a-Vocation.pdf> (Пристапено на 15 Август 2015 година).

⁶ Ванковска, Билјана, „Политички систем на Република Македонија“, стр. 31.

⁷ Max Weber, „*Politics as a Vocation*“, Munich 1919.

⁸ Ванковска, Билјана, „Политички систем на Република Македонија“, стр. 31.

мир во општеството, можеме да кажеме дека е функционална и стабилна.⁹ Во реалноста е многу тешко да се најде ваков модел на држава и таа е која најчесто ги крши човековите права.

Лошото владеење (корупцијата, злоупотребата на моќта, слабите институции и недостатокот на одговорност) и цивилните конфликти ја кородираат државата одвнатре. Во некои случаи, ова довело дури и до колабирање на државните институции. Сомалија, Либија и Авганистан под раководството на Талибанците се најскорешните и најдобрите примери за оваа појава. Колапсот на државите се поврзува со очигледните закани, како што се организираниот криминал и тероризмот. Крахот на државите е алармантен феномен, кој го поткопува владеењето и ја влошува регионалната стабилност.¹⁰

2.2. Моделот на држава според Макс Вебер

Социологот Макс Вебер формулирал идеален модел на држава кога се зборува во контекст за државата и нејзините особини. Веберовата идеална држава се дефинира како форма на хумана заедница која (успешно) поседува монопол да употребува средства за присилба во рамките на одредена територија.¹¹ Покрај особините на државата кои ги сугерира Вебер, споменати се и дополнителни индикатори кои поконкретно го дефинираат терминот слаба држава.

Првиот индикатор е домашното и меѓународното признавање на државата, кое е важно за државата во интеракцијата со другите држави на меѓународната сцена. Како втор индикатор се истакнува испораката и регулирањето на одредени услуги и редистрибуција на добра,¹² кои често се сметаат дека се централен дел од државноста. Впрочем ова е прилично и контроверзен индикатор, бидејќи може да резултира со ненамерно идеолошко аргументирање на тоа дали неолибералните реформи ја ослабуваат државата или не. Важно е овој индикатор да не се интерперетира како „колку е поголема редистрибуцијата

⁹ Ванковска, Биљана, „*Политички систем на Република Македонија*“, стр. 31-32.

¹⁰ A Secure Europe in a Better World, Strategic objectives, Key Threats, State failure, Brussels, Dec 2003, p. 4.

¹¹ Max Weber, David S. Owen, Tracy B. Strong, Rodney Livingstone, "The Vocation lectures – Science as a Vocation, Politics as a Vocation", *The Vocation Lectures - Science As a Vocation, Politics As a Vocation*, Cambridge 2004, p. 33.

¹² На пример поштенските услуги, заштита од пожари, комунални услуги, патна инфраструктура, обезбедување на доволни количини на електрична енергија и телекомуникации.

– толку е помоќна државата“, туку „правична редистрибуција – индицира на моќна држава“. ¹³

2.3. Моделот на држава според Бари Бузан

Основниот и апстрактен модел на тоа што ја сочинува државата, претставен од Бари Бузан ¹⁴ е моделот каде државата е претставена како триаголник, во кој секоја страна претставува есенцијален дел од државноста (види слика 3). Ако една страна недостасува, тогаш триаголникот се изобличува. Трите делови се:

Опитата концепција или идеалот за државата е најапстрактниот индикатор. Според Бузан, тоа е „срцето на државниот политички идентитет“ ¹⁵. Тоа е идејата која ги сплотува луѓето во една социо – политичка заедница и дава одговори на тоа како треба да биде организирана државата, од кого е составена и зошто постои. Овој индикатор е поврзан со термините *националност* и *идеологија*. ¹⁶ Оваа страна на триаголникот е особено јака во нациите - држави.

Институционалниот аспект на државата е всушност конкретното манифестирање на самата држава. Тука спаѓа „целокупната машинерија на владата“ ¹⁷, т.е администрацијата, легислативните тела на владата, безбедносниот апарат итн. Овој индикатор ги опфаќа нормите и процедурите според кои работат институциите. Она што е важно тука е функционалноста на институциите, а не нивното демократско постапување.

Физичката база е последниот и најконкретен индикатор на моделот на Бузан. Физичката база се состои од луѓето, дефинираната територија, природните ресурси и создадените добра во самата држава. Холсти тука забележува дека варијаблите во овој индикатор се подложни на промени со текот на времето, освен границите на дефинираната

¹³ Holsti, Kalevi Jaakoo, *The State, War, and the State of War*, 1997, стр. 91- 92.

¹⁴ Buzan, Barry. *People, States & Fear: The National Security Problem in International Relations*, 1983: стр. 39-43.

¹⁵ Исто, стр. 44-45.

¹⁶ Исто, стр. 70.

¹⁷ Исто, стр. 82.

територија, кои во поново време стануваат „свети и непроменливи“, освен со претходна согласност на сите инволвирани држави во спорот.¹⁸

Слика 3. Триангуларниот модел на држава според Бари Бузан

Користејќи ги Бузановиот апстрактен модел и Веберовиот конкретен модел за моќни држави, можеме да дојдеме до дефинирањето за слабоста на државата. Неуспешноста на една држава може да ја дефинираме како неуспех да се исполнат еден или повеќе индикатори од двата модели. Бузановиот апстрактен модел е едноставен теоретски модел на држава, но ако се обидеме да ја дефинираме слабоста на државата, ќе најдеме на недостатоци. Ако трите страни на триаголникот претставуваат моќна држава, тогаш слабоста мора да ја гледаме како неуспех да се исполнат условите на еден или повеќе од дадените индикатори.¹⁹ Доколку сакаме да извлечеме дефиниција од Бузановиот модел, кажувајќи дека слаба држава е држава која не исполнува еден или два од индикаторите на триангуларниот модел на држава, ќе добиеме многу груба и неоперативна дефиниција, но ако сакаме да ја усовршине истата, тогаш ќе треба секој индикатор да биде поделен на неколку операционализирани и помалку апстрактни под-индикатори, што би нè довело до конкретниот Веберов модел на моќна држава.

¹⁸ Holsti, Kalevi Jaakoo. *The State, War, and the State of War*. 1997: стр. 83.

¹⁹ Ако недостасуваат сите страни, тогаш нема држава, дури ни слаба држава.

2.4. Елементи и варијабли при дефинирање на слабоста на државите

Популацијата и територијата се важни варијабли кога зборуваме за држави кои можат да се вметнат во категоријата средни или моќни сили. Величината на популацијата или територијата станува важна доколку силата или моќта на државата се набљудува од меѓународна перспектива, но не и од домашна перспектива. Аналогно на тоа, Луксембург е моќна држава, гледано од домашна перспектива. Понатаму, гледано од домашна перспектива, можеме да констатираме дека моќните држави не мора да се задолжително и големи држави. Дури и државите кои се навидум слаби од перспектива на внатрешните можности, можат да бидат вклучени во група на сили/држави кои имаат влијание во меѓународниот систем.

Во услови на растечка глобална економија, улогата на природните ресурси со кои располага државата немаат големо влијание во нејзиниот успех. На пример, Израел е околу 20770 квадратни километри територија и има популација од околу 7.9 милиони луѓе. Израел ги нема нафтените ресурси како своите арапски соседи, но неговата популација публикува десет пати повеќе научни и стручни трудови од целокупната популација на светско ниво, што го става Израел на четврто место во светот во научните активности.²⁰

Мораме да ја набљудуваме внатрешната динамика на варијаблата „популација“ од квалитативна гледна точка, која има изгледи дека е во директна корелација со безбедносниот проблем. Наталитетот, белата смрт, стареењето на популацијата во земјите од Западна Европа влијае на способноста на тие земји ефикасно да ги исполнуваат своите обврски кон своите граѓани, создава потреба од млада работна сила и поголеми издатоци за пензискиот и здравствен систем или пак во лојалноста и почитувањето на законот од страна на граѓаните кон државните институции.

Територијата на државата е истотака динамичен елемент. Процесите на создавање на државата и нејзина консолидација се придружени и со промени на територијата. Овој процес на губење/добивање на територии продолжува, но „губитоците на територија не значат дека на државата ѝ се заканува исчезнување. Германија, Пакистан, Мексико и

²⁰ Ajey Lele, "Asian Space Race: Rhetoric or Reality? ". Institute of Defence Studies & Analyses, New Delhi, India, p. 35.

Полска се држави кои загубиле значителни делови од своите територии без да им биде нарушен историскиот континуитет на државата.²¹ Исто така борбата за територии помеѓу државите не влијае на внатрешниот процес на формирање на државата. Етничките малцинства претставуваат закана за една држава, кога се вклучуваат во сепаратистички движења или пак агитираат за присоединување на територијата со „матичната“ држава. Териториите кои останале надвор од природните географски граници на нацијата, може да ги охрабрат иридентистичките политики на државата, која што ги смета тие територии како свои. Ова може да има директно влијание на домашната политика на државата. Балканот е типичен регион, кога зборуваме во овој контекст, каде скоро сите држави имаат територијални претензии кон своите соседи. Во ваков случај, стејтбилдинг процесот значително се успорува, а влијанието врз регионалната безбедност повеќекратно се усложнува.

Другата компонента на Бузановиот модел, општата концепција или идејата за државата, која меѓу другото е витална при дефинирањето на државата како слаба или моќна, има елементи кои не се директно поврзани со феноменот на слабите држави. Според Бузан, двата главни извори за идејата за државата се наоѓаат во *нацијата* и *идеологијата*... Нациите и идеологиите одиграле витална улога во создавањето, зајакнувањето и распаѓањето на државите, но влијание има и во обратната насока. Прво и основно, треба да се напомене дека државата е таа која што има примарна улога во креирањето на нацијата. Раните европски држави најпрво се создале како држави, а потоа станале нации.

Од динамичните двонасочни „држава – нација“ релации се појавиле бројни модели кои според Бузан се четири на број и тоа: првобитна нација - држава (Унгарија, Италија и Јапонија)²²; вториот модел е наречен држава - нација, каде државата игра инструментална улога во создавање на нацијата²³; третиот модел е делумна нација – држава, каде нацијата е поделена во две или повеќе држави и четвртиот модел или мултинационална држава, кој се состои од држави кои содржат две или повеќе нации.²⁴ Примери за мултинационални

²¹ Buzan, Barry. *People, States & Fear: The National Security Problem in International Relations*, 1983: стр. 63.

²² Buzan, Barry, "People, States & Fear: An Agenda for International Security Studies in the post-cold war era", 1991: стр. 46.

²³ Исто, стр. 46.

²⁴ Исто, стр. 47.

држави може да бидат Швајцарија и Македонија кои се слични според Бузановиот четврт модел, а сепак дијаметрално спротивни во однос на домашните можности. Разгледувајќи ги развиените и моќни држави како што се Франција, Британија, Италија, Јапонија и Унгарија, можеме да согледаме дека најсоодветниот модел за моќна/силна држава е онаа која претставува политичка заедница на граѓаните.

Идеологијата е еден од двата основни елементи на концептот *држава* кој игра витална улога во креацијата, напредокот или распадот на државите. Идеологиите врз кои се поставуваат основите на државата, како што се либералната демократија²⁵, комунизмот, фашизмот односно тоталитаризмот²⁶, или пак религиозните идеологии (исламот, христијанството) активно ги формираат структурите на државата. На пример, нацизмот ги диктираше промените кои се појавија во институциите на Германија во 30-тите години од минатиот век. Германската држава започна да заликува на воена машинерија, а војската и механизмите на присилба станаа доминантни. Бирографијата ефикасно работеше, државните институции уживаа легитимитет, а сето тоа се распадна за помалку од две децении. Од друга страна пак, комунизмот создаде државна бирографија од поинаков вид,²⁷ но граѓанската лојалност кон државата беше базирана на страв и терор, а не на легитимитет. Двата режими, и комунистичкиот и фашистичкиот навидум изгледаат силни, во смисла на присутноста и пенетрација во социјалните пори на општеството. Ова претставува посебна категорија на слаби држави: навидум моќната држава, секогаш претставува автократија и во исто време не обезбедува доволно политички добра, а во екстремни случаи, како што е примерот со Северна Кореа, режимот дозволува своите граѓани да гладуваат.²⁸

---

²⁵ Либералната демократија ги промовира принципите во државата врз основа на општествениот договор и ги отфрла религиозните извори на власт. Односите помеѓу граѓаните и државата се утврдуваат со почитување на индивидуалните права, еднаквост пред законот, автономија на поединецот од државата и општеството и човекот како извор на суверенитетот на власта. Либералната демократија има извори од економијата и промената на сопственичките односи. Види: Ванковска, Билјана, „*Политички систем на Република Македонија*“, стр. 83-85.

²⁶ Тоталитаризмот е модерен феномен кој поседува капацитет за целосна контрола на поданиците и општеството. Тој претставува систем раководен од идеологија која бара командување со сите аспекти на јавната дејност. За повеќе информации види: Иго, стр. 133-137.

²⁷ Fukuyama, Francis, „*The end of history and the last man*“, Avvon Books Inc., New York, 1992, p. 16.

²⁸ Rotberg, Robert I., „*When states fail: Causes and consequences*“, New Jersey, 2004, p. 5.

Досега не е дојдено до дефинитивен одговор која од овие организациски идеологии за државата обезбедува најмногу помош и поддршка при зајакнување на државата и нејзините карактеристики.

2.5. Концептот на слаби и неуспешни држави и дефиниции

Еден од првите проблеми во справувањето со неуспешните држави е во дефинирањето на тоа што всушност тие претставуваат. Националните држави не успеваат, затоа што се згрчени од внатрешно насилство и не можат да обезбедат позитивни политички добра за своите граѓани. Нивните влади го губат легитимитетот, а самата природа на одредена нација - држава станува нелегитимна во очите и во срцата на растечкото мнозинство на нејзините граѓани.²⁹ Типично за слабите држави е присуството на етнички, религиозни и јазични тензии, кои се на границата на насилство, урбаниот криминал има стапка на зголемување, а способноста да се обезбедат соодветни против мерки или други политички добра е многу ниска или пак воопшто не постои.³⁰

Неколку дефиниции се развиени од страна на научници во областа како што се следните:

- Неуспешните држави се напрегнати, длабоко конфликтни, опасни и испреплетени со завојувани фракции;
- Неуспешните држави се држави кои не можат или не сакаат да обезбедат минимални граѓански услови, односно мирот, јавниот ред, безбедноста во земјата;
- Неуспешните држави може да се дефинираат во однос на нивното практично работење на владините функции, карактеристично за една меѓународно признаена држава;
- Олсон укажува на тоа дека листата на неуспешните држави може да се прошири, ако се вклучуваат држави кои се соочуваат со сериозни „внатрешни проблеми кои претставуваат закана за нивната континуирана

---

²⁹ Robert I. Rotberg, *State Failure and State Weakness In A Time Of Terror*, (World Peace Foundation Brookings Institution Press), 2003, p. 1.

³⁰ Исто, стр. 4.

кохерентност или значајни внатрешни предизвици за нивниот политички поредок";

- Питерс, всушност, не дефинира една пропадната држава како таква, туку забележува дека глобализацијата бара согласност со практиките на глобалните лидери. Тој забележува дека новите предвидувачки алатки кои се појавија, се базирани на културата. Овие индикатори се ограничувањата на слободниот проток на информации, потчинување на жените, неспособност да ја прифатат одговорноста за индивидуални или колективни неуспеси, доминација од страна на рестриктивна религија и нискиот квалитет на образованието.³¹

Од крајот на студената војна, слабите и неуспешни држави се идентификувани како глобални закани за безбедноста, поради нивните транснационални импликации³² од нивното неуспешно владеење, насилни конфликти, меѓуграничната криминална активност и неможноста на истите да се справат со глобалните здравствени закани. Појавувањето на „неисправности“ кај државите како извор на глобалната небезбедност во 21-иот век се поврзува со фактот дека безбедноста е неделлива во ерата на глобализацијата. Истовремено, сфаќањето на безбедносните закани е многу изменето: опасноста повеќе не е во моќта, напротив таа лежи во слабоста на државите.³³

Постои голема забуна околу разграничувањето на термините „слаба држава“ и „моќна држава“. Доколку се присетиме на Југославија во времето на Милошевиќ или пак Германија во времето на Хитлер, би предизвикале негативни реакции и критики од страна на поборниците за човекови права, дури и на либералите, кои под поимот „моќна држава“, подразбираат држава која во најмала мерка има доминантна апаратура за присилба. Ваквите перцепции се прифатливи, доколку го имаме на ум тоа дека либералните и демократски држави се „слаби“ по дефиниција или пак како што кажал Фукујама:

---

³¹ Donald W. Potter, "State Responsibility, Sovereignty, and Failed States", School of Government, University of Tasmania, September 2004, p. 3.

³² Ekaterina Stepanova, "Anti-terrorism and Peace-building During and After Conflict", Stockholm International Peace Research Institute, June 2003, p. 22.

³³ Stuart E. Eizenstat, John Edward Porter, and Jeremy M. Weinstein, *Rebuilding Weak States*, February 2005, p. 134.

„презервацијата на сфера на индивидуални права во одредена држава, значи остро ограничување на нејзините моќи.“³⁴

Државите во светот навидум може да проектираат моќ, иако нивната државна апаратура е дисфункционална. Ова тврдење секако важи и во обратниот правец. Кина на пример, е карактеристичен пример на слаба држава, додека пак Луксембург е моќна држава. Овие категоризации на прв поглед, се базирани на компаративната логика во однос на една држава кон друга. Конкретно, во врска со споредбата на Кина со Луксембург, според оваа изјава, Кина која е една од светските сили (според варијаблите како што се популација, територија, економска и воена моќ) е слаба држава, додека пак Луксембург, малото „село“ (во однос на популација и големина) е моќна држава. Очигледно е дека претходните изјави имаат една заедничка точка, а тоа е моќта на државата. Авторите како што се Мајкл Хандел, Бари Бузан, Маршал Сингер и Џоел Мигдал зборуваат за релацијата на слабите држави и моќта на државите. Иако сите зборуваат за терминот „слаба држава“ и сите нивни анализи се засовани на релацијата моќ/држава, тие не го анализираат истиот феномен.

За сите споменати автори или за традиционалните теории за меѓународните односи, унифицирачката карактеристика за сите слаби држави е отсуството на моќ или сила. Со цел да се разјасни концептот од домашна перспектива, Бузан ја истакнува главната разлика помеѓу слабите и моќните држави и слабите и моќните сили. Според него, термините „слаби“ и „моќни“ држави се однесуваат на степенот на социо – политичка кохезија, а слаби и моќни сили се однесуваат на традиционалното разграничување помеѓу државите во однос на нивната воена и економска моќ во меѓусебните релации.³⁵ Според Холсти, силата на државата не се мери во воена смисла, туку во капацитетот да управува со лојалноста и со правото да управува со ресурсите потребни за владеење, да овозможува сервиси, да го обезбедува монополот на употреба на

---

³⁴ Fukuyama, Francis: *“The end of history and the last man”*, (New York, Avon Books Inc., 1992.), p. 15.

³⁵ Buzan, Barry, *“People, States and Fear – An Agenda For International Security Studies In The Post Cold War Era”*, (London, Pearson Longman, 2004), p. 97.

сила во територијално дефинираните граници, како и да функционира во рамките на политичка заедница заснована на консензус.³⁶

Во суштина не постојат општо прифатени дефиниции за „слабите држави“ и за „неуспешните држави“. Самиот концепт можеме да го разбереме доколку го поврземе со модерните концепти, како што се глобализацијата, борбата против тероризмот, пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, транснационалниот криминал, меѓународните интервенции итн.³⁷ Еден од начините за да навлеземе во суштината на проблемот, е да го разгледуваме проблемот од домашна перспектива. Степенот на моќ на одредена држава ќе биде „измерен“ преку домашните можности, но не во смисла на моќ во однос на компарација помеѓу државите - соседи.³⁸

Според Хајнц Гартнер, слабите држави можеме да ги дефинираме на два начина: апсолутни и релативни. И на двата начина клучна варијабла е моќта, додека пак разликата е во начинот како се одредува и мери таа моќ. Апсолутните дефиниции генерално вклучуваат фактори како популација, територија и БДП по лице. Штом одредена земја го премине тој праг, повеќе не се смета за „мала“ или „слаба“. Проблемот е тоа што овој праг е различно дефиниран од страна на различни автори и има краен резултат за апсолутна дефиниција за слабите држави, дека неизбежно се соочуваат со проблемот на арбитрарноста. Релативните дефиниции за слабите држави од друга страна пак, ја сметаат моќта како позаменлива категорија. Величината на државата истотака е фактор кој влијае при дефинирањето на тоа што значи слаба држава, но сепак постои разлика во однос на апсолутната дефиниција. Релативното поимање на моќта на државата може да биде поврзано со „личната проекција“ на државата или пак да се има предвид факторот на влијанието.³⁹

Примарната функција на државата е да обезбеди безбедност на своите граѓани, преку превенирање на прекугранична инвазија и инфилтрација, суверенитет⁴⁰ на

³⁶ Ванковска, Билјана: „Меѓународна безбедност: Критички пристап“, Скопје 2011, стр. 62.

³⁷ Исто, стр. 120.

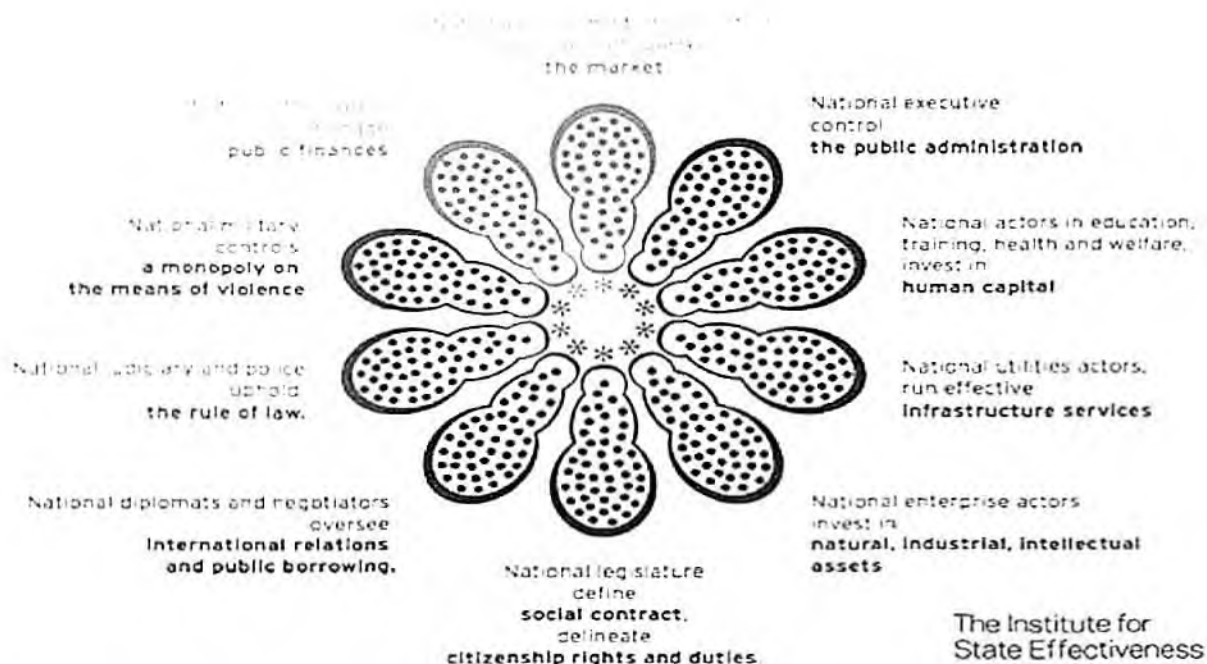
³⁸ Michael Stohl and George Lopez, *Westphalia, the end of the Cold war and the New world order: Old roots to a "New" problem*, достапно на: http://www.comm.ucsb.edu/faculty/mstohl/failed_states/1998/papers/stohl-lopez.html.

³⁹ Heinz, Gartner, „*Small States and Alliances*“ (Vienna – Austrian Institute for International Affairs), 2000, p. 65.

⁴⁰ Суверенитетот е суштинска одлика на секоја држава и се изразува низ две димензии. Надворешната димензија е односот на државата со другите држави и меѓународни субјекти, додека пак внатрешната димензија претставува

целокупната територија, елиминирање на домашните закани или напади на националната безбедност, поредокот и социјалната структура, потоа превенирање на криминалитетот и други опасности поврзани со хуманата безбедност и да овозможи на своите граѓани да ги решаваат меѓусебните односи, без да посегнуваат кон оружје или други форми на насилство.⁴¹

Слика 2: Десетте функции на државата⁴²

Динамиката на моќта на државата делува врз сите релации на интеракции без разлика дали се работи за индивидуа, група или држава. Слабоста на државата не е само прашање на капацитет, туку и на волја. Историјата ни дава голем број на примери на

способноста на државата да го гарантира поредокот на сопствената територија. Види: Ванковска, Билјана, „Политички систем на Република Македонија“, стр. 173.

⁴¹ Robert, I. Rothberg, "Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators", World Peace Foundation and Harvard University 2003: p. 3.

⁴² Извор: A. Ghani and C. Lockhart, *Fixing Failed States: A Framework for Rebuilding a Fractured World*, Oxford University Press, 2008. Достапно на: <http://www.effectivestates.org/ten.htm>.

корумпирани и некомпетентни режими, кои ги одвеле своите земји во пропаст, како на пример Зимбабве на чело со претседателот Роберт Мугабе.⁴³

Широката варијација на историски примери, географската местоположба, културната, социо – економската, политичката и демографската структура на државата која се именува како „слаба“, ни дава една општа генерализација за потеклото на проблематиката на слабите држави. Со други зборови, методолошкото прашање *што е слаба држава* генерира многу опширен одговор. Сепак овој термин и неговите синоними успешно се користат при опишување на овој нов феномен во меѓународната политика, феномен кој ретко кој признава дека постои. Исто така не можеме, а да не кажеме дека сепак постои заеднички деноминатор кој ги поврзува повеќето случаи на слаби држави.

Во ова поглавје ќе се обидеме да објасниме дека суверенитетот, а не карактеристиките на државата, е најнапредниот теоретски пристап при дефинирањето на слабите држави и ќе го претставиме универзумот на слабите држави преку опис на интуитивниот антоним – моќна држава.

2.6. Оперативни дефиниции

Како што претходно споменавме, сеуште не постојат општо прифатени дефиниции за концептите „слаба држава“ и „неуспешна држава“. Степенот на моќ/сила на една држава, ќе биде измерен преку домашните или внатрешните можности и карактеристики на државата, а не преку споредување со останатите слични држави.⁴⁴ Од домашна перспектива, проблемот ќе биде анализиран преку капацитетот на државата да обезбеди лојалност и право на владеење, да обезбеди ресурси потребни да владее и да обезбедува политички добра и јавни услуги за граѓаните, да го одржи есенцијалниот елемент на сувереност, монопол над легитимната употреба на сила во рамките на сопствената територија и да делува во контекст на консензусот базиран на политичкото општество.⁴⁵

⁴³ Michael Clemens and Todd Moss, "Costs and Causes of Zimbabwe's Crisis" CGD Notes, July 2005. Достапно на: <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/2918/>.

⁴⁴ Stohl Michael and Lopez George, "Westphalia, the end of the Cold war and the New world order: Old roots to a "New" problem", достапно на: http://www.comm.ucsb.edu/faculty/mstohl/failed_states/1998/papers/stohl-lopez.html.

⁴⁵ Holsti Kalevi Jaakko, "The State, War, and the State of War", стр. 82-83.

Ако прифатиме дека „националните држави постојат за да обезбедат политички добра“⁴⁶ на своите граѓани, тогаш слабоста на државата ќе варира според релативните капацитети на државата во спроведување на овие добра. Иако емпиризмот не ни дозволува децидно да ги разјасниме термините според кои државите ќе можеме да ги класифицираме како слаби, можеме да идентификуваме три типови на држави кои не успеваат ефикасно да ги обезбедат политичките добра: слаби држави, неуспешни држави и колабирани држави.

Според друга класификација, државите можеме да ги дефинираме како успешни, фрагилни и неуспешни (пропаднати) држави. Успешните држави се оние кои непречено ги обезбедуваат политичките добра на граѓаните, фрагилните држави⁴⁷ се оние кои немаат капацитет за обезбедување на политичките добра или пак истите ги нудат со послаб квалитет, додека пак неуспешните држави се држави кои се неспособни да понудат било какво јавно добро за граѓаните.⁴⁸

Според Роберт Ротберг, колабираната држава лесно можеме да ја идентификуваме како екстремна верзија на неуспешната држава.⁴⁹ Колабираната држава постои во де јуре јасно дефинирана суверена територија, каде што постои целосен вакуум на централна моќ и де факто дисфункционална влада и државни институции. Во ваквите држави преовладува владеењето на оружјето. Од аспект на постоењето на централен авторитет, во неуспешната држава постојат две или повеќе, де факто влади. Едната влада е меѓународно признасна, но нема никаков домашен легитимитет. Во вакви услови, други етнички, религиозни или други групи воспоставуваат паралелни структури, кои де факто контролираат делови од територијата и ги превземаат голем дел од должностите и обврските на де јуре владата.

---

⁴⁶ Безбедност, образование, здравствени услуги, економски можности, заштита на животната средина, судски и правен систем и фундаментална инфраструктура и комуникации. Види Donald W. Potter, *“State Responsibility, Sovereignty and Failed States”*, School of Government, University of Tasmania, 2004, p. 4-5.

⁴⁷ Типичен пример за фрагилна држава е Шри Ланка, каде во основа постои високо функционална влада, но слаба територијална контрола. Ова се должи на фактот што три децении земјата беше во граѓанска војна, односно владата од една страна како актер со монопол на легитимна употреба на сила, а од друга страна сепаратистичката група Ослободителните тамилски тигри на северот и истокот од земјата. Денес владата организира регуларни слободни избори, се гордее со широките граѓански слободи, но сепак има слаба економија и квалитетот на политичките и социјалните добра е на ниско ниво. За повеќе информации види: Erin K. Jenne, *“Sri Lanka: A Fragmented State”* in Robert I. Rotberg, *“State Failure And State Weakness In A Time Of Terror”*, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2003.

⁴⁸ Ванковека, Билјана: *„Меѓународна безбедност: Критички пристап“*, стр. 122.

⁴⁹ Rotberg, Robert I., *“Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators”*, Washington, D.C. 2003, p. 9.

Од аспект на „владеењето“, државата можеме да ја сметаме за неуспешна, дури и ако имаме само една влада. Во овој случај, власта не е доволно добар критериум и ќе го искористиме капацитетот за обезбедување на политички добра и јавни услуги за граѓаните како потребно мерило. Неуспешна држава и колабирана држава се концепти кои се меѓусебно блиски и сродни. Можеме да кажеме дека неуспешна или колабирана држава е држава која не може или не сака да ги сочува и одржи минималните домашни *цивилни* услови, како на пример мирот, поредокот, безбедноста итн.⁵⁰

Според Ротберг, неуспешните држави се напнати, длабоко конфликтни, опасни и испреплетени со завојувани фракции. Во неуспешните држави, владините трупци најчесто војуваат со еден или повеќе ривали. Друга карактеристика на неуспешните држави е губењето на територијата, огромните нивоа на криминалитет, физичко насилство и корупција. Од аспект на обезбедување на политичките добра, неуспешните држави се целосно неспособни за вршење на таквата функција.

Од друга страна пак, слабите држави јасно се разграничуваат и разликуваат од колабираните држави, но истовремено се слични со неуспешните држави. Сосема е возможно, но не и неизбежно, слабата држава да дегенерира во неуспешна држава. На пример, Македонија и Албанија може да се класифицираат во слаби држави, во смисла дека се докажале како неспособни во обезбедувањето на политички добра кон своите граѓани. Разликата помеѓу Албанија и Македонија е тоа што Албанија во 1997 година дегенерираше во „колабирана држава“, додека пак Македонија никогаш не го доби епитетот „неуспешна“ или „колабирана“ држава.

Од аспект на авторитетот, слабите држави имаат воспоставено владеачка гарнитура и за разлика од неуспешните држави, обично е дискретна. Иако се напнати, тензиите ретко „излегуваат на површина“, а кога ќе се случи тоа, државата за кратко време презема контрола врз ситуацијата. Во овој контекст, слабите држави се слични со неуспешните држави. Разликата е во тоа што степенот на слабост е понизок отколку кај неуспешните држави. Кај слабите држави честопати се случува да изгубат контрола врз дел од својата територија во кризни ситуации, но брзо доаѓаат до „задоволително“ решение со кое ќе ја

---

⁵⁰ Potter, Donald W., „*State Responsibility, Sovereignty and Failed States*“, School of Government, University of Tasmania, 2004, p. 3.

воспостават контролата врз сопствената територија. Ова беше случај со Албанија во 1997 и со Македонија во 2001 година. Слабите држави имаат лимитиран капацитет, а степенот на слабост варира од еден случај до друг.

Варијациите на државите во однос на степенот на слабост се во корелација со нивниот статус како сили, но и во однос на степенот на социо – политичката кохезија.⁵¹ Кога идејата за државата и државните институции се слаби, тогаш државата е послаба во однос на онаа во која концепцијата за државата и институциите се моќни,⁵² односно моќта на државата зависи од капацитетот на истата во обезбедување на домашниот политички легитимитет.⁵³

Според тоа, политичкиот легитимитет е единствениот критериум кој се користи при дефинирање на феноменот на слаба држава, бидејќи на секоја влада во секој режим ѝ е потребен одреден вид на легитимитет со цел да остане на власт и да делува во корист на општеството. Можеме да наброиме неколку вида на државен легитимитет: легитимитет преку долго практикување на државност; легитимитет според постигнатите резултати; легитимитет според следење на процедури и легитимитет преку меѓународната заедница. Холсти разликува два вида на легитимитет: хоризонтален и вертикален. Хоризонталниот е меѓусебниот однос на поединците и групите во една држава, а вертикалниот е воспоставеното право на владеење на општеството и неговите политички институции.⁵⁴

Легитимитетот преку долго практикување на државност, во суштина значи дека државата има долга историја на државност и ваквите држави поседуваат политички легитимитет. Постоенето на моќна држава рефлектира долга историја, низ која државата имала доволно време да се консолидира и созрее. Франција и Британија се држави кои ги користат бенефитите од нивната долга историја на државност.⁵⁵ Значи легитимитетот е составен дел од искуството со кое што луѓето се организирале во модерна држава и до степен каде државата е прифатена од своите граѓани како потреба за да бидат политички и социетално организирани. Вакво искуство не можеме да тврдиме дека постои на Балканот

⁵¹ Buzan Barry, *“People, States and Fear: an agenda for international security studies in the post-Cold war era”*, (London, Pearson Longman, 2004), p. 68.

⁵² Иеро, p. 76.

⁵³ Holsti, Kalevi Jaakko, *“The State, War, and the State of War”*, p. 82-83.

⁵⁴ Ванковска, Билјана: *„Меѓународна безбедност: Критички пристап“*, стр. 62.

⁵⁵ Buzan Barry, *People, States and Fear: an agenda for international security studies in the post-Cold war era*, p. 66.

и државите на Балканот не уживаат висок степен на легитимитет.⁵⁶ Историски гледано, балканските земји се индустриски ниско развиени, а од друга страна пак државите во западна Европа, веќе подолг временски период ги практикуваат либералните идеи и на социетално и на политичко ниво. Со над 500 години развој, државите во индустриските општества станале „моќни“, во смисол дека за прв пат во историјата, го уживаат народниот легитимитет.⁵⁷ На Балканот, како и во земјите од третиот свет недостасува државната традиција и заради тоа ваквиот легитимитет не може да биде извор на легитимитет за државата.

Легитимитет според постигнатите резултати е уште еден извор на добивање на легитимитет на одредена власт. Тој се постигнува со исполнување на обврските на владата/државата кон своите граѓани. Владата може да го добие или да го задржи легитимитетот, со тоа што ќе им обезбеди на своите граѓани, тоа што највеќе им е потребно. Тоа се безбедноста на границите од надворешна инвазија, заштита на личната безбедност, гордост на својата нација, економска безбедност итн. Во првата декада по втората светска војна, комунистичките држави уживаа краткорочен легитимитет, како резултат на постигнатиот економски напредок како и воената победа над фашизмот. По падот на комунизмот, државите од источниот блок уживаа краткотраен ограничен легитимитет, кој не беше во корелација со нивниот економски напредок. Според Џоел Мигдал, легитимитетот според постигнатите резултати не се должи единствено на економските резултати на државата, туку повеќе на способноста на државата да ги спроведува политиките, да навлезе во општеството и да има регулаторна улога.⁵⁸ Всушност овој термин коинцидира со терминот градење на држава или „стејтбилдинг“⁵⁹, бидејќи ваквиот процес во Европа значи да се пронајдат ресурси, градење на институциите, добивање на политички легитимитет и продлабочување и проширување на влијанието на државата во општеството.

⁵⁶ Tilly, Charles, *The formation of Nation States in Western Europe*, (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1975), p. 70.

⁵⁷ Holsti, Kalevi Jaakko, *The State, War, and the State of War*, p. 16.

⁵⁸ Migdal, Joel S., *Strong societies and Weak States*, (Princeton: University press, 1998), p. 4.

⁵⁹ Конструирање или реконструирање на владини институции способни да овозможуваат на граѓаните физичка и економска безбедност, односно интернационален механизам кој има задача да се справува со случаите на слабите држави.

Според овие критериуми, голем број од балканските држави се слаби држави, бидејќи не се способни да ги имплементираат политиките за развој, да го наплатат данокот и да ги задоволат основните потреби на своите граѓани за хумана, економска и социетална безбедност. Понекогаш се случува кај одредени балкански држави да изгубат и контрола на дел од својата територија и да не можат ефикасно да си ги контролираат границите.

Легитимитет според следење на процедурите. Легитимитетот на модерните демократии во денешни услови, мора да доаѓа преку демократските процедури. Ако денес поголем број на балкански земји ги класифицираме како слаби држави, тогаш причините мораме да ги бараме во искривувањето на овие демократски процедури кои даваат легитимитет на државните институции. Предуслов за самоодржлива стабилност во овие земји е регулација на транзицијата на моќ од една политичка партија на друга. Сепак во повеќето балкански држави, политичката моќ сè уште не е трансферирана преку слободни и фер демократски избори. Македонското искуство го поставува следното прашање: дали институцијата слободни и фер демократски избори се доволен фактор со цел институциите на државата да бидат легитимни и самата држава моќна? Со освојувањето на мнозинството на гласови на слободни избори, одредена етничка група може да се организира во посебно општествено уредување – држава, за сметка на другите етнички групи кои би биле лишени од правото да партиципираат во државните институции. Ако етничкиот и националниот раскол доминира во едно општество, тогаш процесот помеѓу државата и општеството ќе се прошири и државата ќе ослабе, особено ако таа не е етнички хомогена.

Легитимитет преку меѓународната заедница. Меѓународната заедница е еден од начините владите во слабите држави да се стекнат со потребниот легитимитет. Слабите држави постигнуваат позитивни резултати со помош на светските финансиски институции Светската банка и Меѓународниот монетарен фонд, преку програми за финансиска помош и реформи. Финансиската помош која е во форма на заеми и кредити, нема долгорочен ефект, доколку не се применуваат доследно принципите на добро владеење, ефектот може

да биде спротивен, како во примерот со Грција.⁶⁰ Меѓународната заедница преку Организацијата за безбедност и соработка на Европа, на Балканот служи како извор на легитимитет за слабите држави. Иако мисиите на ОБСЕ меѓу другото имаат и мониторинг статус на изборниот процес⁶¹ и да поднесуваат извештаи и препораки, сепак овие заклучоци се широко прифатени како крајни и дефинитивни заклучоци во однос на легитимитетот и валидноста на изборите.

2.7. Дали слабите држави се закана за меѓународната безбедност?

Од безбедносна перспектива, постоењето на слабите држави е директно поврзано со внатрешните конфликти во овие држави, а најекстремните случаи се граѓанските војни. Вообичаено е за слабите држави да имаат слаб политички легитимитет и аналогно на тоа, нивните институции лошо се справуваат со внатрешните конфликти на интереси. Решенијата обично се бараат надвор од државните институции, па заради тоа се случува понекогаш ваквите конфликти да дегенерираат во вооружени бунтови и анархија. Слабата држава понекогаш не е во состојба да ги реши и конфликтите кои се појавуваат помеѓу различните социјални групи, дури и кога тие групи припаѓаат на иста етничка група. Дobar пример за тоа е албанската имплозија во 1997 година.⁶² Изобилието на краткотрајните прекини на огнот на Балканот и Кавказот се доказ дека правилата на државното војување повеќе не се валидни.⁶³

Сепак, кога спротивставените фракции припаѓаат на различни етнички групи, тогаш потенцијалот за насилства драматично се зголемува. Ваков пример беше

---

⁶⁰ Грчкиот неуспех во справувањето со економската криза ги открива слабостите во функционирањето на „обединета Европа“. Анализите покажуваат дека граѓаните на ЕУ не сакаат повеќе да се финансира недговорното грчко однесување со парите собрани од нивните даноци. За повеќе информации види: <http://www.reuters.com/article/2015/07/19/us-eurozone-greece-family-analysis-idUSKCN0PT05W20150719>.

⁶¹ ОБСЕ врши надзор на изборниот процес во 57 земји – членки. Истотака обезбедува и техничка помош за подобрување на легислативата и административната рамка за изборниот процес во одредени земји. За повеќе информации види: <http://www.osce.org/what/elections>.

⁶² Тригер за кризата беше колапсот на шемата за пирамидалното итедење во кос беа измамани голем број на албанци. Ситуацијата ранидно се разви во политичка криза, на која ѝ следеа масовни протести и безредија. Види: Fiona M. Watson, „Albania , research Paper 97/59“, International Affairs and Defence Section, House of Commons Library, 14 May 1997.

⁶³ Kaplan, Robert, „The Coming Anarchy, Shattering the dreams of the Post-cold war“, (New York: Vintage books, 2001), p. 47.

вооружениот конфликт во Македонија во 2001 година. Насилствата кои ескалираа помеѓу Ослободителната народна армија (ОНА) и владините безбедносни сили имаа потенцијал да ја поделат Македонија. За времетраење на конфликтот, македонските официјални претставници и елитата, не увидоа дека всушност државата беше нападна од внатре или пак изјавуваа дека кризата е резултат на агресија од страна на протекторатот на Обединетите Нации – Косово⁶⁴ или кризата е резултат на терористички активности и групации инфилтрирани од Косово.⁶⁶

Во декадата по студената војна, забележуваме значителен број на внатрешни конфликти – од Балканот до поранешните советски републики, кои започнаа да го истакнуваат трендот на *војни во државите* таканаречени „нови војни“ или „војни од трет вид“.⁶⁷ Во овој контекст Холсти тврди дека феноменот на војната е сè уште честа појава, но самата природа на феноменот е драматично изменета. Војни во државите или „војните од третиот вид“ се разликуваат од „институционализираните војни“ и „целосните војни“ и не кореспондираат со мислењето за војната на Клаузевиц, кој ја гледа војната како организирана борба помеѓу две различни држави. Во војните од третиот вид не постојат фронтови, кампањи, униформи, чест, нема респект за територијалните граници на државата и нема стратегија, ниту тактика.⁶⁸ Војните од третиот вид се исцрпувачки војни водени со мешавина од герилска тактика и тероризам и најчесто целта не е освојување на територија, туку борба за добивање на државност и релации помеѓу заедниците во државата. Една од карактеристиките на овој вид војни е тоа што најчесто се случуваат во распадатите и колабирани држави или во држави кои се во процес на општествена трансформација под влијание на процесите на глобализацијата и економските сили.⁶⁹

Холсти верува дека примарната, ако не и ексклузивната етиологија на внатрешните војни лежи во фундаменталните недоразбирања за природата на заедниците и процесите на градењето на државата со пропратните проблеми. Третиот вид на војни е типичен за

⁶⁴ Стенографски белешки од Сто и осмата седница на Собранието на Република Македонија, одржана на 27 мај 2002 година. Достапно на: <http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/108%20sednica%20%2027.05.2002.pdf>.

⁶⁵ „Македонија во жив песок“, интервју со Ѓорѓе Иванов, професор на правниот факултет во Скопје, Дневен весник Вест, 27.07.2001, достапно на: <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=12342&idg=2&idb=318&rubrika=FOFO>.

⁶⁶ Бучковски, Владо, „Македонија на чекор пред излез од кризата“, Современа македонска одбрана II:4 (2001): стр. 8.

⁶⁷ Kalevi Jaakko Holsti, „The State, War, and the State of War“, p. 134.

⁶⁸ Исто, p. 36.

⁶⁹ Ванковска, Билјана: „Меѓународна безбедност: Критички пристап“, стр. 61.

слабите држави. На војните од третиот вид не им претходи никаква криза или пак декларација за отпочнување на воените дејства, немаат одреден датум, ниту сезона за водење на воените кампањи и ретко која завршува со мировен договор. Главна цел е воспоставување на власт и контрола врз државниот апарат.⁷⁰

Ако ја прифатиме претпоставката дека слабите држави се извор на конфликти и нестабилност во регионите и извор на внатрешни конфликти и фактот дека феноменот на слаби држави не е новитет во меѓународниот систем, се наметнува прашањето: Зошто меѓудржавните конфликти во постстуденовоениот период се закануваат на меѓународната безбедност повеќе од кога и да било?

За време на студената војна, внатрешните конфликти во слабите држави имаа штетни ефекти по безбедноста на соседните држави и региони. Ова е карактеристично за земјите од третиот свет, но сепак се докажало дека овие конфликти не можат во голема мера да го дестабилизираат меѓународниот систем.

На практично и на теоретско ниво, границата помеѓу меѓудржавните и внатрешните војни не може лесно да се идентификува. Според Рејмонд Арон, ако еден интегриран дел од територијата на државата или дел од популацијата, одбие да се потчини на централизираниот авторитет и започне вооружена борба, конфликтот (кој според меѓународното право е граѓанска војна) ќе се смета како странска (надворешна) војна од страна на оние кои ги гледаат бунтовниците како израз на постоечка или нова нација. Холсти истакнува дека најекстремните вооружени интервенции кои се класифицирани како меѓудржавни војни, се всушност резултат на внатрешни вооружени бунтови и војни. (Советската интервенција во Унгарија и Афганистан, како и Американската интервенција во Виетнам).⁷¹ Фактот дека заедницата на независни држави забрзано се зголемува⁷² со нови земји – членки, од кои повеќето се класифицирани како слаби држави, не може да биде аргумент при објаснувањето дека растечката нестабилност во меѓународниот систем е производ на зголемувањето на бројот на слаби држави.

---

⁷⁰ Исто, стр. 61.

⁷¹ Holsti, Kalevi Jaakko, "The State, War, and the State of War", Cambridge University 1996, p. 23

⁷² Бројот на суверени држави во Обединетите нации е зголемен од 51 до 192 до јули 2006 година. Извештајот е достапен на: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/org1469.doc.htm>

Причините за зголемувањето на заканата за мирот и стабилноста во меѓународната заедница после студената војна мора да се истражува преку границите на квантитативното зголемување на бројот на слаби држави. Првиот причинител мора да се бара во систематската промена меѓународниот систем по завршувањето на студената војна. За време на студената војна, меѓународниот систем беше длабоко поделен помеѓу двата спротиставени блока и еден трет блок (движењето на неврзаните⁷³) кој го лимитираше влијанието на слабите држави и меѓудржавните конфликти во меѓународниот систем. Сепак, студената војна преку нејзиното влијание и баланс на моќ, обезбедуваше значителен степен на стабилност во меѓународниот систем. Според реалистичката теорија на меѓународните односи, биполарната природа на меѓународниот систем и нуклеарното одвраќање, беа главните фактори на мирното разрешување на конфликтите во тоа време. Феноменот на слаби држави беше присутен и во двата противнички блокови. Не е тешко да се тврди дека голем број од државите во источниот блок во тоа време, можат да се класифицираат како слаби, според претходно споменатите критериуми, но идеолошките конфликти од тоа време ги замрзнаа нерешените проблеми како што се националните и малцинските прашања. Дури и во западниот блок, каде јадрото беше составено од моќни (здрави) држави, постоеја одреден број на слаби држави или држави кои не уживаа политички легитимитет, како што беше примерот на поствоена Германија. Покрај фактот што Германија и Италија имаат долга историја на стејтбилдинг и граѓаните го имаат прифатено постоењето на државата, сепак социјалната кохезија беше сериозно оштетена. Политичките институции и влади го имаа изгубено легитимитетот и беа одговорни не само за уништувањето на своите земји, туку и за направените злодела за време на војната.

Другите држави, како Грција и Турција беа под постојана закана од домашните конфликти, кои претставуваа реална закана за кохезијата на западниот блок. Ова е една од причините за кои беше усвоен Маршаловиот план и доктрината на Труман од страна на САД. Маршаловиот план беше создаден да превенира и да ги неутрализира потенцијалните закани од неизбежниот економски и политички колапс на западна

---

⁷³ Првата конференција на Движењето на неврзаните е одржана во Белград на 6-ти Септември 1961 по иницијатива на Јосип Броз Тито, каде беа присутни 25 земји. Тој изразил загрижување дека трката со вооружување може да доведе до војна помеѓу САД и Русија.

Европа.⁷⁴ Според Џорџ Маршал, планот не бил насочен кон некоја држава или доктрина, туку кон превенција и сузбивање на сиромаштијата, гладот, очајот и хаосот.

Некои од внатрешните конфликти кои се појавија во тој период, како што беа во Унгарија во 1956 и Чехословачка во 1968 година, немаа реперкусии на статусот кво. Ова го објаснува нереагирањето на западот по воената интервенција на Советскиот сојуз во Унгарија и Чехословачка. Од друга страна пак, овие внатрешни конфликти претставуваа закана за целиот про-советски блок и заради овој факт, разбирлива е брзата воена интервенција од страна на Советскиот сојуз. Биполарната природа на меѓународниот систем и ривалството помеѓу двете суперсили, ја пролонгираше нестабилноста на земјите од Третиот свет.⁷⁵

Во поддршка на аргументот дека слабите држави ја зголемија нестабилноста во меѓународниот систем по студената војна, треба да разгледаме уште еден фактор – *организирачката идеологија*. Во 1815 година меѓународниот систем функционираше на база на баланс на моќта помеѓу победничките европски држави во војната против Наполеон и поразената Франција. Оттука, безбедноста беше изградена околу концептот на баланс на моќта, каде сите сили се релативно еднакви меѓусебно и делуваа како ограничување помеѓу нив. Европските сили во тоа време, беа поврзани меѓу себе во името на систематската стабилност и покрај фактот што не ја делеа истата организирачка идеологија. Безбедносната рамка во студената војна беше фундаментално различна, не само во структурата на балансот на моќта (на пр. биполарноста), туку и од перспективата и улогата на организирачката идеологија. Двата блока, претставени преку либерализмот и комунизмот, создадоа засебни независни безбедносни институции, НАТО и Варшавскиот пакт.

За време на своето постоење, комунизмот како организирачка идеологија воспоставена од земјите членки на источниот блок, ги замрзна националните и проблемите на малцинствата и го постави целокупниот проблем на стејтбилдингот на целосно различни основи, додека пак лидерите од источна Европа се ангажираа во

---

⁷⁴ За повеќе информации види: The George C. Marshall Foundation, "The Marshall plan", достапно на: <http://marshallfoundation.org/marshall/the-marshall-plan/>

⁷⁵ Како на пример: Ангола, Иран, Ирак и Виетнам.

социјализацијата и се обидуваа да ја елиминираат „лажната свест“ за националност и ја развиваа правилната пролетерска филозофија.⁷⁶ Сепак ваквиот однос помеѓу стејтбилдингот и идеологијата не беше хомогена во целиот источен блок. Во мултинационалните и мултиетничките држави како што беа СФР Југославија и Советскиот сојуз, постоеја обиди од страна на владеачките елити да се оформи целосно нов идентитет, со цел да се отфрлат постоечките идентитети, а национализмот и националните прашања беа прогласувани за ерес. Од друга страна пак, либералната демократија, воспоставена од земјите членки на западниот блок како организирачка идеологија, обезбедуваше поголем легитимитет на државите преку економскиот раст и подем и го оформуваше општеството на кохезивен начин. Со крајот на студената војна, се појави нов момент кој се нарекува „небезбедносна дилема“.⁷⁷

---

⁷⁶ Види Schöpflin, George, *Nations, Identity, Power: The New Politics of Europe, The Communist Experience and Nationhood*, C. Hurst & Co. Publishers, 2000.

⁷⁷ Lipschutz, Ronnie D., *After Authority: War, Peace, and Global Politics in the 21st Century*, The state university of New York, 2000, pp. 35-37

3. Безбедносните импликации на слабите и неуспешни држави во меѓународниот систем низ призмата на современите закани по безбедноста

Официјалните претставници, научните работници и медиумите, започнаа да ја забележуваат конекцијата помеѓу слабите држави и широкиот спектар на закани за глобалната безбедност и добробитие, од транснационалниот тероризам до меѓународниот криминал, регионалната нестабилност, пандемиите, масовната миграција и деградацијата на животната околина.⁷⁸

Заради овој факт и со цел да дојдеме до заклучок дали слабите држави претставуваат претежно закана за меѓународниот и регионалниот мир или се тие феномен кој првенствено ги погодува жителите на тие држави, ќе направиме кратка анализа на современите закани за безбедноста низ призмата на феноменот на слабите држави и глобалните и регионалните безбедносни импликации на слабите и неуспешни држави врз меѓународната безбедност и систем.

3.1. Општ осврт кон современите закани за меѓународната заедница

По завршувањето на студената војна меѓународната безбедносна средина стана непредвидлива и несигурна и нејзина основна карактеристика е комплексноста на загрозувањето на безбедноста која што ги опфаќа суштинските елементи:

- Поврзување, преплетување и меѓусебен ефект на воени и невоени закани по безбедноста (воени и етнички конфликти, тероризам, криминал, заразни болести, ОМУ, природни непогоди, еколошки загрозувања и сл.);
- Прераснување на националната безбедност во меѓународната безбедност и обратно. Безбедносната проблематика денес има несомнено глобални димензии во просторна смисла која опфаќа поединец, општествени групи, држава и

---

⁷⁸ John J. Hamre and Gordon R. Sullivan, "Toward Postconflict Reconstruction", Washington Quarterly 25, 4, Autumn 2002, p. 85

меѓународната заедница во целост и во содржинска смисла која ги вклучува сите аспекти на човековото постоење и дејствување во општеството, како на пример: стопанско, социјално, политичко, образовно, комуникациско - информатичко, одбранбено и сите нивоа на општествено поврзување;

- Значително е зајакната поврзаноста и одговорноста меѓу субјектите за обезбедување на безбедноста како што се: државата, меѓународните организации, невладините мултинационални корпорации.
- Инструментите и механизмите за обезбедување на безбедноста се покомплексни и се поврзани во систем (учество во ООН, мировни мисии)
- Во денешната безбедносна средина воениот конфликт може да предизвика пораст на криминалитетот, тероризмот, економски, политички, еколошки и здравствени закани.

Односот меѓу изворите на загрозување може да дејствува и во обратен правец. Екстремните ескалации на невоени закани ја зголемуваат веројатноста за избувнување на вооружен конфликт. Во таа смисла постои причинска поврзаност меѓу зголемениот број на невоени закани како што се етничките спротивности, тероризмот, меѓународниот криминал, загадување на околината и сиромаштијата.

Агресија од големи размери врз одредена земја не е веројатна, но наместо тоа концепциите за националните безбедности на земјите се соочуваат со закани кои се многу различни, помалку видливи и помалку предвидливи. Со промената на безбедносното опкружување на глобално ниво, кое е карактеризирано со интензивните демократски и интегративни процеси, како и продлабочувањето на разликите помеѓу класните слоеви на народот и појавата на не - државни актери кои се занимаваат со транснационален организиран криминал, по автоматизам доаѓа до поместување на традиционалниот концепт на безбедност и одбрана на државите.⁷⁹

Новите технологии продуцираат нови закани. Со осамнувањето на новиот милениум, најважната национално - безбедносна дебата во САД беше фокусирана на

---

⁷⁹ Стратегија за национална безбедност на Република Македонија, Безбедносно опкружување, стр. 6.

одбраната од балистички проектили. Понатаму, новите технологии овозможуваат „кибер војни“, биолошки и хемиски оружја, „паметни“ бомби и други „подобрувања“ во уметноста на војувањето. Друг безбедносен фактор кој произлезе од новите технологии е квантумот на информации и податоци кои ги поседува просечниот граѓанин, кај кои постои ризик да бидат злоупотребени. Електронската пошта е сè повеќе користена форма на комуникација во службите и животот воопшто, со што се олеснува бирократијата, а интернетот претставува бескраен извор на информации, каде не постои можност да се обезбеди нивната точност и релевантност. Заради овие фактори, пролиферацијата на материјали релевантни за националната безбедност треба да биде евалуирана, категоризирана и приоритизирана.

Интернет мрежата истотака претставува нова мета на оние кои сакаат да наштетат на одредена земја и на нејзината национална безбедност, како што е веќе познато дека одредени хакери и вируси навлегуваат и ги напаѓаат интернет страните на владините служби. Покрај другите нови закани кои не се сметаат како значајни во полето на традиционалната национална безбедност е и заканата од ширење на вирусот кој го предизвикува имунодефицитарниот синдром, попознат како СИДА, кој е најраспространет во Африка, но и во другите делови од светот. Ова заболување кое се пренесува преку крвта може да стане закана за вооружените сили на секоја држава. Уништувањето на животната средина и трговијата со дрога се истотака идентификувани како закани за безбедноста.

Според одредени современи анализи и проценки, категоризирани се следните видови на закани и ризици:

- Конвенционална војна и агресија;
- Тероризам;
- Регионални конфликти и кризи;
- Внатрешни економско - социјални проблеми, економски криминал, сиромаштија, невработеност, даночна евазија и несредена бизнис клима;
- Транснационален организиран криминал во сите форми, корупција и злоупотреба на стратегиски материјали и технологии со двоенаменска употреба;

- Прoлифepација и употреба на оружје за масовно уништување;
- Манифестации на радикален национализам, верска нетрпеливост и екстремизам и поседување на големи количини на нелегално оружје;
- Недозволени активности на странски специјални и разузнавачки служби;
- Компјутерски криминал и загрозување на информатичките системи и технологии;
- Природни непогоди, индустриски несреќи, техничко - технолошки катастрофи и масовни епидемии;
- Деградација и уништување на животната средина и еколошките потенцијали.⁸⁰

Безбедносната стратегија на ЕУ идентификува 5 клучни закани за безбедноста кои се меѓусебно поврзани:

- Тероризам;
- Прoлифepација на оружје за масовно уништување;
- Регионални конфликти;
- Распаѓање на држави (слаби и несупешни држави) и
- Организиран криминал.⁸¹

Современите закани за безбедноста се динамични. Во споредба со очигледната голема воена закана во периодот на студената војна, ниедна од современите закани не е „чисто“ воена, ниту пак може да се интервенира само со воени средства.

---

⁸⁰ Стратегија за национална безбедност на Република Македонија, Безбедносни предизвици, закани и ризици, стр. 9.

⁸¹ Георгиева, Лидија, „Менаџирање на ризици“, Скопје 2009, стр. 122.

3.2. Расадник на тероризмот?

Тероризмот претставува огромна стратешка закана за безбедноста на една држава. Терористичките движења се повеќе се организирани, имаат добра логистичка поддршка која е поврзана со електронски мрежи и истите се во можност да употребат големо насилство и да предизвикаат огромен број на жртви.⁸²

Доколку погледнеме одблизу, конекцијата помеѓу слабоста на државата и тероризмот е многу покомплексна отколку што изгледа. Најпрвин, очигледно е дека не сите слаби или неуспешни држави се „инфицирани“ со тероризмот. Според Волтер Лакер, во 49 земји одредени од ОН како најмалку развисени, тероризмот одвај да е присутен. Слабото капацитет не ни објаснува зошто тероризмот се концентрира во одредени региони, особено на Блискиот Исток и поширокиот муслимански свет.

Во интервјуто со државниот секретар на САД, Кондолиза Рајс, таа истакнува дека кај нациите кои се неспособни да го практикуваат одговорното владеење, последиците се појавуваат во форма на тероризам, пролиферација на оружје и други опасности.⁸³ Ваквиот нов фокус кон слабите и неуспешни држави, претставува значителна промена во американската перцепција на заканите. Пред 9/11, креаторите на американската политика гледаа на слабите држави низ хуманитарната призма и не им даваа големо стратешко значење, но Ал Каеда од Афганистан успеа да ја убеди Бушовата администрација дека САД се позагрозени од слабите и неуспешните држави, отколку од останатите „освојувачки“ земји.⁸⁴

Во 2005-тата година, Њујорк Тајмс изјави: „Неуспешните држави кои не се во можност да обезбедат вработувања, кои изгубиле делови од својата територија и не ги контролираат сопствените граници, им праќаат покана за добредојде на терористите.“⁸⁵ Ваквите изјави имаат оправдување. Според податоците на Универзитетот во Мериленд,

⁸² *A Secure Europe in a Better World*, Brussels 2003

⁸³ „A Conversation with Condoleezza Rice“ *The American Interest* 1, 1 (autumn 2005), достапно на: <http://www.the-american-interest.com/2005/09/01/a-conversation-with-condoleezza-ricc/>.

⁸⁴ The White House, *National Security Strategy of the United States of America* (Washington, DC: 2002). See also Chester A. Crocker, „Engaging Failing States,” *Foreign Affairs* (Sept/Oct 2003), 32-44; and Susan E. Rice, „The New National Security Strategy: Focus on Failed States” *Brookings Policy Brief* #116 (February 2003).

⁸⁵ „Fighting Terrorism at Gleneagles”, *New York Times* (July 8, 2005). Достапно на: <http://www.nytimes.com/2005/07/08/opinion/08fri3.html>.

САД, во периодот од 1991 до 2001 година, најголемиот број на терористи кои се појавиле, потекнуваат од конфликтни авторитарни земји.⁸⁶ Истотака, одредени аналитичари во САД, ги посочуваат слабите и неуспешни држави како примарна база за операции на познатите странски терористички организации.⁸⁷ Слабите и неуспешни држави во минатото, на транснационалните терористички организации им давале повеќекратни бенефити со тоа што им нуделе безбедно прибежиште, конфликтно искуство, инсталации за обука и индоктринација, пристап до оружје и опрема, финансиски ресурси, транзитни зони, цели за операција и изобилие на регрути.⁸⁸ Терористичките групации на Блискиот исток ги злоупотребуваат слабите и корумпирани политички институции и претставуваат предизвик за геополитиката. Отсуството на владеење на правото, политичка поддршка за исламската идеологија, како и очигледната поврзаност со терористичките организации го истакнува влијанието на овие држави врз меѓународната безбедност.⁸⁹

Во суштина, слабите и неуспешните држави можат да им обезбедат корисни алатки и работи на терористите, но не се и најбитни за нивните цели. Доколку постојат неуспешни држави кои се битни на транснационалниот тероризам денес, тоа веројатно би биле Ирак, Сирија, Афганистан, Пакистан.⁹⁰ Во 2005-тата година, директорот на ЦИА Питер Гос потврди дека американската инвазија и окупација на Ирак, ја трансформираше земјата од брутален и секуларен авторитарен режим во симбол и магнет за глобалното цихадистичко движење.⁹¹

---

⁸⁶ Monty Marshall and Ted Robert Gurr, "Peace and Conflict 2005", Center for International Development and Conflict Management, University of Maryland.

⁸⁷ U.S. Department of State, "Patterns of Global Terrorism" (2003) and "Country Reports on Terrorism" (2005).

⁸⁸ Mallaby, Sebastian, "The Reluctant Imperialist: Terrorism, Failed States and the Case for American Empire," Foreign Affairs 81, 2 (March/April 2002), достапно на: <http://www.foreignaffairs.com/articles/57800/scbastian-mallaby/the-reluctant-imperialist-terrorism-failed-states-and-the-case-f>.

⁸⁹ За повеќе информации види: Kirkova, Rina i Milosevska, Tanja, "The success of democratization in post Arab spring societies", International Journal of Social Sciences, III(1), 2014.

⁹⁰ После нападите 9/11 сведоци сме на подемот на терористичките организации во светот ако што се Боко Харам во Нигерија, Ал Шабаб во Сомалија, Ал Каеда и ИДИС. Овие групи иако имаат слична реторика и симболи, секоја има своја историја, модус операнди и крајна цел.

⁹¹ Priest, Dana, "Iraq New Terror Breeding Ground: War Created Haven, CIA Advisers Report", Washington Post, January 14, 2005. Достапно на: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A7460-2005Jan13.html>

3.3. Ризиците од пролиферација на оружјето за масовно уништување

Спротивставувањето на пролиферацијата на оружјето за масовно уништување (ОМУ) е еден од клучните безбедносни предизвици на 21 - иот век. Нуклеарното оружје, дури и најпростата направа која е создадена од разни земји, има огромен потенцијал за нанесување на физичка штета.⁹² Набавката на фисиониот материјал (високо збогатен ураниум или плутониум) е клучот за нуклеарното вооружување. Заканата создадена од можноста терористите да создадат и употребат оружје за масовно уништување (ОМУ) е реална, но лимитирана.⁹³ Позитивна работа е тоа што многу е тешко да се набават истите или пак самите материјали и цената за нивното производство е многу висока.⁹⁴ Но, ова не важи во толкава мерка за хемиското, биолошкото и радиолошкото оружје и реално е да се очекува дека во блиската иднина треба да очекуваме некаква форма на напад со оружје за масовно уништување изведен од некои не - државни актери. Напредокот на биолошките науки го зголемува потенцијалот на биолошките оружја, а и нападите со хемиски и радиолошки материјали се реалност.⁹⁵

Кај слабите држави постои можност да не бидат способни да контролираат количини на нуклеарни, биолошки или хемиски оружја или пак да превенираат пролиферација на технологијата за создавање на ОМУ. Според британската влада, седумнаесет од државите кои поседуваат програми со ОМУ, не вклучувајќи ги петте постојани членки на Советот за безбедност на ОН, тринаесет се земји каде постои ризик за нестабилност.⁹⁶

Најлошото сценарио би било нуклеарно вооружените Пакистан, Индија или Северна Кореа да ја изгубат контролата врз сопственото оружје и истото да падне во рацете на друг режим или пак не-државни актери кои не би се двоумеле околу

⁹² *Proliferation: Threat and response*, Office of the Secretary of Defence of the USA, January 2001, p. 113

⁹³ Исто, стр. 113

⁹⁴ Steve Bowman, "CRS Report for Congress", *Weapons of Mass Destruction: The Terrorist Threat*, March 2002, стр. 4.

⁹⁵ *A Secure Europe in a Better World*, 2003;

⁹⁶ Тука спаѓаат Аргентина, Белорусија, Бразил, Египет, Грузија, Индија, Ирак, Израел, Казакстан, Либија, Северна Кореа, Пакистан, Јужна Африка, Сирија, Судан и Украина. Prime Minister's Strategy Unit, "Investing in Prevention", Carnegie Endowment for International Peace, *Deadly Arsenals* (Washington: 2005).

последниците по употребата на нуклеарното оружје.⁹⁷ Поверојатно сценарио би било трансфер на биолошко оружје, кое што лесно се произведува и транспортира, но тешко се следи и контролира.

Официјалните владини претставници на САД се преокупирани со опасностите од пролиферацијата на ОМУ, но за остатокот од светот конвенционалното оружје претставува смртоносна закана за хуманата безбедност и граѓанскиот мир.^{98 99} Постојат цврсти докази дека слабите и постконфликтните држави играат критична улога во глобалната пролиферација на лесно вооружување. Според Женевскиот *Small Arms Survey*, повеќе од 640 милиони парчиња циркулираат глобално и повеќето се во приватна сопственост и се користат илегално.¹⁰⁰

Слабите држави се типичен извор, транзитни и дестинациски земји за нелегална трговија со оружје. На границите на поранешниот Советски сојуз, на пример, постојат огромни количини на оружје кое се наоѓа во слабо обезбедени магацини и истото оружје претставува примамлива цел за терористите и меѓународните криминални организации.

Достапноста на конвенционалното оружје дополнително го слабеа капацитетот на државата, на тој начин што поттикнува граѓански војни и револуции, а воедно го промовира криминалот. Доколку ги разгледаме искуствата на Афганистан, Колумбија, Хаити, Судан и ДР Конго ќе увидиме дека доколку постои лесен пристап до инструменти за насилство, до толку се усложнуваат напорите на владата и нивните меѓународни партнери да воспостават ред и поредок, да обезбедат хуманитарна помош, да го промовираат владеењето на правото, да ги обезбедат основните социјални добра и да се насочат кон поамбициозни цели.

---

⁹⁷ O'Hanlon, Michael, "Dealing with the Collapse of a Nuclear-Armed State: The Cases of North Korea and Pakistan", Princeton Project Papers, p. 21.

⁹⁸ САД е една од официјално признатите 5 држави кои поседуваат нуклеарен арсенал според договорот за непролиферација на нуклеарно оружје. Види: <http://www.nti.org/country-profiles/united-states/>.

⁹⁹ Според податоците на СИПРИ во периодот од 2010 до 2014 година, САД е најголемиот извозник на оружје со вкупна цена на извезеното оружје од 43876 милиони долари. Види: http://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php.

¹⁰⁰ *Small Arms Survey*. Достапно на: <http://www.smallarmssurvey.org>.

3.4. Лошото соседство

Вооружените конфликти претставуваат мошне комплексен феномен на човечка интеракција, но со цел да се доближиме до терминот вооружен конфликт, можеме да ја дадеме следната дефиниција која гласи: „Користење на вооружена сила од страна на воените сили на две или повеќе влади (држави) или помеѓу влада (држава) и најмалку една организирана вооружена група и како последица на воените дејства во текот на една година има најмалку 10 загинати или 100 повредени лица”.¹⁰¹

Одделот за мир и истражување на конфликтите од Универзитетот Упсала, поголемиот вооружен конфликт го дефинира како: натпреварувачка некомпатибилност во однос на владеење или територија, врз која употребата на вооружена сила помеѓу двете страни, од кои едната е владата на државата, резултирала со 1000 загинати лица во вооружена борба во една календарска година.

Регионалните конфликти имаат директно и индиректно влијание врз интересите на безбедноста.¹⁰² Конфликтите водат кон екстремизам, тероризам, пропаѓање на државите, а со тоа овозможуваат подем на организираниот криминал. Затоа најпрактичниот начин да се справи со одредена закана е да се направи обид да се разрешат проблемите од регионалните конфликти.¹⁰³

Слабите и несупешните земји се повеќе склони кон внатрешни конфликти отколку другите нации во развој. Со колабирањето на државната структура, границите на самата држава стануваат порозни и земјите честопати „извезуваат“ насилство, бегалци, политичка и економска нестабилност во земјите во нивна непосредна близина. Слабоста во една држава, може да ги охрабри да се „кренат“ другите држави од „лошото соседство“. Многу од скорешните конфликти во слабите и неуспешните држави станаа нераздвоен дел во таканаречените „регионални конфликтни формации“¹⁰⁴, почнувајќи од Бурунди до Таџикистан, т.е тие се нераздвојни од конфликтите во соседните или земјите во

¹⁰¹ Котончевски, Митко, „Етиологија на вооружените конфликти“, Скопје 2007, стр. 23.

¹⁰² Георгиева, Лидија: „Менаџирање на ризици“, стр. 123.

¹⁰³ *A Secure Europe in a Better World*, 2003.

¹⁰⁴ Stewart Patrick, „*Weak States and Global Threats: Assessing Evidence of “Spillovers”*“, *The Washington Quarterly* 2006, p. 22.

непосредната близина. Можеме да заклучиме дека онаму каде што постојат регионалните конфликтни ситуации, одржливиот мир зависи и може да се постигне исклучиво со успешно градење на мир и тоа на поширокиот регион.¹⁰⁵ Дури и во отсуство на насилство, неуспешните земји претставуваат значителен економски товар во нивните региони, со тоа што го уназадуваат долгогодишниот развој на регионот. Скорешните анализи на Светската банка ни покажуваат дека цената на чинење на несупехот на една држава, во смисла на загубен економски пораст, директно ги засегнува непосредните соседи на таа земја. Со други зборови, колапсот на една држава, ефективно ја поништува и уназадува едногодишната програма за развој.¹⁰⁶

3.5. Засолниште на криминалците

Терминот "глобален организиран криминал" е во употреба во криминологијата од средината на 1990 – тите години. Дури и од повеќе општи и апстрактни термини (транснационален или прекуграничен организиран криминал), терминот "глобален организиран криминал" се чини дека ги приложува активностите на криминалните групи и мрежи на целата планета, притоа не оставајќи недопрен географски простор.

Во 2001 година, Европската комисија и Европол изготвија листа од 11 карактеристики на она што ЕУ го смета за организиран криминал. Ако криминалната активност се гледа како на организиран криминал, треба да исполнува најмалку шест од карактеристиките наведени подолу и сите четири со закосени букви мора да бидат меѓу овие шест:

- *Соработка на повеќе од две лица;*
- *Секој со свои назначени задачи;*
- *За подолг период или на неодредено време;*
- *Користење на некоја форма на дисциплина или контрола;*
- *Осомничени за извршување на сериозни кривични дела;*

---

¹⁰⁵ Исто, р. 22.

¹⁰⁶ Исто, р. 23.

- Оперирање на меѓународно ниво;
- Користење на насилство или други средства погодни за заплашување;
- Користење на комерцијални или деловни структури;
- Ангажирање во перење на пари;
- Влијание врз политиката, медиумите, јавната администрација, судските власти или економијата и
- *Одлучни во добивката на профит и/или моќ.*¹⁰⁷

Организираните криминални претставуваат внатрешна закана за безбедноста. Оваа внатрешна закана за безбедноста има надворешни димензии: меѓународна трговија со дрога, луѓе, мигранти и оружје.¹⁰⁸ Вакви криминални активности се карактеристични за послабо развиените држави. Сите овие активности го поткопуваат владеењето на правото и социјалниот поредок, а во ретки случаи може и да доминираат со државата. Нова димензија на организираните криминални активности која е во подем е пиратството во меѓународните води.¹⁰⁹

И покрај тоа што слабите, неуспешните и постконфликтните држави го сносат потенцијалниот ризик за тероризам и пролиферација, дополнително овозможуваат идеална основа за транснационалните криминални организации кои произведуваат и тргуваат со дрога, оружје, бело робје и други нелегални активности, притоа перејќи пари од ваквите активности. Конекцијата помеѓу транснационалниот организиран криминал и слабите држави е паразитска, од причина што криминалните организации природно бараат средини каде владеењето на правото не постои или пак не се спроведува, безбедносната апаратура и регулаторните системи се слаби, каде јавните сервиси се неверојатни и каде што постои корупција. Ваквите пропусти во капацитетот овозможуваат „функционални дупки“ кои криминалните организации ги злоупотребуваат. Слабото владеење и спроведување на законот допринеле за зголемување на стапката на

¹⁰⁷ Wright, A. "Organised Crime", William Publishing, USA 2006, pp. 9 – 10.

¹⁰⁸ Георгиева, Лидија: "Менаџирање на ризици", стр. 124.

¹⁰⁹ A Secure Europe in a Better World, 2003.

криминалот во Латинска Америка,¹¹⁰ додека пак Африка стана идеален канал за тргување и транзитирање со дрога, оружје, минерали, нафта, дрво, дивеч и луѓе.¹¹¹ Транснационалниот организиран криминал дополнително го редуцира капацитетот на слабите држави, бидејќи криминалците ја користат корупцијата како своја заштита и заштита за своите активности, како и да изнајдат нови полиња за профитирање. Криминалните групи особено лесно се адаптираат во конфликтните зони, како што се Колумбија или ДР Конго, каде политичкиот авторитет и институциите се слаби или колабирани или пак во постконфликтните региони (Босна и Косово).

Распаѓањето на демократијата, потенцијалниот неуспех на државите, транснационалниот организиран криминал, тероризмот и/или бунтовите, трговија со нелегално оружје, наркотици и луѓе, натпреварување за ресурси, деградацијата на животната средина и последователното нарушување на социјалната кохезија, сите наведени претставуваат сериозна закана за регионалната стабилност и сите овие домашни и не - државни проблеми влијаат на регионалните односи.¹¹²

---

¹¹⁰ Monica Serrano and Maria Celia Toro, "From Drug Trafficking to Transnational Organized Crime in Latin America" in Mats Berdal and Monica Serrano, "Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?", Lynne Rienner Publishers, Jan 2002, London.

¹¹¹ UN Office on Drugs and Crime, Why Fighting Crime Can Assist Development in Africa: Rule of Law and Protection of the Most Vulnerable (Vienna: UNODC, May 2005).

¹¹² *Military Balance 2010*, International Institute for Strategic Studies, p. 51.

4. Надворешната политика на слабите држави

Уште пред многу години Тукидид кажал: „Моќните прават што можат, а слабите трпат тоа што мораат“.¹¹³ Современата историја сè уште не ги предизвикала опсервациите на Тукидид дека надворешната политика на слабите држави е диктирана од моќните држави. Сепак немоќта на слабите држави не ги спречува да влегуваат во релации со другите држави. Иако не можат во голема мера да влијаат на постапките на моќните држави кон нив, слабите држави под одредени услови го условуваат однесувањето на големите сили, се обидуваат да го разбудат интересот кај моќните држави, да бидат под нивна заштита или пак во најмала рака, да обезбедат неутралност.¹¹⁴ Од друга страна пак, можеме да кажеме дека понекогаш дури и на моќните држави потребни им се слабите држави, како на пример за време на студената војна, кога одредена држава, без разлика на нејзината моќ, се обидела да се престоори од едниот блок во другиот спротивставен блок, секогаш привлекувала внимание на двете суперсили. Во денешно време, во меѓународните институции, гласот на слабата држава е подеднакво важен како и гласовите на помоќните држави.

4.1. Надворешната политика и безбедноста

Од теоретски аспект, слабата држава преку својата надворешна политика се стреми не да ја обезбеди својата безбедност, туку да ја зголеми безбедноста. Џорџ Моделски ја дефинира надворешната политика како „систем од активности развисни од заедниците заради промена на однесувањето на другите држави и за приспособување на сопствените активности кон меѓународната средина“.¹¹⁵ Во денешно време, економските корелации помеѓу државите, станаа главна карактеристика на надворешната политика. Примарната цел на надворешната политика е да обезбеди опстанок на државата, да го сочува територијалниот интегритет и да го сочува и развие капацитетот на државата да одлучува за сопствената судбина. Во меѓународниот систем не постојат механизми за контрола и

¹¹³ Цитирано од Handel, Michael, *Weak States in the International System* (London, Frank Cass, 1990), стр. 1.

¹¹⁴ Buzan, Barry, *People, States and Fear: an agenda for international security studies in the post-Cold war era*, p. 113.

¹¹⁵ Цитирано од Charles William Kegley, *World Politics: Trends and Transformation*, (New York – Bedford/St. Martin's, 2001), p. 55.

надгледување на поредокот во државите, сепак низ призмата на меѓународните односи може да се одреди нестабилноста и небезбедноста кај државите без оглед на нивните карактеристики. Според реалистичката школа на меѓународните односи, безбедноста е од фундаментален интерес и историјата на меѓународните односи е всушност историја на големите сили. Обезбедувањето на безбедноста е подеднакво важна и на големите сили и на оние послабите. Од друга страна пак, другата теорија на меѓународните односи, т.е либерализмот, ја гледа националната безбедност како важна државна цел. Разликата помеѓу неореалистите и неолибералите е таа што неореалистите безбедноста ја ставаат како врвен приоритет, додека пак неолибералите сметаат дека државите обрнуваат поголемо внимание на економската благосостојба, сепак двете школи истакнуваат дека меѓународниот систем е анархичен. Спротивно на мислењето на реалистите, неолибералите сметаат дека овие анархични односи во меѓународниот систем може да се реформираат со создавање на глобални институции. Според реалистите, анархичноста има две битни последици. Првата е дека не постои простор за доверба помеѓу државите и втората е дека секоја држава мора да си ја обезбеди сопствената безбедност и опстанок, бидејќи ни една друга држава не може да ѝ ја гарантира истата. Секако дека постојат и теоретичари, како Роберт Кеохан и Џозеф Нај, кои сметаат дека високата институционализираност ги неутрализира ефектите на анархичноста.

Од безбедносен аспект, со исклучок на големите сили, кои се во категоријата на моќни држави, ни една друга држава не е способна да си ја гарантира сопствената безбедност. Според Мајкл Хендл постојат два извори на моќ: внатрешен и надворешен.¹¹⁶ Во внатрешни елементи на моќта или слабоста на државата спаѓаат географските податоци (големината на територијата и природата на границите), материјалните податоци (расположливоста со природните ресурси и индустриските капацитети), човечките ресурси (број на популација, етничка хомогеност, социјална интеграција, национален карактер и морал). Друга компонента се организациските способности како што се структурата и стабилноста на политичките институции, административните можности, квалитетот на војската во однос на командување и подготвеност и квалитетот на дипломатијата. Надворешните извори на моќ се релациите со другите држави кои се

---

¹¹⁶ Handel, Michael, "Weak States in the International System". (London, Frank Cass, 1990), p. 120.

реализираат преку надворешната политика. Свкупната моќ на државата е комбинација од горенаведените извори на моќ. Разликата според Хендл е во тоа што надворешните фактори се побитни за послабите држави и сочинуваат значителен дел од целокупната нивна моќ, отколку кај големите сили.¹¹⁷

---

¹¹⁷ Види Handel, Michael, "*Weak States in the International System, External Sources of Weakness and Strength*" (London, Frank Cass, 1990).

5. Меѓународната заедница и слабите држави

5.1. Традиционален пристап

Историски гледано, феноменот на слабите држави доведува до интервенција од страна на големите сили. „Менторството“ на големите сили се појавува поради фактот што тие како економски и воено помоќни се ставаат во улога на чувари на глобалниот мир и безбедност. Ова „историско менторство“ на моќните држави е потребно, со цел да се одговори регионалната и меѓународната димензија на внатрешниот конфликт.¹¹⁸ Меѓународната заедница, за разлика од директните форми на колонијалното владеење, практикува моќ без транспарентните механизми на политичка одговорност.¹¹⁹

Воглавно меѓународната заедница е приморана да реагира, поради следните причини:

- Безбедносната проблематика која ги следи слабите држави;
- Геостратешките или економските интереси на моќните држави и
- Хуманитарни причини.

Слабите држави не се во состојба да ги исполнат безбедносните должности кон своите граѓани, а дури и кога нема да избувне домашен конфликт, самото нивно постоење и нивните слабости стануваат потенцијална закана, која може да премине во хуманитарна катастрофа за граѓаните. Освен вооружениот конфликт, овие катастрофи вклучуваат и епидемии, деградација на животната средина и екстремна сиромаштија. Хуманитарните катастрофи имаат огромен индиректен негативен ефект врз безбедносните прашања. Ова е особено карактеристично кога слабата држава географски е лоцирана блиску до важна држава во меѓународниот систем, како што е случај со Балканот во однос на Европа. Од друга страна пак, јасно е дека големите сили, меѓународната заедница и меѓународните организации интервенираат за да помогнат на слабите држави кога постои безбедносна закана. Понатаму, кога националната безбедност на некоја од големите сили е загрозувана, едно од решенијата се и воените интервенции кои се побрзи, поробустни и имаат

¹¹⁸ Michael Brown, *The International Dimension of Internal Conflict*, (London – The MIT Press, 2004), p. 9.

¹¹⁹ Chandler, David, *Empire in Denial - The Politics of State-building*, London, 2006, p. 10.

конкретни резултати. Случаите на воени интервенции од хуманитарни причини во праксата се многу ретки и во оваа категорија добар пример е Сомалија.¹²⁰ Уште поретки се меѓународните интервенции и асистенции поттикнати од геостратешките цели, безбедноста и економските интереси заедно. Случајот со Ирак во Заливската војна е еден од случаите на итна меѓународна интервенција од страна на меѓународната заедница.

Центарот за глобален развој во 2004-та година идентификуваше повеќе од 70 слаби држави, одредени преку факторите како што се: капацитет, легитимитет и безбедност.¹²¹ Овие држави се извор на нестабилност во меѓународниот систем. Неможноста воено да се интервенира во сите случаи, ја доведува меѓународната заедница да се потпира на економска помош, со цел да се обиде и да ја санира ситуацијата. За жал, реалноста од нивниот неуспешен статус ги спречува меѓународните финансиски институции (Светската банка и Меѓународниот монетарен фонд) да одобрат ефективни финансиски средства како помош за овие држави. Големiot број на организации за хуманитарна помош кои се инволвираат, честопати резултира со недоволно координирана акција – „премногу планови од премногу актери“.

Всушност, меѓународните програми за помош можат да ја оштетат можноста на самата држава да се издигне од пропаста. На пример, 60 - 70 проценти од јавните служби во Афганистан се вовлечени во хуманитарни програми на екстерни актери што би можело да значи дека помошта може да биде и причинител на одбивност и нееднаквост.

---

¹²⁰ Со паѓањето на режимот на Сиад Баре во 1991-та година, Сомалија навлезе во граѓанска војна. Направени беа неколку обиди за преговори кои завршија со неуспех. Потоа двете хуманитарни мисии на ООН (UNOSOM I и UNOSOM II) делумно успеаа да го лимитираат конфликтот, но не и мирот и стабилноста. На крајот на 1995-та година поради непредвидливата безбедносна ситуација, ОН и меѓународниот црвен крст се повлекоа од земјата, оставајќи ја на милоста на господарите на војната и сомалиските кланови и како резултат на тоа, сомалискиот конфликт стана регионален проблем. За повеќе информации види: Karl Sörenson, "State Failure on the High Seas – Reviewing the Somali Piracy", Swedish Defence Research Agency, Stockholm, November 2008, p. 11.

¹²¹ Види Commission on Weak States and U.S. National Security, "On the Brink: Weak States and U.S. National Security", Center for Global Development (2004), стр. 13.

Слика 1. Графичка презентација од годишниот посебен извештај на Fund For Peace, Fragile State Index 2014¹²²

На Балканот конкретно, ваквите интервенции и асистенции и секако локалната зависност од ваквите акции, се присутни уште од повлекување на Отоманската империја од регионот. Динамиката на релациите покажува дека меѓународната заедница продуцирала проблеми со истиот интензитет, колку и решенија за проблемите на Балканот. Очигледно е дека регионот генерира безбедносни проблеми и конфликти на интереси помеѓу големите сили. Сведоци сме на новиот сет на постапки од страна на меѓународната заедница кои ги пополнуваат старите форми на државниот суверенитет со нови политички содржини и ваквата нова пракса, која воедно е и поинвазивна од онаа во 19-иот век го превенира создавањето на силни врски помеѓу „незападните“ земји и нивните општества и резултира во појава на „фантомски држави“ во кои недостасува социјален и политички легитимитет, а воедно е неопходно надворешно финансирање и помагање.¹²³

¹²² Македонија е на 116 - то место со резултат 66.4 според годишниот посебен извештај Fragile States Index 2014, Fund For Peace.

¹²³ Chandler, David, *Empire in Denial - The Politics of State-building*, London, 2006, p. 9.

Безбедносната проблематика на Балканот е детерминирана од следните фактори:

- Регионалната безбедност е позитивно поврзана со европската безбедност, аналогно на тоа и на безбедноста на меѓународниот систем;
- Балканските земји не успеаа да создадат сопствен безбедносен систем;
- Заради таа причина, регионот има постојана потреба од меѓународно присуство од безбедносен аспект.

Првите постапки кои биле иницирани од она што наликувало на феноменот на слаби држави, започнале уште на почетокот на 20-иот век и со Лигата на нациите.¹²⁴ Во рамките на лигата беше оформен систем заснован на искуството на земјите од меѓународната заедница, со цел да асистира при формулирањето и имплементацијата на домашните политики за економски и културен развој на оние нации кои биле во раните фази на градење на својата нација – држава. Ваков пример е транзицијата на власт на териториите на Јава, по барање на Холандија и Индонезија во 1962 – 1963 година, под покровителство на Обединетите нации.¹²⁵

Во текот на своето постоење, Лигата на нациите интервенирала во Германија, со превземање на контролата врз Сарскиот регион, потоа го спречила економскиот колапс на Австрија и во јули 1924 донирала околу 50 милиони долари помош за реконструкција на Унгарија.¹²⁶ Балканот истотака бил на агендата на Лигата на нациите, но иницијативата покажала различни резултати. Почнувајќи од Лигата на нациите, една од целите на меѓународната заедница е да укаже помош во стејтбилдингот кај слабите држави, но во тоа време оваа цел не била приоритет, туку намерата да се асистира на младите балкански држави да го надминат проблемот со демаркација на своите граници, на начин прифатлив за сите страни. Справувањето со проблемите кај слабите балкански држави од страна на меѓународната заедница се во доменот на меѓудржавните релации, а не во домашните

---

¹²⁴ Лигата на нациите била формирана по завршувањето на Првата светска војна со потпишувањето на Версајскиот договор. Во првите години од своето постоење, Лигата значително придонела за зачувувањето на светскиот мир, но големите сили како САД и други кои не го признавале авторитетот на Лигата, го ослабиле нејзиното влијание кое продолжило да постои до формирањето на Обединетите нации.

¹²⁵ Gerald Helman and Steven Ratner. "Saving Failed States", Foreign Policy 2010, достапно на: <http://foreignpolicy.com/2010/06/15/saving-failed-states/>.

¹²⁶ Garces, Laura, "The League of Nations' predicament in Southeastern Europe", World Affairs, Vol. 158 (1995): p 4.

релации. Внатрешните конфликти станаа дел од агендата кога меѓународната заедница увиде дека тие претставуваат закана за регионалната безбедност.

Со почетоците на новата меѓународна организација во 1992-та година, вниманието на меѓународната заедница се сврте кон стејтбилдингот кај слабите држави. Меѓународните релации во постстуденовоениот период бараат поголемо внимание и јасна стратегија при справување со феноменот на слабите држави поради неколку фактори. Првиот е дека во моментот слабите држави се главна причина за војните во меѓународната арена, потоа глобализацијата на економските релации и вртоглавиот развој на технологијата го намалува капацитетот на државата да ги исполни Веберовите критериуми на поседување на легитимен монопол врз употребата на средства за присилба и вториот фактор, но не и последен е појавувањето на новото лице на тероризмот по настаните од 9/11, кои дадоа до знаење дека треба се справи со проблемот на слабите држави и нивниот стејтбилдинг, бидејќи тие претставуваат безбедносна закана која не била очигледна претходно.¹²⁷ Внатрешните вооружени конфликти во периодот по студената војна се значително зголемени и исто така овие проблеми не ги засегаат само завојуваниите страни. Холсти во неговиот труд предупредил: претпоставката дека проблемот на војната (конфликтот) е првично проблем на релациите помеѓу двете завојувани држави и треба да биде сериозно преиспитан. Безбедноста помеѓу државите од третиот свет, меѓу кои и одредени држави од поранешниот Советски сојуз и други, се повеќе станува зависна од безбедноста во самите држави. Класичната формула беше: Меѓународниот мир и безбедност овозможуваат средина во која домашната политика може да се развива без влијание од надворешни фактори. Денес ова равенство станува обратно. проблемот на сегашната и идната политика е исклучително проблем на домашната политика. проблемот во моментот е како да се обезбеди внатрешниот мир во државите.¹²⁸ Сепак, и покрај очигледната корелација помеѓу внатрешните конфликти и слабите држави и безбедносните проблеми кои ги предизвикуваат, меѓународната заедница не реагира соодветно со цел да ги реши ваквите проблеми. Поради бројни причини, меѓународната заедница, не реагирала, предоцна реагирала или пак го немала

---

¹²⁷ Пред 9/11 САД слабите држави ги третираше како држави погодени од хуманитарна катастрофа и обезбедуваше економска помош на земјата.

¹²⁸ Holsti, Kalevi Jaakko, "The State, War, and the State of War", p. 15.

соодветниот пристап при решавање на проблемот. Повеќето инструменти кои ѝ се на располагање на меѓународната заедница зависат од постоењето на ефективна држава, што значи дека вршење на притисок на слабата или пак неуспешната држава да ја промени својата ситуација, нема смисол.¹²⁹ Постстуденосниот пристап на ОН на еднаква сувереност навидум изгледа непроменет, но зад формалната независност, незападните земји и нивните влади се подложени на широк спектар на надворешни регулаторни контроли и директни интервенции кои се ставени во склоп на изградба на државните капацитети.¹³⁰ Легалната рамка на меѓународните организации не може соодветно да се справи со внатрешните конфликти. Според член 2, став 1, точка 7 од Повелбата на ОН, земјите – членки на ОН не се овластени да се мешаат „во работи кои се исклучително од домашна јурисдикција на која било држава.“¹³¹ Незаинтересираноста на меѓународната заедница е заради различната природа на конфликтите кои постојат денес на меѓународната сцена, а правните механизми кои се предвидени да се справуваат со ваквиот тип на проблеми се сè уште нецелосно оформени.

Армиите не се мерило за внатрешните конфликти. Овие конфликти се честопати конфликти во кои се вклучуваат недржавни актери и неретко прераснуваат во граѓански војни. Македонија во 2001-та беше многу блиску до една таква војна. Доколку етнички мешаното Скопје беше опфатено со вооружениот конфликт, тогаш ќе беше неспорно дека земјата ќе премине во комплетен кор сокак. Постоеа обиди на овој конфликт да му биде дадена и религиозна димензија, но овие обиди не оода во прилог на мирно решавање на проблемот. Ваквиот вид на конфликти или според терминологијата на Холсти „војни од трет вид“¹³², не овозможуваат јасно определен фронт, со што се отежнува евентуалната меѓународна интервенција. Понекогаш меѓународната заедница е приморана да заземе страна во одреден конфликт, како што беше примерот со НАТО и косовската кампања.

Уште еден фактор кој е во прилог на немешањето на меѓународната заедница е отсуството на стратешки интереси на големите сили. За време на студената војна, суперсилите имаа огромни стратешки интереси при интервенирањето кај слабите држави,

¹²⁹ Lousie Andersen, “*International Engagement in Failed States, Choice and Trade-offs*” (Denmark - Danish Institute of Interantional Studies, working paper 20, 2005), p. 1.

¹³⁰ Chandler, David, “*Empire in Denial - The Politics of State-building*”, p. 10.

¹³¹ Види *UN Charter*, поглавје 2, 6 и 7, достапно на <http://www.un.org/en/documents/charter/>.

¹³² Holsti, Kalevi Jaakko, “*The State, War, and the State of War*”, p. 123.

со цел да ги консолидираат нивните сфери на влијание и интерес, но со завшувањето на студената војна, виталниот интерес на суперсилите исчезна, а со тоа и нивното влијание се намали. Иако бројот на слаби држави постојано се зголемува¹³³, меѓународната заедница е незаинтересирана да интервенира, а особено кога тоа мора да го направи со воени средства. Сè уште постојат интереси кои можеме да кажеме дека се витални, во контекст на трговијата со сировини, како на пример сировата нафта, но ако погледнеме одблиску, ќе забележиме дека и овие интереси се од големо значење. Западот гледа на светот со недостиг на стратешки интерес во комбинација неодреден морален интерес. Интервенцијата на меѓународната заедница во кризата во БиХ е еден од примерите кои го потврдуваат претходно напишаното. Отсуството на директни стратешки и економски интереси и фактот дека овој конфликт можеше многу лесно да се изолира и неутрализира, со што би се минимизирале негативните ефекти врз поширокиот регион, индицира на недоволниот интерес на меѓународната заедница да го спречи конфликтот.

Би погрешиле доколку кажеме дека меѓународната заедница нема интерес на Балканот, но истотака точно е дека и нејзиниот интерес е значително намален.¹³⁴ Капацитетот на одредени земји да ги намалат врските со своите нестабилни соседи и полека да навлезат во Европскиот меинстрим (Словенија и до одреден степен Хрватска, Романија и Бугарија), го остави остатокот од Балканот како изолиран остров без добро дефинирани економски интереси, но сепак способен да ја дестабилизира Европа. Понатаму, настаните од 9/11 го насочија вниманието на меѓународната заедница, а особено на САД, од балканските проблеми кон тероризмот. На 11-ти Септември 2001 година, претставниците на НАТО во Брисел дискутираа како да ја продолжат третата балканска интервенција (во Македонија - М.В.). Од еднаш терористичките масовни убијци во Њу Јорк и Вашингтон ги трансформираа трансатлантските приоритети. Со сигурност можеме да кажеме дека после цела декада на војни кои беа последица на распадот на Југославија, во тој момент беше повлечена линија и оттука се промени трансатлантскиот безбедносен приоритет. НАТО како организација можеби ќе продолжи да вложува напори

¹³³ На почетоките на ООН беа само 50 држави членки. Денешната бројка е околу 200 држави - членки, од кои повеќето се класифицираат како слаби држави.

¹³⁴ Иајновиот тек на настаните во Европа и Блискиот исток имаат капацитет да ја разнишаат и онака стаклената европска безбедност.

да ја одржува балканската стабилност, но вниманието на западните лидери ќе биде на друго место.¹³⁵

5.2. Влијанието на балканските држави врз меѓународната безбедност

Државите кои се осудени да имаат „проблеми со капацитетот“, биваат спречени при справувањето со проблемите од економска, социјална и политичка природа. Тие се „тие“ кои имаат проблем, сепак во меѓусебно поврзаниот свет нивните проблеми треба да бидат решени од „наша страна“ заради личните безбедносни причини или како резултат на нашите морални должности и одговорност кон останатите.¹³⁶

Не постои опасност кај сите слаби држави од имплозија на внатрешниот конфликт и не сите внатрешни конфликти претставуваат безбедносен проблем за други држави, региони или пак меѓународната безбедност.¹³⁷ Заради завршувањето на студената војна последиците од негативните ефекти од слабите држави врз меѓународната сцена забрзано се зголемуваа. На сите ни е добро познат негативниот ефект на конфликтот во Западна Африка и африканските големи езера. Нестабилноста и криминалитетот се веќе широко распространети низ Балканот и Јужниот Кафказ¹³⁸, не споменувајќи ја кризата на Блискиот Исток.

Слабите држави претставуваат предизвик за меѓународниот систем на глобално раководење, бидејќи истиот е дизајниран под претпоставки дадени од страна на моќните држави.¹³⁹ Понатаму, слабите држави претставуваат светска здравствена закана, бидејќи државите кои не се моќни или пак не сакаат да оформат и задржат јаки и функционални системи за јавно здравје, постои можност да станат инкубатори на заразни болести како

---

¹³⁵ Allin, Dana H., „*Adelphi series: NATO's Balkan Interventions*“, Florence, KY, USA: Routledge, 2014. ProQuest ebrary. Web. 1 April 2015. p. 7.

¹³⁶ Chandler, David, „*Empire in Denial - The Politics of State-building*“, p. 5.

¹³⁷ Постоеното на вооружени и насилни конфликти во Шпанија и Ирска, со вооружени сепаратистички групи и движења, не претставува безбедносен проблем во регионот.

¹³⁸ Benn, Hilary, „*A Shared Challenge Promoting Development and Human Security in Weak States*“ (Centre for Global Development, Washington, 2004), p. 3.

¹³⁹ Исто, p. 3.

ХИВ/СИДА, полио и маларија.¹⁴⁰ На крајот, меѓународната заедница треба да обрне посебно внимание кон слабите и неуспешни држави поради тоа што меѓународниот тероризам претставува сериозна глобална безбедносна закана, а пак териториите на слабите и неуспешните држави се одлично тло за подготовка на терористички напади. Постојењето на голем број на слаби држави во различни региони на светот, значи дека во тие региони нема голема контрола на границите и на териториите. Овој факт им овозможува на терористичките организации да функционираат користејќи ги слабите држави како бази за обука и логистика.

Балканот е еден од регионите каде што постои јасна поврзаност помеѓу постоењето на слабите држави, внатрешните конфликти и нивното влијание врз европската/меѓународната безбедност. Македонскиот конфликт само ја засили ваквата негативна динамика. Доколку овој конфликт продолжеше, постоеше реална опасност од вовлекување на други балкански држави во конфликтот како Србија, Албанија, па дури и Бугарија, Турција и Грција. Босанскиот конфликт беше географски изолиран, а до одредена мера и косовскиот, но македонскиот конфликт лесно можеше да ја загрози европската безбедност. Балканот, географски е дел од Европа и со својата нестабилност игра голема улога во дестабилизирањето на Европа. Најлошото сценарио кое би можело да се случи е конфликтот да се прошири и да зафати одредени држави - членки на НАТО, кои во конфликтот би се нашле како спротивставени страни.

Лошото менаџирање на стејтбилдинг процесот може да има негативно влијание на иднината на меѓународните институции, како НАТО и ЕУ. На пример, иако Алијансата успеа да одржи добра кохезија за време на косовската интервенција, прашање ќе беше дали оваа кохезија ќе продолжеше и понатаму, доколку имаше потреба да се употребат копнените сили на Алијансата. Во контекст на трансатлантските релации, конфликтите од последните две декади имаат негативен ефект врз ЕУ - САД релациите, а ова можеме да го кажеме и за релациите САД - Русија кои беа нарушени од босанскиот и косовскиот конфликт. Неуспехот на стејтбилдинг процесот и повторното разгорување на внатрешните конфликти, го одложуваат членството во НАТО, кое е едно од примарните цели на

---

¹⁴⁰ Исто, р. 3.

државите на Балканот, а тоа може и да ги примора овие земји да се приклучат на алијансите надвор од евро - атлантските безбедносни структури.

Начинот на кој ќе се развива стејтбилдинг процесот на Балканот ќе има големо влијание врз Европската унија како институција, бидејќи залагањето на ЕУ во овој процес ќе се смета како проверка на нејзините способности и капацитети за имплементирање на заедничка надворешна и безбедносна политика.

5.3. Интернационалниот стејтбилдинг процес на Балканот

Процесот на градење на државата можеме да кажеме дека е насочена акција за развивање на капацитетите, институциите и легитимитетот на државата и други иницијативи кои имаат за цел да ја спречат појавата на минатите конфликти и ескалација на насилствата.¹⁴¹ Експертскиот панел на милениумскиот проект на ОН предводен од Џефри Сакс, сугерира дека главниот проблем со кој се соочуваат сиромашните и задолжени земји е слабото владеење, кое не е резултат само на корумпираноста на владите, туку и на недостигот на капацитет и ресурси за раководење на јавната администрација. Во денешните дискурси на меѓународната безбедност, на стејтбилдингот се гледа како на централен, при адресирањето на заканите создадени од страна на слабите држави, кои може да бидат засолниште на терористите, дилери на дрога, меѓународни криминални мрежи и на тој начин да извезуваат нестабилност, бегалци и терор.¹⁴²

Задачата на интернационалниот стејтбилдинг за кратко време заземе централна улога во надворешната политика на западните држави и на меѓународните институции.¹⁴³ Стејтбилдингот како меѓународен механизам кој има за цел да се справува со колапсот на државите, како и со слабите држави, станува доминантна рамка за меѓународната регулација на не-западните држави.¹⁴⁴ Улогата на меѓународната заедница на Балканот опфаќа неколку аспекти, од лидер до асистент при стејтбилдинг процесите кои се

¹⁴¹ Ванковска, Биљана: „Меѓународна безбедност: Критички пристап“, стр. 248.

¹⁴² Chandler, David, „*Empire in Denial - The Politics of State-building*“, p. 2.

¹⁴³ Исто, стр. 3.

¹⁴⁴ Исто, стр.26.

појавуваат на овие простори.¹⁴⁵ Постојат повеќе организации кои се појавуваат на балканските простори и играат витална улога во реализацијата и ревитализацијата на Балканот. Тука спаѓаат ООН и нејзините агенции, НАТО, ЕУ, ОБСЕ, Советот на Европа, ММФ, Светската банка, Европската банка за реконструкција и развој, како и поголем број на помали регионални институции и НВО.¹⁴⁶ Меѓународните интервенции се во постојан пораст и според одредени анализи половина од мировните договори кои биле склучени со цел да се сопрат внатрешните конфликти, пропаѓаат пет години по потпишувањето, а 13 земји од вкупно 18 каде била воспоставена мисија на ООН со задача да ги изгради политичките институции, завршиле како авторитарни режими.¹⁴⁷

Крајот на студената војна сигнализираше почеток на нова фаза на стејтбилдинг процесот во земјите од екскомунистичкиот блок. На Балканот, како и во другите региони, процесот на градење на национална држава беше замрзнат поради природата на меѓународните односи во ерата на студената војна. Во тоа време, меѓународната заедница се обидуваше/применуваше одредени модуси кои ја промовираа регионалната интеграција. За секоја земја постоеше различен пристап, но стејтбилдинг процесот во скоро сите држави во регионот, доведе до одредени видови на насилство. Ова ја примора меѓународната заедница да употреби различен пристап, односно да интервенира и да помогне на државите и секако оваа помош најпрвин беше во форма на воена интервенција. Оваа парадигма на меѓународни интервенции беше иста во скоро сите балкански држави и се состоеше од воени интервенции кои имаа за цел да го спречат конфликтот, како што беше во Босна и Херцеговина, Косово и Македонија, по што следуваше мировен договор потпишан од завојуваните страни и имплементација на програма за реконструкција во име на „градење на мирот“.

За време на косовската криза, значително се зголеми присуството на странски трупи во Македонија, кои имаа големо влијание на македонската внатрешна политика. Поранешниот претседател Глигоров го потврди ова и тогашната администрација побара

¹⁴⁵ Меѓународната пракса во однос на интернационалниот стејтбилдинг се проширува далеку повеќе од транзицискиот Балкан, Источен Тимор, Афганистан и Ирак. Исто, стр. 3.

¹⁴⁶ Светската банка и ММФ го насочија своето внимание кон стејтбилдингот и доброто владеење со цел да помогнат при развојот на националните стратегии за редуцирање на сиромаштијата. Chandler, David, *“Empire in Denial - The Politics of State-building”*, p. 4.

¹⁴⁷ Ванковска, Билјана: *„Меѓународна безбедност: Критички пристап“*, стр. 249.

продолжување на мандатот на воените сили и по завршување на косовскиот конфликт. Вооружениот конфликт во Македонија во 2001-та година дополнително го зголеми военото и цивилното присуство и аналогно на тоа и влијанието врз домашната политика. Денес сè уште се присутни европските организации во Македонија кои ѝ помагаат во стејтбилдинг процесот (ЕУ, Советот на Европа и ОБСЕ). Во минатите 2 декади меѓународната администрација увиде дека јадрото на проблемот при имплементирањето на иницијативите на доброто владеење е развојот на антикорупциската стратегија и нејзината примена при раководењето на јавната администрација. Во 1999 година Пактот за стабилност на југоисточна Европа ја стави борбата против корупцијата како врвен приоритет како дел од стејтбилдинг процесот во регионот бидејќи корупцијата практично е сржта на сите проблеми со кои се соочува регионот.¹⁴⁸

5.4. Неуспешните држави и меѓународното право

Меѓународната заедница не е добро подготвена да се справи со неспособноста на државата да ги извршува должностите кон себе и своите граѓани. Сепак постојат одредени начини, кои се повеќе ад хок и не кореспондираат доволно добро на дилемите на овој феномен. Тоа е така затоа што неуспехот на државите е комплексен феномен кој е сè уште непризнаен од меѓународното право. Од веќе претходно кажаното, неуспехот на државата најдобро можеме да го дефинираме како неспособност на државата да ги исполни своите обврски и должности кон своите граѓани и кон меѓународната заедница. Неуспешните држави се карактеризираат со имплозија на државните структури, кои резултираат со отсуство на капацитет на владиниот сектор во извршувањето на нивните основни функции, како што се обезбедување на безбедност, почитување на владеење на правото, контрола, спроведување на успешно образование и здравство и одржување на економската и структуралната инфраструктура и капацитети.

---

¹⁴⁸ Високиот претставник Лорд Падри Ешдаун за време на администрирањето на Босанскиот протекторат даваше највисок приоритет на доброто владеење и антикорупцијата и од одговорните во власта бараше највисоки стандарди на раководење. Во неколку наврати тој отстрануваше високо рангирани политичари и им ставаше забрана за рекаандидирање врз основа на антикорупцијата и промоцијата на праксата на доброто владеење. Chandler, David, "Empire in Denial - The Politics of State-building", pp. 143-147.

Всушност, доаѓаме до заклучок дека неуспехот на државата е состојба во која државата е немоќна да обезбеди политички добра на своите граѓани и на меѓународната заедница. Овие добра вклучуваат безбедност, контрола на сопствените граници, политичка структура, инфраструктура, правниот систем, образование и здравство и комерцијалниот и банкарскиот систем. Неуспехот на државата е повеќекратно аспектен и може да се претстави како континуум¹⁴⁹ каде државата прогресивно станува сè понеспособна во извршувањето на функциите и сè повеќе и повеќе станува „неуспешна“.¹⁵⁰

Целосниот колапс на државата е краен и редок случај, додека пак кај неуспехот на државите може да се појават различни фази. Неуспешните држави не се нешто непознато и денес сè уште постојат примери на неуспешни држави. Тука спаѓаат Сомалија, која практично повеќе од една декада беше без влада, потоа Демократска република Конго, која беше разурната од внатрешните ривалства и присуството на регионални трупи кои се бореа за минералните ресурси и Судан и Афганистан, земји чии влади контролираат само дел од својата територијата.

Меѓународното право се фокусира само на создавањето и на распаѓањето на државата, а не и на еволуцијата, промените и привремените неуспеси кои би се појавувиле по оформувањето на државата. Заради таа причина, во меѓународното право не се препознава и именува феноменот на неуспешни држави. Неуспешноста на државата имплицира на можноста дека државата не може – повеќе отколку не сака – да ги извршува своите функции, дури и откако нејзината државност е признаена.

Неуспехот на државата имплицира на постоење на градација на суверениот капацитет, додека пак за меѓународните правници суверенитетот или постои или не постои. Меѓународното право гледа на неуспешните држави како на држави кои имаат

---

¹⁴⁹ Холсти го објаснува тоа на тој начин што државите ги поставува на континуум на моќта. На едниот екстрем се државите со високи нивоа на хоризонтален и вертикален легитимитет, додека пак од другата страна на континуумот се неуспешните држави и со текот на времето државите се поместуваат кон едниот од двата пола. Сепак повеќето држави ги сместува во средината на континуумот. Види: Holsti, Kalevi Jaakko, *“The State, War, and the State of War”*, p. 90.

¹⁵⁰ Сомалија од слаба држава во 1970-тата година премина во неуспешна држава во 1990-тата. Види: Holsti, Kalevi Jaakko, *“The State, War, and the State of War”*, p. 91.

неефективни влади.¹⁵¹ Сепак неуспешните држави не се само неуспешни влади. Нивната неуспешност обично е долготрајна и ги опфаќа неколку или пак сите функции на државата, а не само нејзините владини функции.

Неуспехот на државата покрај неефективноста на владата вклучува и има влијание и на основите и на целокупната структура на државата, вклучително и на популацијата, територијата и на капацитетот на извршување на меѓународните и домашните обврски. Историски гледано, колапсот на државата е производ на неколку клучни настани. Иако не е возможно да се издвои една причина за неуспехот на државата, постојат неколку меѓусебно поврзани ендогени и егзогени причини. Ендогените причини вклучуваат корупција, структурална слабост и слаба администрација. Како егзогени причинители можеме да ги наведеме политиката, макроекономската политика, странските инвестиции и на владејачката структура и на опозицијата, намалувањето на странската финансиска и политичка поддршка, како и општо процесите на модернизацијата „кои ги поттикнуваат социјалната и географската мобилност, но не како противтежа на процесите на градење на држава кои ја поставуваат државата на цврста основа.“¹⁵²

Постојат три услови кои генерално се поврзуваат со неуспехот на државата: завршувањето на студената војна, етничкиот дисбаланс и наследството на колонијалните режими.

Прво, неуспехот на државата може да се смета како типичен постстуденовоен феномен. Всушност крајот на студената војна донесе огромни промени во динамиката на меѓународните релации, кои резултираа во промена на политичките сојузности помеѓу државите и регионите. Како резултат на крајот од студената војна, суперсилите немаа интерес во поддржување на слабите режими и аналогно на тоа ја редуцираа економската и воената помош кон поранешните сојузници во Африка и Азија. Со ваквото редуцирање на финансии и воени средства, владите станаа премногу слаби за да си ја одржат својата моќ. Извештајот за Африка на владината комисија на Обединетото Кралство во 2005 година констатира дека главна пречка за развојот на континентот е недостатокот на државниот

¹⁵¹ Giorgetti, Chiara, *"A Principled Approach to State Failure, International Community Actions in Emergency Situations"*, Boston 2010, p. 6.

¹⁵² Thürer D., *"The Failed State and International Law"*, Int'l Comm. of the Red Cross (31 Dec. 1999), достапно на: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/173/30464.html>. (Пристапено на 15 Август 2015).

капацитет.¹⁵³ Ретроспективно гледано, со завршување на студената војна се појави еден бран на неуспешни држави, кои претходно биле поддржувани и финансиски и политички од суперсилите на двата блока во различни временски периоди. Нивните режими се распаднаа во раните 1990-ти, веднаш по завршувањето на студената војна. Иако неуспехот на државата несомнено се поврзува со крајот на студената војна, „сметото на раздорот“ е посеано претходно, кога лидерите на овие држави започнаа да ги присвојуваат и грабаат државните ресурси, истовремено обесправувајќи го мнозинството во својата држава. Крајот на студената војна само ги повлече економските и политичките ресурси кои го одржуваа системот, кој веќе претходно бил „инфициран“.

Проблемот со етничките разлики исто така се смета како важен извор на слабост на државата и аналогно на тоа, неуспехот. Етничките тензии се важна структурална причина за внатрешни конфликти, кои го слабеат системот и неговите институции и користи значителни човечки и финансиски ресурси. Емпириското истражување ни покажува дека неуспехот на државите во почетокот на 1990-тите коинцидира со зголемувањето на бројот на граѓански војни, но не постои директна врска помеѓу граѓанските војни и етничките тензии, што значи дека нема директна врска и помеѓу етничките разлики и колапсот на државата.¹⁵⁴

Колонијализмот е уште еден историски елемент кој се смета како фундаментален причинител на неуспехот на државата и истиот често се појавува во поранешните колонизирани територии, највеќе во Африка. Можеме да наведеме две причини за да го објасниме овој став: прво, колонизацијата резултира со поставување на владеачки структури на кои им е непознат политичкиот систем кој постоел пред колонизацијата.¹⁵⁵

¹⁵³ Chandler, David, *“Empire in Denial - The Politics of State-building”*, p. 2.

¹⁵⁴ Авторите покажуваат дека не постои директна врска помеѓу крајот на студената војна и зголемувањето на бројот на граѓански војни. Од нивна страна анализирани се 127 внатрешни конфликти од завршувањето на 2-рата светска војна и дошле до заклучок дека „причинител за ширењето на граѓански војни во 1990-тите години не е завршувањето на студената војна и поврзаните промени во меѓународниот систем. Сегашното ниво од една од шест држави е веќе достигнато, пред распаѓањето на Советскиот сојуз и резултирало од постепената и стабилна акумулација на цивилни конфликти кои започнале веднаш после 2-рата светска војна.“ Истите потоа демонстрирале дека зголемиениот степен на етнички и религиозни разлики, не се во директна меѓусебна врска и не ја прават државата склопа кон граѓанска војна. Истотака докажале и дека степенот на незадоволство кај етничките малцинства, нема директна врска со граѓанската војна. Види Fearon, James D. and Laitin, David D. *“Ethnicity, Insurgency, and Civil War”*, *American Political Science Review* 97, 1 (Feb 2003), pp. 75–90.

¹⁵⁵ Цартман сугерира дека колапсот на државата во независна Африка не е постколонијален феномен бидејќи „нема заеднички карактеристики во случаите на колабирање, кои индицираат на тоа дека резултатот е од истиот „западен

Второто негативно наследство од колонизацијата е создавањето на вештачки меѓудржавни граници, кои се базирани на колонијалните граници, кои не биле поставени почитувајќи ги етничките или географските карактеристики. Проблематичните граници се повторувачки извор на конфликти во постколонијалните земји и неколку неуспешни држави имаат неутврдени и нерешени граници, вклучувајќи ги Сомалија и ДР Конго. Приказната за неуспехот на државата како колонијално наследство истотака е користена и во правните дебати. Рут Гордон го дефинира неуспехот на државата како „неоколонијален“ концепт. Ралф Вајлд потврдува дека овој поим се користи со цел да „сугерира ексклузивна одговорност од страна на државата и нејзините граѓани за неуспехот во водењето на државата.“ Хелман и Ратнер зборуваат за „спасување на неуспешните држави“.¹⁵⁶ Сепак ваквите објаснувања имаат одредени пропусти, бидејќи се ограничуваат на тоа да опишат како се гледа на неуспешните држави, отколку да се бараат правните последици на неуспех на државата и улогата која треба да ја има меѓународната заедница во помагање на неуспешната држава. Не е правилно да се даде субјективна оценка за неуспехот на државата. Многу покорисно е да се сфати феноменот политички и правно и да се изнајдат соодветни решенија.

стид“ на несправност/недостаток или пак лошо адаптирани западни институции. Додека парламентите, политичките партии и бирократијата во Африка имаат потешкотии при обидите да ги достигнат стандардите на Медисон или Вебер, ваквите недостатоци и не изгледаат како главен фактор за колабирање на државата, ниту пак институциите функционираат подобро во останатите поуспешни држави во Африка. Сепак можеме да кажеме дека слабото извршување на своите (државните) функции се главните причини за колапс на државата, без разлика дали се извршуваат од ‘соодветна’ институција (гледано по западните стандарди) или пак некој вид на сурогат адаптиран за Африканските услови.“ Види Zartman, William I., *“Introduction: Posing the Problem of State Collapse, Collapsed States, The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority”*, Lynne Rienner Publishers, 1995.

¹⁵⁶ Helman, Gerald B. and Ratner, Steven R., *“Saving Failed States”*, Foreign Policy, 2010, достапно на: <http://foreignpolicy.com/2010/06/15/saving-failed-states/>. (Пристапно на 15 Август 2015).

5.5. Членството во ЕУ и НАТО како движечка сила на стејтбилдинг процесот

Сама по себе демократијата е добра работа, но може да функционира само онаму каде постои функционална држава. Стејтбилдингот доаѓа на прво место,¹⁵⁷ како мерка која ја консолидира слабата или распаднатата држава и воедно е и прва мерка на постконфликтниот период. Релативно долго време народите на Балканот, особено на територијата на бивша Југославија, меѓусебно комуницираат преку војна и присуството на непријател, наместо да се обидат да излезат од изолацијата, да изнајдат пазари и да ја развиваат демократијата и својата заедничка свест. Транзицијата на Балканот асоцира на интервенции на меѓународната заедница, која најпрвин се труди да ги спречи конфликтите, но неуспешно¹⁵⁸, за подоцна овие обиди да добијат име како Пакт за стабилност и Процес за стабилизација и асоцијација¹⁵⁹, со цел да им помогне на државните институции да функционираат на основите на либералната демократија. Стејтбилдинг процесот е едно од најважните прашања во меѓународната заедница, бидејќи во моментот слабите држави претставуваат закана за националната, регионалната и меѓународната безбедност. Стејтбилдингот за многу кратко време зазедо централна улога во надворешната политика на западните држави и во организациските надлежности на меѓународните институции¹⁶⁰ и организации, вклучително и на ЕУ. Главниот фокус на надворешната политика на ЕУ е стејтбилдингот кој се имплементира низ процесот на проширување кон истокот и игра суштинска улога при менаџирање на транзицискиот статус на квази протекторатите и протекторатите, како што се Косово и БиХ, соодветно.¹⁶¹

Не можеме да имаме детално разбирање за стејтбилдинг процесот на Балканот без да го земеме во предвид историскиот багаж на етничките неправди. Сепак

¹⁵⁷ Andersen Louise, "International Engagement In Failed States Choices And Trade-Offs", DIIS Working Paper No. 2005/20, p. 27.

¹⁵⁸ „За волја на вистината, не спречи ниту еден конфликт - секогаш стапуваше доцна или дури и ги разгоруваше конфликтите. Особено меѓународното признавање на БиХ како држава, беше тригер за граѓанската војна во таа земја.“ – цитирано од проф. д-р. Билјана Ванковска.

¹⁵⁹ Овој процес започна да функционира во Мај 1999-та година и беа опфатени Албанија, БиХ, Хрватска, Србија-Црна Гора и Македонија. Пактот за стабилизација и асоцијација е пресирт во европската политика кон стејтбилдингот на јужноевропските земји преку „постојаното усидрување на регионот до целосното развивање на самата ЕУ“. Види: Chandler, David, "Empire in Denial - The Politics of State-building", p. 102-107.

¹⁶⁰ Исто, стр. 3.

¹⁶¹ Исто, стр. 4.

територијалните спорови и проблемите со малцинствата немаат директно влијание на домашните можности на државата. Овој аргумент е точен во случајот на Македонија. Додека феноменот на „заробување на државата“ е присутен во Македонија¹⁶², би било погрешно да се каже дека како резултат на тоа е неприфаќањето на државата од страна на етничкото албанско малцинство. Традиционалната перспектива во корелација со овие два феномена, кажува дека албанското население во западниот дел на Македонија, е во исчекување на можноста за исполнување на претходно замислените големодржавни цели.¹⁶³ Друг став кажува дека албанците само бараат повеќе права во рамките на македонската држава.¹⁶⁴ На Балканот, форматот на државите има големи сличности со оние во Африка, каде што државите повеќе се сметаат како арена на политиката на моќ. Елитите, било да се етнички или не, бескруполозно се борат за да останат на власт, без разлика дали се потребни идеолошки трансформации.¹⁶⁵

Анализата за улогата на меѓународната заедница во асистирањето на слабите држави ќе се фокусира на придонесот на НАТО и Европската Унија (ЕУ). И покрај фактот што овие две организации играат значајна улога на целиот Балкан, сепак ние ќе се фокусираме на нивното влијание врз Република Македонија. Како во блиското минато, така и во сегашноста, НАТО и ЕУ беа и се главните актери кои го понесуваат бремето на развојот на балканските држави. Воените интервенции на НАТО во скоро сите балкански држави беа потребни со цел да се стави крај на конфликтите. Од друга страна пак, улогата на ЕУ во регионот постојано се зголемуваше. Денес ЕУ покажува поголема подготвеност за преземање на поголема одговорност во проблематичниот Балкан, поради тоа што балканските конфликти имаат негативен ефект на државите - членки на ЕУ. Фактот што мисијата на ЕУ ги превзема обврските од НАТО во Македонија во декември 2002 година во врска со безбедноста, ја потврдува претходната изјава.

---

¹⁶² На албанците се гледа како да имаат поставено веќе на иднината на државата. Види: Pettifer, James "The Albanians in Western Macedonia" in James Pettifer edition "The New Macedonian Question", London Palgrave, 1999, p. 138.

¹⁶³ Jean-Jacque de Dardel, Gustav Gustenau and Plamen Pantev "Post-Conflict Rehabilitation. Lessons from South East Europe and Strategic Consequences for the Euro-Atlantic Community". Vienna and Sofia, p. 180.

¹⁶⁴ Atanasov, Petar, "The Progress of the "Ohrid process" in Macedonia", In: Jean-Jacque de Dardel, Gustav Gustenau and Plamen Pantev "Post-Conflict Rehabilitation. Lessons from South East Europe and Strategic Consequences for the Euro-Atlantic Community", Vienna and Sofia, стр. 179 – 193.

¹⁶⁵ Barry Buzan and Ole Wæver, "Regions and Powers: The Structure of International Security", Cambridge University Press, 2003, p. 384.

Пред да започнеме со анализата на политиките и постапките на овие актери, треба да истакнеме две теоретски импликации. Прво, доколку претпоставиме дека ЕУ е глобален актер, тоа значи дека ЕУ е оперативна единица слична на држава или меѓународна организација/институција. Имајќи ги предвид дефинициите за термините „држава“ и „меѓународна организација“, очигледно е дека ЕУ не можеме да ја дефинираме ниту како држава, ниту пак како меѓународна организација. Според Брајан Вајт, ЕУ не е како конвенционална држава, дури ни кога би се однесувала како држава на лимитиран начин.¹⁶⁶ Од друга страна пак, ЕУ не е само една обична меѓународна организација.¹⁶⁷

Дефинирањето на тоа што претставува ЕУ, не е само теоретско прашање. Постои и практичното влијание врз денешната глобална политика или конкретно за темата за слабите држави, влијанието на меѓународната заедница врз слабите држави.

Позиционираноста на ЕУ помеѓу „држава“ и „меѓународна организација“ е една од главните причини за нејзините контраверзни политики, справувањето со слабите држави, неуспехот при формулирање на ефикасен одговор за кризите во 90-тите години од минатиот век и минатата декада и несигурноста околу желбата на ЕУ да преземе одговорност во регионот со цел да постигне примарна позиција на Балканот. Претходно НАТО и ЕУ, а денес само ЕУ асистира на процесот на транзиција на државите на Балканот, која е нова фаза на стејбилдинг процесот, базирана на принципите на либерализмот и демократијата. Практичната улога на меѓународните институции, според Џон Пивхаус, е дека транзицијата на режимите е производ на домашниот политички процес без влијание на надворешните актери.¹⁶⁸ Конвенционалните ставови на теоријата за меѓународните односи - реализмот и либерализмот - нудат можност да разбереме при објаснувањето на меѓународните интервенции на Балканот. Реализмот како доминантен во теоријата за меѓународните односи, многу добро се вклопува при објаснување на интервенциите на големите сили во овој регион на крајот на деведесеттите години од минатиот век и почетокот на дваесеттиот век. Политиката на моќ беше главен двигател на политиката на големите сили во тоа време. Балканските конфликти, од Босна до Македонија можеме да ги интерпретираме во рамките на реализмот. На пример,

¹⁶⁶ White, Brian, *Understanding European Foreign Policy*, (London - Palgrave, 2001), p. 21.

¹⁶⁷ Исто, p. 22.

¹⁶⁸ Pevchouse, Jon C., *Democracy from the Outside-In*, *International Organizations* 56, 3, (2002), p. 517.

создавањето на Република Српска е доволен доказ за релевантноста на реалистичниот пристап, доколку ја сметаме бившата југословенска федерација како анархично уредување.¹⁶⁹

Во минатите две декади, а особено по косовската војна, политиката на проширување на ЕУ е главната суштина на стејтбилдингот во регионот. За разлика од другите региони во светот, Балканот има реални шанси да успее во овој потфат за краток период преку комбинирање на низа внатрешни и надворешни фактори. Како најважен од овие фактори можеме да го споменеме присуството на Европската унија со своите перспективи, гаранции и помош кои го хранат стејтбилдинг процесот. Во 1990-тите години кога Балканот избувна во пламен, пред ЕУ се создаде предизвик кој ги тестираше капацитетите на нејзината заедничка надворешна и безбедносна политика, кои се покажаа како поразително слаби, ја нагласи потребата Европа да стане глобален актер преку продлабочување на европската интеграција.¹⁷⁰ Анализирајќи ја динамиката на европската интервенција на Балканот можеме да заклучиме дека ЕУ се концентрира на сржта на безбедносниот проблем на Балканот денес, а тоа е: слабите држави. Со цел да се надмине овој проблем, ЕУ, а и други актери се инволвираат во стејтбилдинг процесот во земјите од регионот, како што е Македонија и другите балкански земји, со тоа што им ветуваат членство во ЕУ. Локалните елити се под постојан притисок да ги спроведат потребните реформи со цел да се исполнат европските критериуми.

Понатаму, ЕУ условно служи како основа за домашниот политички легитимитет на владите во регионот и неуспевањето да се исполнат европските критериуми, значи да се

---

¹⁶⁹ Posen, Barry R., "The Security Dilemma and Ethnic Conflict", *Survival*, Vol. 35, No. 1, (1993): p. 27 - 47.

¹⁷⁰ Идејата за Европа како глобален актер се промовираше дури во 2007-та година со Лисабонскиот договор кој на Европа даде јасен став во релациите со светските партнери. Лисабонскиот договор ѝ даде на Европската унија правна рамка и механизми кои ѝ се потребни со цел да се справи со идните предизвици и да одговори на потребите на своите граѓани. Во овој договор се регулираа економските, хуманитарните, политичките и дипломатските односи кои ги промовираа европските интереси и вредности ширум светот, истовремено почитувајќи ги интересите на земјите – членки и нивните надворешни политики. Се зајакна улогата на европскиот парламент, со што Европа стана подемократска и потранспарентна, се упростија работните методи и правила, со што Европа стана поефикасна, се промовираа европските вредности, права, слободи, солидарност и безбедност. *The Treaty of Lisbon, The Conference Of The Representatives Of The Governments Of The Member States*, CIG 15/07, Brussels, 3 December 2007.

изгуби легитимитетот, кој е есенцијална карактеристика на слабите држави. Од друг агол, одржувањето во живот на ЕУ членството е стратешки тест за иднината на ЕУ.¹⁷¹

Модерните меѓународни интервенции во регионот не може да се објаснат преку реалистичката рамка. Од друга страна пак, широка либерална перспектива може да биде добра теоретска основа при објаснувањето на меѓународните интервенции. Главниот проблем при имплементирањето на либералните теории (неолиберализмот, демократската теорија на мирот и институционализмот) е недостигот на способности и можности при дефинирањето на внатрешдржавните релации. Според неолибералниот институционализам, меѓународните институции играат важна улога при проширување на соработката и намалување на конфликтите помеѓу државите, додека пак главна претпоставка на демократската теорија на мирот е тоа дека демократиите не навлегуваат во меѓусебни конфликти и спорови. Според претходно наведеното, доаѓаме до заклучок дека проширувањето на заедницата на демократски држави е инвестирање во мирот. Според реалистите, конфликтите и војната се неизбежни, поради анархичната природа на меѓународниот систем, додека пак либералите веруваат дека мирот и поредокот ќе бидат можни доколку се воспостави нормално функционирање на меѓународни институции кои го проворираат овој концепт. Внатрешните конфликти ја оневозможуваат успешната примена на либералните концепти при дефинирање на динамиката на ваквите конфликти. Понатаму во литературата, либералниот институционализам ја игнорира домашната политика. Поголем број на неолиберални истражувања се фокусираат на меѓународните последици, заради тоа не е јасно дали истите тие последични механизми ги поврзуваат овие институции со домашните политички процеси.¹⁷²

Со цел да ја набљудуваме динамиката на односи помеѓу балканските слаби држави и меѓународните институции (НАТО и ЕУ) мораме да бараме поткрепа во теоријата на либерализмот. Меѓународните институции промовираат соработка помеѓу своите членки, поддржуваат комуникација, обезбедуваат информации, развиваат заеднички принципи, норми и правила, осудуваат агресивно однесување и даваат основа за здружени акции, превенција на конфликти, менаџирање и резолуција на истите.

¹⁷¹ *Balkan in Europe's Future*, a report of the International Commission on the Balkans, (Centre for Liberal Strategies, Sofia, 2005), p. 18.

¹⁷² Pevchouse, Jon, "Democracy from the Outside-In", *International Organizations* 56, 3, (2002): p. 518.

Концептот на плуралната заедница на Карл Дојч и демократската теорија на мирот ни даваат дополнителни објаснувања за динамиката на овие релации. Според Дојч, плуралната заедница е група на луѓе кои оформиле развиени и функционални заеднички институции, со што се интегрирале во заедница. Безбедносна заедница не значи само отсуство на војна, туку и отсуство на воена опција при разрешувањето на споровите. Заеднички идентитет и компатибилни вредности помеѓу членките се услови за постоење на безбедносната заедница.¹⁷³ Модерната Европа според Карл Дојч е идеалниот модел за плурална безбедносна заедница и модел на демократската теорија на мирот. Тешко е да се претпостави дека Балканот би постигнал сличен систем на уредување како подсистем на пошироката европска заедница. Наместо да создадат свој подсистем, балканските држави се поканети да се приклучат на безбедносната заедница која Западна Европа претходно ја развила.

Неспорно е влијанието кое го имаат меѓународните сили врз домашните процеси, забрани и можности, а тоа доведува до голем број на научни истражувања со цел да се објасни и открие влијанието на меѓународните институции при подготовката на Балканот за прием во европската безбедносна заедница. Во транзициските бивши комунистички држави, меѓународните институции асистираат при транзицијата од авторитарните во либерални режими. Во овој контекст, промовирањето на демократскиот систем станува дел од надворешната политика на државите како САД и државите - членки на ЕУ. Меѓународните институции како НАТО, ЕУ, Советот на Европа и ОЕБС се користат како алатки за да се постигне оваа цел. Дипломатските и економските притисоци кои ги вршат меѓународните институции, во комбинација со домашните сили, ги приморуваат автократските режими да се либерализираат и членството во меѓународни организации води до прифаќање на либерализацијата од страна на елитите, бидејќи доаѓа до намалување на ризикот со кој би можеле да се сретнат овие групи при процесот на демократизација.¹⁷⁴ Од друга страна пак, многу набљудувачи се согласуваат дека инволвирањето на меѓународната заедница во разрешување на внатрешните конфликти доведува до пролонгирање на конфликтот и покачување на интензитетот и опасноста, а

¹⁷³ Deutch, Karl, *Political Community and the North Atlantic Area*, Princeton, New York, 1957, p. 17.

¹⁷⁴ Pevchouse, Jon, *Democracy from the Outside-In*, *International Organizations* 56, 3, 2002, p. 519.

аналогно на тоа и се намалува можноста за разершување на конфликтот преку преговори.¹⁷⁵

Не толку одамна, меѓународната заедница ги применуваше двата начина со цел да влијае на домашната политика на балканските држави. Дипломатските и економски притисоци станаа рутина во последната декада од 20-иот век. Вообичаено, меѓународната економска помош е тесно поврзана со внатрешните реформи на државата, кои ја зајкануваат домашната политика, што би значело дека ваквите притисоци служат и понатаму како инструмент на стејтбилдинг процесот. Случајот на Србија со Босна и Косово, ни кажува дека ваквите притисоци можат и да имаат негативни последици. Вториот начин на кој меѓународната заедница влијае врз домашната политика е приемот на државата во меѓународните институции.

Улогите на НАТО и ЕУ во Македонија, во минатиот период, беа да помогнат на државата и тоа:

- Најпрвин од страна на НАТО и ЕУ беше понудена заедничка иднина;
- Второ, двете меѓународни организации земаа активно учество во стејтбилдинг процесот и
- И НАТО и ЕУ интервенираа со воено присуство во државата.

Анализирајќи ги овие три елементи на политиката на две организации, во однос на понудената заедничка иднина на Македонија како членка на ЕУ, можеме да констатираме дека доколку овој „морков“ не беше понуден на земјите од регионот, развојот на настаните ќе беше сосема поинаков. Проспектот за заедничка европска иднина служи како голем мотиватор и ги лимитира политиките на локалните елити. Во моментот Македонија одржува релации со НАТО и ЕУ, е членка на програмот Партнерство за мир¹⁷⁶, апликант е за членство во НАТО и има кандидатски статус во процесот на интеграција со ЕУ. Македонија исто така има побарано членство и во ЕУ како дел од процесот за стабилизација и асоцијација на земјите од Балканот, кој има за цел овие земји да станат членки на ЕУ.¹⁷⁷ Фактот дека ЕУ и НАТО покажаа добра волја за прием на Македонија

¹⁷⁵ Holsti, Kalevi Jaakko, "The State, War, and the State of War", p. 134.

¹⁷⁶ Македонија е 27-ма земја која на 15-ти ноември 1995 година го потпиша програмот Партнерство за мир на НАТО.

¹⁷⁷ Македонија го потпиша Договорот за стабилизација и асоцијација во април 2001 година.

како полноправна членка „но, сè уште не“¹⁷⁸, има огромно влијание врз домашните политики на земјата и врз нејзините односи со соседите. Ветувањето за прием во меѓународните структури се покажа како водечки инструмент на стејтбилдинг процесот на земјата. Секој следен чекор во процесот на интеграција во НАТО и ЕУ е заслуга на политичките и економските реформи на земјата со кој се исполуваат условите за евентуален прием во НАТО и ЕУ. Македонското членство во програмот Партнерство за мир и односите со ЕУ служат како гаранција за територијалниот интегритет и безбедноста во регионот каде безбедноста се смета како луксуз. Со тоа се помага на стејтбилдинг процесот и владите на земјите од регионот можат да се фокусираат на внатрешните проблеми. НАТО и ЕУ имаат витална улога во стејтбилдингот преку економската и технолошката помош, програмите за развој, мониторинг на изборниот процес и активното учество во институционалните реформи и нивната реконструкција. Бидејќи како што веќе напоменавме, слабите држави обезбедуваат малку добра на своите граѓани, а инволвирањето на НАТО и ЕУ во државите од регионот, вклучително и во Македонија, е заради асистирање на државата да ги обезбеди потребните добра на своите граѓани.¹⁷⁹ Конкретно, ЕУ води програми кои имаат за цел зајакнување на државната администрација и правосудниот систем, полицијата и јавниот ред, царината, образовниот систем и развојот на инфраструктурата. Помошта на НАТО не значи само асистирање во реформите на вооружените сили. Преку програмата Партнерство за мир, НАТО има улога како супервизор и гарант за цивилната контрола врз вооружените сили и институционалната транспарентност. Ова се двете витални области за креирање на функционална демократија. Улогата на НАТО во Македонија не беше само да го спречи рестартирањето на конфликтот. Проблемот со нелегалното оружје е еден од изворите на нестабилност кај слабите држави, а во мандатот на НАТО, целта беше да се собере и уништи оружјето кое го поседуваа вооружените албански борци, кое не се покажа како особено успешно. Истотака, НАТО помогна во обезбедувањето на изборниот процес - парламентарните избори кои требаа да ја извлечат Македонија од кризата.

¹⁷⁸ White, Nicholas, "The EU and Macedonia", CEPS Commentary, April 6th, 2001 достапно на <http://www.ceps.be>.

¹⁷⁹ ЕУ во Македонија асистира при меѓуетничкиот дијалог, економијата, финансиескиот, правниот и секторот за внатрешни работи, транспорт, агрикултура, животна средина, образование, локална самоуправа, демократија и цивилно општество. Повеќе детали на http://europa.eu.int/comm/external_relations/sec/FYROM/.

Стејтбилдинг процесот во балканскиот регион е резултат на внатрешните конфликти и е всушност облик на надворешна интервенција во постконфликтното градење на мирот, па заради тоа цел на политиките на НАТО и ЕУ е да создадат ситуација во балканскиот регион каде нема да има место за воени конфликти. Заради таа цел, НАТО воено интервенираше во регионот за да го обезбеди мирот, како прв чекор на долготрајниот процес. Оваа сложена и тешка ситуација е најпроблематичната димензија при меѓународната асистенција на слабите држави на Балканот. Проблемите при военото интервенирање и перспективите за стабилност на Балканот се поврзани со три главни фактори/прашања:

- Спората реакција на меѓународните актери во балканската криза;
- Најчестото прашање: „НАТО и ЕУ?“ или „НАТО или ЕУ?“ и
- Уште колку време ќе му биде потребно на регионот од меѓународно воено присуство?

Спората реакција на меѓународната заедница во босанската криза беше голема лекција за меѓународните актери, а особено на НАТО. Новиот став се рефлектираше во Косово, а особено во Македонија. НАТО и ЕУ се обидоа да спречат нов конфликт во Македонија со навремена интервенција. Европското присуство и учеството при изнаоѓање на решение за кризата одигра витална улога, иако присуството повеќе беше во сферата на политиката. ЕУ во Македонија одигра најголема улога во споредба со останатите балкански држави преку назначување на европски претставник при преговорите помеѓу Македонците и Албанците. Со оваа одлука, менаџментот на Европа беше ставен во фокусот на вниманието и беше дополнително мотивиран конечно да изнајде решение барем за еден од проблемите кои се случуваа во регионот, бидејќи овие проблеми директно и негативно влијаа врз регионалната и европската безбедност.

Одлуката на ЕУ да го потпише Договорот за асоцијација и стабилизација, пролетта 2001-та година, со цел да го неутрализира конфликтот во Македонија беше точка на пресврт на обидите на ЕУ да се инволвира во проблемите во регионот. Иако ЕУ беше неопходен дел од мировниот процес, воената интервенција на НАТО е таа која го

обезбеди мирот во Македонија, во соработка со САД.¹⁸⁰ Динамиката на меѓународните интервенции во Македонија, открија нова димензија, а тоа е европската потреба за зајакнување на заедничката надворешна и безбедносна политика. Балканот сè уште претставува предизвик и особено тежок тест за Европа. Со преземањето на раководството од НАТО на 15-ти декември 2002-та година, ЕУ ги продолжи аспирациите и формулирањето на надворешната и безбедносната европска политика, преземајќи конкретни чекори за обезбедување на стабилноста во регионот. Државите - членки на ЕУ сè уште не можат да дојдат до консензус и се длабоко поделени околу прашањето за Македонија.¹⁸¹

Народите на Балканот сè уште ги немаат напуштено своите стари идентитети. Меѓународното присуство би им помогнало во напорите да го сторат тоа за сметка на интеграцијата и прифаќањето. Процесот на проширување на Европа ќе биде лакмусов тест за обединета Европа. Скоро сите претходни бранови на проширување не можеме да ги именуваме како вистински тестови, бидејќи новите членки беа во групата на она што Карл Дојч го нарекува „плурална безбедносна заедница“. Првиот тест кој Европа го помина со одлична оценка беше проширувањето во 2004-та година со 10 нови држави од источниот блок и покрај сите скептицизми, новите држави - членки дадоа нова сила и не го оптоварија европскиот буџет. На некој начин и овие држави беа дел од плуралната безбедносна заедница, кои претходно се индустријализирале по теркот на европските моќни држави. Вистинскиот тест за Европа и за нејзината иднина, ќе бидат балканските држави.

---

¹⁸⁰ САД со свој претставник учествуваа во преговорите кои завршија со потпишувањето на Охридскиот мировен договор.

¹⁸¹ Abramowitz, Morton, "Can the EU Hack the Balkans", Foreign affairs (Sept/Oct 2002), p. 2-7, достапно на: <http://www.foreignaffairs.com/articles/58238/morton-abramowitz-and-heather-hurlburt/can-the-eu-hack-the-balkans-a-proving-ground-for-brussels>.

6. Македонија - национална држава во мултиетничко општество

6.1. Македонија низ историјата – краток историски осврт

Македонското прашање на меѓународната сцена се појави кон крајот на 19-иот век како дел од поширокото источно прашање и рускиот план за доминација на југоисточниот регион на Европа,¹⁸² но дебатата која го опкружува ова прашање потекнува дури од античкото време.¹⁸³ Македонското прашање иако постои одамна, поголемиот дел од времето не постоела македонската држава според концептите кои ги сфаќаме денес. До почетокот на балканските војни, Македонија постоела како географски поим, како дел од големите империи, почнувајќи од Римското царство, па сè до Отоманската империја. Всушност ова е заедничка карактеристика на сите балкански народи, со таа разлика што Македонија не успеала да има суверена држава по распадот на Отоманското царство. Националното движење на македонците во „географската Македонија“ не вроди со плод независна држава како кај другите балкански народи. Крушевската република која се роди од крвавото востание против Османлиите и која траеше кратко време¹⁸⁴, стана причина да се пронајде морал и основа за македонскиот нација и национализам¹⁸⁵, но не значеше и почеток за македонската држава.

Со завршувањето на Првата балканска војна¹⁸⁶, Македонија беше „ослободена“ од Отоманското царство, но македонска држава повторно не беше создадена. По завршувањето на Втората балканска војна¹⁸⁷, Македонија беше поделена помеѓу Грција, Бугарија и Србија, а дури по завршувањето на втората светска војна, за првпат во 1947 година се оформи македонска влада, но новата република која беше оформена на 2-ри

¹⁸² Barker, Elisabeth, “The origin of the Macedonian Dispute”, in James Pettifer edition “*The New Macedonian Question*”, London Palgrave, 1999, p. 3.

¹⁸³ Drezov, Kiril, “*Macedonian Identity: An Overview of the Macedonian Claims*”, in James Pettifer edition “*The New Macedonian Question*”, London Palgrave, 1999, p. 48.

¹⁸⁴ *Историја на македонскиот народ*, Институт за национална историја, Скопје 2008, стр. 199 – 200.

¹⁸⁵ Troebst, Stefan, “*IMRO+100–FYROM? The politics of Macedonian historiography*”, in James Pettifer edition “*The New Macedonian Question*”, London Palgrave, 1999, p. 63.

¹⁸⁶ На 30-ти мај 1913 година бил потпишан мировниот договор помеѓу балканските сојузници и османлиската империја, но во него не биле вметнати точките околу поделбата на освоените територии помеѓу сојузниците. овој недостаток подоцна е причина за втората балканска војна.

¹⁸⁷ На 10-ти август во Букурешт е потпишан мировниот договор помеѓу завојуваните страни.

август 1944 беше само една од шестте републики од југословенската федерација.¹⁸⁸ Иако во тоа време Македонија не беше независна држава, во тој период започна идејата за македонската државност. Меѓународното признавање на Словенија и Хрватска, ја запечати судбината на и онака слабата југословенска федерација.¹⁸⁹ Во тоа време, Македонија и Босна и Херцеговина не беа многу заинтересирани за независна државност, бидејќи беа многу посиромашни од Словенија и Хрватска и нивниот етнички состав многу наликуваше на минијатурен Балкан. Двете републики, а особено Македонија беа зависни од интегрираната југословенска економија, а истовремено настанувањето на македонската независна држава би ги разбудило старите ривалства на своите соседи Грција, Бугарија и Србија и потенцијално Албанија. Во ваквата реалност, претседателот Глигоров¹⁹⁰ и претседателот на БиХ Алија Изетбеговиќ, се обидоа да зачуваат одредена федерална соработка помеѓу шестте републики. Ова се случи само неколку денови откако беше одобрена македонската декларација за независност и беше оформена платформата за разговори за продолжување на југословенската федерација, но и покрај меѓународната поддршка за ваквиот потфат, со независно ориентираните Словенија и Хрватска и големиот замав на национализмот во Србија, југословенската фамилија беше во исчекување на смртната казна.

Сите самити на југословенските лидери, на кои словенците и хрватите упорно инсистираа на дезинтеграција на Југославија, а Србија и Црна Гора со поддршка на Македонија и Босна и Херцеговина инсистираа на нова југословенска федерација, беа комплетно неуспешни.¹⁹¹ На последниот самит во јуни 1991-та година во Сараево беше отфрлен предлогот на Глигоров и Изетбеговиќ, кој имаше за цел трансформација на Југославија во комонвелт на независни републики. Единствената опција за Македонија и

---

¹⁸⁸ Првото заседание на АСНОМ се одржало на 2-ри август во манастирот Св. Прохор Пчински. Види: *Историја на македонскиот народ*, стр. 282 – 284.

¹⁸⁹ *Историја на македонскиот народ*, стр. 328.

¹⁹⁰ Велика Британија во тоа време беше длабоко инволвирана во обидите да го продолжи политичкиот проект наречен Југославија и да ја сочува Македонија како држава со надеж дека по завршувањето на војните на северот на Балканот ќе се реинтегрира со Југославија. Заради таа цел беше вршен притисок врз Глигоров од страна на британскиот министер за надворешни работи Даглас Хурд, да ја држи Македонија што е можно поблиску до Србија. Види: Pettifer, James "The Albanians in Western Macedonia" in Pettifer James edition "The New Macedonian Question", London Palgrave, 1999, pp. 139-140.

¹⁹¹ Раководството на Словенија предлагаше раздружување на републиките и повторно здружување на економска основа, додека пак Србија не ја прифати ваквата концепција поради нејасниот статус на покраините, кои де факто од 1974-та функционираа како републики. Види: *Историја на македонскиот народ*, стр. 327-328.

за Босна и Херцеговина остана независноста, која и покрај сите неизвесности, беше подобра опција отколку статус кво. По референдумот одржан во септември 1991 година, македонскиот парламент на 17-ти ноември 1991 година го усвои новиот устав на Република Македонија, со што Македонија стана независна и суверена држава.¹⁹² Централна вредност на Уставот беше либералната демократија со парламентарен облик. Со оглед на околностите во кои се создаваше, уставотворците се обидуваа да го најдат идеалниот баланс помеѓу македонското национално чувство и граѓанскиот карактер на новиот демократскиот систем.¹⁹³ Меѓународното признавање беше одложено поради новите процедури воспоставени од Европската заедница во соработка со Бадентеровата комисија, за подоцна признавањето да биде опструирано со ветото на Грција, која протестираше против името и знамето на новата држава. Од овој момент Македонија де факто започна да функционира како независна држава, која последна воскресна од правта на комунистичката империја.

6.2. Македонија во периодот од балканските војни до крајот на втората светска војна

Со цел да го разбереме актуелниот стејтбилдинг процес во Македонија, најпрвин мораме да го елаборираме македонското национално прашање. Неговите почетоци и трансформацијата по втората светска војна имаат директно влијание на денешната балканска безбедносна проблематика. Постојат многу контрадикторни истражувања со цел да се дефинира ова комплексно прашање.

Според одредени грчки автори, популацијата која е населена во регионот Македонија, близу до грчката, бугарската и српската граница е претежно класифицирано како грци, бугари и срби, соодветно, додека пак остатокот од популацијата со исклучок на малцинствата како што се турците, власите и албанците е составен од македонци. Овие

---

¹⁹² На 8-ми септември 1991 година граѓаните на Македонија со 95,1 % излезеност на референдумот се изјаснија за суверена и независна Македонија, а со усвојувањето на Уставот на Републиката, започна „борбата“ на Македонија за меѓународно признавање со надеж дека меѓународната заедница ќе ја поправи неправедната политика спрема Македонија и со меѓународното признавање ќе го добие заслуженото место во заедницата на независни држави.

¹⁹³ Ванковска, Билјана, *„Политички систем на Република Македонија“*, стр. 157.

македонци имаат карактеристичен дијалект и култура кои ја оправдуваат сопствената класификација како посебна јужно словенска категорија.¹⁹⁴

Друга препрека е географското дефинирање на Македонија. Најприфатливата дефиниција за границите на географската Македонија е територијата која ги опфаќа северно грчкиот дел на егејска Македонија, пиринска Македонија во југозападна Бугарија и вардарска Македонија која е денешна Република Македонија. Поради големата геополитичка и геостратешка важност на овој регион, каде сите важни транспортни рути се вкрстуваат и ги поврзуваат северот со југот и истокот со западот, интересите на големите сили се преклопувале уште од античко време, па се до доаѓањето на Османлиите во 14-иот век. Со повлекувањето на османлиската империја на почетокот на 20-иот век, се создава одреден вакуум на овие територии и тогаш се појавува македонското прашање.

Со целата своја комплексност, македонското прашање се појавува од Санстефанскиот договор на 3-ти март 1878 година по поразот на Турција од страна на Русија. Со овој договор Бугарија ги доби скоро сите територии на отоманска Македонија.¹⁹⁵ Големите сили на чело со Австро - Унгарија и Велика Британија, интерпретирајќи го овој потег како проширување на сферата на влијание на Русија, склучија нов договор, Берлинскиот договор кој ги намали границите на Бугарија и деловите од југоисточна Македонија беа приклучени кон новосоздаденото Кралство на СХС.¹⁹⁶ Истовремено со повлекување на Османлиите од регионот се создаде простор за развивање на балканските национализми.¹⁹⁷ Обидите на спротивставените страни да ја задржат контролата врз регионот, побуди интерес во цела Европа¹⁹⁸, а идејата за автономна Македонија беше ставена во втор план и изоставена како можност.¹⁹⁹

---

¹⁹⁴ L. S. Stavrianos, "The Balkans since 1453", London, Hurst & Company, 2000, p. 518.

¹⁹⁵ Со овој договор била создадена автономната бугарска држава, во кои граници влегувале врањскиот округ, Корча и цела Македонија. За повеќе информации види: *Историја на македонскиот народ*, стр. 174.

¹⁹⁶ *Историја на македонскиот народ*, стр. 224.

¹⁹⁷ Прашањето за Македонија ги побуди интересите на соседите. Уште пред 1873-та година грчката страна претендира за регионот влегувајќи во конфликт со Славјаните. Но тие (Србите и Бугарите) се концентрирани повеќе околу меѓусебните спорови. Грчкото гледиште ја смета Македонија како земја која претходно ѝ припаѓала и логично би било повторно да биде грчка. Сепак во таа епоха српското радикално гледиште има за цел да ја вклучи Македонија во „Голема Србија“. Од третата страна пак, бугарското гледиште е дека во тој регион на Тракија и Македонија живеат бугарско население. Види: *Report of the International Commission to Inquire Into the Causes and Conduct of the Balkan Wars*, Carnegie Endowment for International Peace, University of Toronto, Toronto 1980, pp. 24-28.

¹⁹⁸ *Report of the International Commission to Inquire Into the Causes and Conduct of the Balkan Wars*, p. 34.

¹⁹⁹ *Историја на македонскиот народ*, стр. 221-222.

Македонија се третираше како парче земја на Балканот за кое ривалите се спореле како да се подели и кој дел кому да му припадне. Од ваквата ситуација можеме лесно да извлечеме заклучок дека во тој период не постоела политичка иднина за регионот, особено за Македонија.²⁰⁰ Заради оваа причина, по завршувањето на Балканските војни и првата светска војна, териториите кои ги опфаќа географска Македонија беа поделени помеѓу Грција - 51%, Бугарија - 10% и Србија - 39%.²⁰¹

Конфликтите околу македонското прашање помеѓу овие држави продолжи се до крајот на втората светска војна. Во тој период Македонија се разви како ентитет во рамките на југословенската федерација, со што дополнително ги разгоре ривалствата помеѓу Грција, Бугарија и Србија, но и ривалствата и потенцијалните конфликти помеѓу Албанците и Македонците во рамките на државата. Гледано од друг агол, постоеше и друга опасност, потенцијалниот конфликт помеѓу Албанија и Југославија, бидејќи албанската држава со лондонскиот договор ги загуби териториите од југозападна Македонија.

Со цел да ја контролира Македонија, Јосип Броз Тито го призна постоењето на македонската нација и македонската држава и аналогно на тоа јазикот, културата и институциите.²⁰²²⁰³ Од тој период започнува да се развива македонското прашање помеѓу македонците и албанците, додека пак од друга страна старите ривалства на Грција, Бугарија и Србија полека го губат својот интензитет, но и покрај ваквата динамика на настани, македонското прашање сè уште не е целосно „ослободено“ од старите ривалства и интервенциите на големите сили во регионот.

---

²⁰⁰ Стравот дека постои можност за вистинско ослободување на македонската нација ги побудувал старите ривалства на Србија, Грција и Бугарија. Види: *Report of the International Commission to Inquire Into the Causes and Conduct of the Balkan Wars*, p. 59.

²⁰¹ Историја на македонскиот народ, стр. 224.

²⁰² Прашањата за воспоставувањето на врски со егејскиот и пиринскиот дел на Македонија и издавањето на меморандум за Македонија од страна на Националниот комитет за ослободување на Југославија биле премолчени во дискусијата. Тито предложил да се донесат заклучоци во врска со македонското прашање, нагласувајќи дека „историските идеали на македонскиот народ за обединување се негово национално право...“, Историја на македонскиот народ, стр. 294.

²⁰³ Грчкото гледиште за правото на македонскиот народ за формирање на држава и обединување е дијаметрално спротивно и стои дека македонскиот народ е вештачка креација на политичарот Јосип Броз Тито и дека Тито го употребил името „македонци“ на група на луѓе кои претходно воопшто не се нарекувале така. Види: John Shea, *“Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation”*, Library of Congress, USA 1997, p. 156.

6.3. Македонија во периодот од 1944 до 1991 година и создавањето на модерната македонска држава

За првпат во дваесеттиот век, Македонија не преставуваше закана за безбедноста на регионот, но ова не значеше дека проблемот е решен.²⁰⁴ Сите спорови кои претходно постоеа (територија, национален идентитет, јазик и култура), сè уште се присутни.²⁰⁵ Ваквото архивирање на проблемите е резултат на два фактори. Прво, Југославија ги замрзна сите дискусии за македонското прашање и аналогно на тоа и потенцијалните конфликти. Делот од Македонија кој влезе во југословенската федерација, автоматски ги неутрализираше сите српски идеи за Македонија. Второ, студената војна истотака ги замрзна националните прашања на Балканот и другите слични региони, што значеше дека и грчките и бугарските идеи за Македонија останаа замрзнати. За случајот околу Албанија не постоеше никаква опасност. Сè до 1948-мата година Албанија се стремеше да се соедини со Југославија.²⁰⁶ Историски гледано, Албанија албанците на Балканот ја сметаат како своја татковина, но Албанија отворено не пројавила иридентистички ставови и политики. Дури и по распадот на Југославија, Албанија го задржа неутралниот став кон Косово и Македонија, од причини што како мала и хронично слаба држава, постојано се обидуваше да се справи со својот опстанок во и онака нестабилниот регион. Поради таа причина, по завршувањето на студената војна повторно не пројави агресивни ставови кон албански населените територии во западниот дел од Македонија. Студената војна придонесе да се замрзнат балканските ривалства врз Македонија, додека пак политичката природа на југословенскиот режим го наметна мирот помеѓу македонците и албанците во македонската република. Титовиот режим иако имаше либерални аспекти, сепак беше авторитарен и немаше големи етнички раздвижувања за да му се спротивстават на режимот.

²⁰⁴ До крајот на втората светска војна, Србија ја сметаше Македонија како дел кој ѝ беше доделен по балканските војни или јужна Србија, но по војната Македонија го доби статусот на република и сето тоа се измени.

²⁰⁵ Грците ги сметаат античките македонци како грчко племе. Бугарите ги сметаат како бугари, а србите пак Македонија ја нарекуваат јужна Србија или вардарска бановина.

²⁰⁶ Албанија после втората светска војна се најде во многу независна позиција помеѓу Грција и Југославија кои имаа територијални претензии кон земјата. Националниот ослободителен фронт на Албанија воспостави силни врски со југословенските комунисти, кои ѝ гарантираа на Албанија дека ќе ѝ помогнат во поствоениот период. Во комунистичка Албанија Енвер Хоџа и Мехмет Шеху беа доминантните актери во кампањата за истребување на антикомунистичката опозиција, што земјата ја обврши еден црн период карактеризиран со тероризирање на албанската популација, пропаганда, полициска бруталност, непочит кон човечките и социјалните права. По прекинувањето на врските со Југославија во 1948-ма година, Албанија стана клиент на Советскиот Сојуз. Види: Raymond Zickel and Walter R. Twaskiw, "Albania: a country study", Library of Congress, April 1992.

6.4. Крајот на студената војна и Македонија

Враќањето на македонското прашање при распадот на Југославија беше едно од поопасните проблеми кои можеа да го дестабилизираат регионот. Постстуденовоениот период многу наликуваше на периодот на повлекувањето на отоманската империја од Балканот и повторно се создаде вакуум и национализмот зема замав. Поради таа причина, повторно се разбудија апетитите на старите ривали Грција²⁰⁷, Бугарија²⁰⁸ и во Србија²⁰⁹. Во поглед на албанската популација во Македонија и фактот што Албанија по балканските војни загуби дел од своите територии, Македонија се најде заобиколена со четири непријателски расположени држави.²¹⁰ Распадот на Југославија беше пропратен со политички плурализам и повеќепартиски избори и беше сосема извесно дека ќе се појави нов фронт кој ќе го отвори македонското прашање. Албанците во Македонија оформија албански партии со што Македонија стана институционално зависна од албанскиот електорат, со што се појави нова димензија на македонското прашање, покрај неизвесноста од интересите на македонските соседи, односно какво ќе биде влијанието на македонско - албанските односи во однос на новиот стејтбилдинг процес?

Во 1991 година, двете димензии беа подеднакво важни за стејтбилдингот. Прво, иднината на Македонија стана неизвесна поради старите ривалства на нејзините соседи, иако Бугарија и Грција не дискутираа јавно за своите позиции, но со нивните надворешни политики сериозно ја загрозуваа иднината на македонската држава. Од друга страна пак, Милошевиќ ја прифати македонската независност од неколку причини. Најверојатно беше премногу „зафатен“ со Словенија, Хрватска и особено БиХ. Друга причина би била тоа што со осамостојувањето на Македонија јасно беше дека ќе биде слаба држава и имајќи го во предвид албанското малцинство, постоеше можност да се размислува за одреден вид на идна федерација со Србија. Реакцијата на Србија во однос на оформувањето на независната држава повеќе беше како негодување за ваквиот потег, но не посегна по оружјето. И покрај тоа што Белград не реагираше во воена смисла во однос на

²⁰⁷ За грчкото гледиште види Evangelos Kofos, "Greek policy considerations over FYROM independence and recognition", in James Pettifer edition "The New Macedonian Question", London Palgrave, 1999, pp. 226-262.

²⁰⁸ За бугарското гледиште види Milena Mahon, "The Macedonian Question in Bulgaria", in Nations and Nationalism 4, 1998

²⁰⁹ За српското гледиште види Nina Dobrković, "Yugoslavia and Macedonia in the years 1991-1996: From Brotherhood to Neighbourhood", in James Pettifer edition "The New Macedonian Question", London Palgrave, 1999, pp. 79-95.

²¹⁰ За албанското гледиште види Clément, Sofia, "Former Yugoslav Macedonia, the Regional Settings and European Security: Towards Balkan Stability?", in James Pettifer edition "The New Macedonian Question", London Palgrave, 1999, p. 285 – 302.

независноста на Македонија, ниту ја призна како суверена и независна држава, ниту пак се спротивстави на тоа. Сè до 8-ми април 1996 година, Белград немаше воспоставено дипломатски односи со Македонија и признавање на нејзиниот суверенитет²¹¹, што значеше дека доколку Македонија не успееше како независна држава, влегувањето во федерација со Србија беше едно од отворените можности.

Пролетта 1991-та година беа одржани билатерални преговори помеѓу Србија, Бугарија и Грција кои резултираа со заеднички изјави дека само Срби, Бугари и Грци живеат во Македонија и дека не постои македонска нација. Понатаму Грција одби да ја признае Македонија како суверена и независна држава и истото го услови со менување на името на новата држава. Според поранешниот македонски претседател Киро Глигоров, Србија и Грција честопати ги здружуваа своите напори против независната Македонија.²¹² Бугарија која традиционално ја гледа Македонија како западна Бугарија, во повеќето случаи се придружуваше кон српските и грчките иницијативи, сепак ја призна Македонија како независна држава, но не и македонската нација. Единствениот сосед кој без никакви предуслови ја призна Македонија, беше Албанија и покрај тоа што преовладуваше мислењето дека Албанија е заинтересирана за дезинтегрирање на Македонија и воедно ја прекина и економската блокада врз Македонија, со што обезбеди алтернативен коридор за скоро колабираната македонска економија.²¹³

---

²¹¹ Процесот на признавање на Македонија од страна на Србија е компетиран на 8-ми април 1996 година со потпишување на договорот за регулирање на засмните односи и за поддршка на соработката помеѓу ФР Југославија и Македонија и дополнително беше признаен и државничкиот континуитет од 1944-та година.

²¹² Vankovska, Biljana, "Macedonian and Albanian Interpretations of the Balkan Wars: Collision of Historical Narratives" in Security Dialogues – 100 Years After The Bucharest Peace Agreement, Vol. 4, No. 2, 2013, p. 22-23.

²¹³ Сведоци сме на моменталните позитивни трендови помеѓу двете држави во однос на интензивирање на економската соработка, пегување на добрососедските односи и заемната доверба, со која ќе се обезбеди европска иднина и подобар стандард за своите граѓани, но и капацитет за заеднички одговор на актуелните предизвици. „Очскувам да се интензивира соработката на сите нивоа, да се подобруваат состојбите во сите сфери на заеднички интерес затоа што живееме во време кое носи многу предизвици и од безбедносен и од геополитички карактер, кога се отвораат многу прашања кон барат заеднички одговор и напастување. Како две соседни земји заедно да настануваме и кон безбедносните ризици и кон перспективите и развој на економијата и инфраструктурата“, Ѓорѓе Иванов, „Европската иднина не обединува – средба на претседателот Иванов со албанскиот претседател Нишани во Тирана“, 02 Април 2015. Доступно на: <http://www.president.gov.mk/mk/2011-06-17-09-55-07/2011-09-03-11-36-59/3209-alb02042015.html>.

Во периодот од 1991 до 2001 година Македонија не успеа да ги отстрани системските дефекти, ниту пак да ја подобри економската состојба, меѓуетничките односи и да се интегрира во единствена политичка заедница.²¹⁴

6.5. Стејтбилдингот во Македонија

Сè до крајот на втората светска војна, географска Македонија претставуваше транзитна област каде различните идентитети се судираа меѓусебно, а веднаш по признавањето на македонската република како дел од југословенската федерација единствениот дел кој започна да ги развива процесите на градење на држава и стејтбилдингот беше делот кој ѝ беше доделен на Србија, по втората балканска војна. Во историјата на стејтбилдингот, тешко се наоѓаат примери каде други држави имаат конфликт на интереси околу територијата и националниот идентитет на друга нација. Македонија е редок случај каде компонентите на нацијата и територијата се побарувани од страна на нејзините соседи.

Процесот на националниот стејтбилдинг беше вкоренет во традиционалната идеологија на национализмот, но во тоа време македонскиот национализам беше контролиран од Белград. Титовото „братство и единство“ имаше за цел да создаде југословенски идентитет и сите нерешени прашања да ги отстрани, вклучително и македонското прашање. Од домашен аспект, националниот стејтбилдинг беше основан врз етничкиот концепт и скоро половина век мултиетничка Македонија постоеше на овој принцип. Во Македонија, освен албанското малцинство, кое според последниот попис на население во 2002 година е околу 25.17% (иако според албанците оваа бројка е далеку поголема), живеат и други етнички групи како што се србите, ромите, торбеши и турци.²¹⁵

Корените на денешниот македонски конфликт можеме да ги најдеме во морфологијата на националниот стејтбилдинг процес кој започна да се имплементира по втората светска војна, но денес Македонија се врати на основата на овој процес со

²¹⁴ Ванковска, Биљана, „Политички систем на Република Македонија“, стр. 169.

²¹⁵ Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија 2002, Државен завод за статистика на РМ, стр. 34.

декларирање на целта „да создаде нација на граѓани“, откако после 5 декади стејтбилдинг процесот беше базиран исклучиво на етничка основа. Долги години „хитинскиот оклоп“ на југословенската држава го заштитуваше македонскиот национален стејтбилдинг процес, но по падот на Југославија се откри застрашувачкиот процес помеѓу македонците и албанците. Во емот на македонскиот ентузијазам заради независноста, тлееше реалната можност за воскреснување на духовите од минатото. Етничката нетрпеливост во Македонија (како и во Босна) беше длабока и заради недовербата во успехот на двете држави, Глигоров и Изетбеговиќ се обидуваа да сочуваат некаква југословенска федерација или конфедерација.

Во поновата историја се увиде дека стејтбилдингот стана еден од клучните стратешки и морални императиви на нашето тероризирано време,²¹⁶ бидејќи тоа е механизмот кој им асистира на слабите држави да ги развијат сопствените капацитети за владеење, заради тоа што државите кои немаат капацитет за самоуправање секогаш ќе бидат слаби и ќе им недостасува легитимитет.²¹⁷ Европската унија после 2000-тата година својот фокус го насочи кон Балканските држави и ги адаптираше стратегиите со цел да ги подготви државите апликанти за евентуалниот прием во Унијата. Тогаш започна процесот на реформирање на државите во југоисточна Европа. ЕУ се „почувствува“ одговорна за да помогне на овие држави при формирање и развивање на нивните владеачки капацитети, бидејќи истите беа идентификувани како примарна бариера кон успехот, а воедно и тоа беше област каде ЕУ има витална предност и може позитивно да допринесе доколку се ангажира во креирањето на домашните политики на овие земји.²¹⁸

ЕУ доколку не спроведе стратегија за проширување во наредните години која ќе ги опфати сите Балкански земји, ќе остане слаба на места како што се Косово, БиХ и Македонија, а ваквиот анахромизам би бил тежок за менаџирање и би се довела во прашање самата природа на ЕУ.

---

²¹⁶ Chandler, David, *Empire in Denial - The Politics of State-building*, p. 3.

²¹⁷ Исто, p. 27.

²¹⁸ Исто, p. 37-38.

6.6. Безбедносната дилема во Македонија

По втората светска војна стејтбилдинг процесот во Македонија како дел од југословенската федерација доби елан и воедно овој процес успеа да ги минимизира историските ривалства на Бугарија и Грција. Од друга страна пак, Србија која ја перцепираше Македонија како своја креација беше задоволна со статусот кво.²¹⁹ Македонската независност во 1991, Србија ја сметаше како предавство и постоеше мнение дека Македонија не може и не треба да добие независност, бидејќи статусот кој претходно го имаше го сметаше како подарок од Југославија, а особено од Србија.

Од економска гледна точка, развојот на инфраструктурата и индустријата го помогнаа стејтбилдинг процесот. Либералната политика на титовиот режим ги отвори патиштата за економскиот развој на Македонија. Во тоа време македонскиот стејтбилдинг процес не само што не беше во можност да ги обедини различните етнички групи, туку и го прошири овој јаз. Ова можеме да го објасниме со географската поделеност на земјата по етнички принцип. Албанците живеат воглавно во западниот дел од Македонија, покрај границите со Албанија и Косово, додека во Скопје, овие два етникума коегзистираат заедно и тоа релативно мирно. Историјата регистрирала неколку насилни судири помеѓу овие два етникума и тоа првиот, во 1960 година по падот на Александар Ранковиќ, а вториот по смртта на Јосип Броз Тито. Во првиот случај албанците бараа обединување на нивните територии со Косово со цел да создадат седма југословенска република, а во 1981 година демонстрациите беа само дополнување на судирите кои се појавија во Косово. Овие судири потврдија дека и покрај мирниот соживот, незадоволството тлесеше и чекаше момент за да избие на површина.

Уште од самиот почеток Република Македонија функционираше како национална држава во рамките на федерална Југославија, иако албанците беа најголемото етничко малцинство во земјата. Барањата на македонските албанци да бидат дел од државниот апарат, од страна на македонците беше перцепирано како поткопување на контролата врз државните институции.

---

²¹⁹ Македонската економија до 1990 година беше најслаба од сите југословенски републики и беше зависна од југословенскиот пазар.

По смртта на Тито, сите југословенски републики вршеа внатрешна национална консолидација. Во Македонија тоа значеше, воведување на македонскиот јазик како единствен официјален јазик на територијата на републиката. Институциите за високо образование на албанците беа редуцирани и беа преземани економски чекори за намалување на високиот наталитет на македонските албанци.²²⁰ Овој тренд продолжи и по признавањето на Македонија како независна држава, но денес можеме да кажеме дека по Охридскиот рамковен договор условите на македонските Албанци во однос на образованието и застапеноста во државната администрација се значително подобри.

Конфликтот кој избувна во 2001-та година ги откри недостатоците во функционирањето на државниот апарат, кој во меѓувреме беше одобруван од меѓународната заедница.²²¹ Безбедносната дилема, социјалната и дилемата на идентитетите во Македонија помеѓу овие две етнички групи е неизбежна, поради тоа што тие претставуваат две различни цивилизации, религии и култури и двете етнички групи се перцепираат меѓусебно како можни закани. Македонците кои што ја изградиле својата земја како национална држава, ги перцепираат барањата на албанците како закана за иднината на земјата, а од друга страна пак албанците сметаат дека не се доволно застапени во државните структури и институции и нивното чувство за небезбедност ги води кон побарување на автономна заштита. Перцепцијата дека високиот наталитет кај албанското малцинство во Македонија има директен ефект врз функционирањето на државата и на нејзината безбедност. Македонците го гледаат како закана високиот наталитет кај Албанците во Македонија и ризик дека за неколку децении тие би биле малцинство во сопствената држава.²²² Македонската држава која сега е „цврсто во рацете на македонците“, може да падне во „рацете на албанците“. Сепак оваа перцепција не доаѓа само од разликата помеѓу албанскиот и македонскиот наталитет, туку и од основните

²²⁰ Maleska, Mirjana, "The Power of History and Religion over Human Hearts", *New Balkan Politics, Journal of Politics*, Vol. 1, 2000, достапно на: <http://newbalkanpolitics.org.mk/item/THE-POWER-OF-HISTORY#back>.

²²¹ Во Март 2001-та година Генералниот секретар на НАТО и високиот претставник на ЕУ за Македонија изјавија дека е „функционална мултиетничка демократија“ и ѝ „одобрија“ на легитимната влада да се справи со „криминалците и убијците кои преферираат куршуми, отколку гласачки листови“. Откако меѓународната заедница увиде дека Македонија нема капацитет да се справи со парамилитарните групи, започнаа да се појавуваат термините „пропорционалност“ и „ограничувања“ и овие „криминалци и убијци“ одеднаш се трансформираа во „борци за слобода“ против „словенските угнетувачи“. Види: Vankovska, Biljana, "The Procrustean Bed of the State Building in the Republic of Macedonia (1991-2011)" во Zhidas Daskalovski, Marija Risteska, "The Macedonian Question: 20 Years of Political Struggle into European Integration Structures", LIBERTAS – Europäisches Institut GmbH, Germany, May 2012.

²²² *Divided Macedonia, The Next Balkan Conflict*, The International Institute for Strategic Studies, Volume 5, Issue 5, June 1999.

принципи на кои што е поставена македонската држава или пак според терминологијата на Бузан, општата концепција (идеологија) за државата. Ако македонската држава беше изградена на принципот на граѓанско општество, а не на националност, тогаш високиот наталитет кај албанците немаше да биде толкава закана.

Етничкиот состав на владите и политичките институции во првата декада од независноста на Македонија ни кажува дека државата застапуваше само еден сегмент од општеството. Ова е основниот критериум за слабоста на Македонија. Корените на оваа безбедносна дилема треба да ги бараме во моделот на државата кој континуирано се применуваше уште од моментот кога Македонија стана независна држава, модел кој не се разликува многу од оној на југословенската федерација. Можеме да констатираме дека македонскиот модел за мултиетничка држава не беше ист како оној на Србија, но сепак беше бледа имитација на истиот. Државата која се градеше од почетоците на независноста не беше држава на граѓаните, туку национална држава чија иднина беше доминација на една нација врз другите националности. Отсуството на политички легитимитет беше причина број еден за слабоста на државните институции и отпочнувањето на вооружениот конфликт.

6.7. Македонија во периодот од 2001 до 2015

По потпишување на охридскиот рамковен договор²²³ на 13-ти август 2001 година кој го прекина вооружениот конфликт во Македонија помеѓу македонците и албанците, можеме да констатираме дека повеќето договорени точки од договорот се имплементирани и рестартирање на конфликтот не се очекува. Иако Македонија успева во напорите да ги интегрира етничките малцинства во политичкиот живот, меѓупартиските и меѓуетничките тензии се сè уште во пораст.²²⁴ Македонија после 2001-та година и после

---

²²³ Охридскиот договор требаше да биде само транзициско решение за почеток на постконфликтната ситуација. Начинот на кој што е напишан овој договор остава простор за маневар од страна на локалните и меѓународните актери за „успешно менаџирање на конфликтот“ кој ниту започна и ниту заврши во 2001-та година. Види: Biljana Vankovska, “*The Procrustean Bed of the State Building in the Republic of Macedonia (1991-2011)*” во Zhidas Daskalovski, Marija Risteska, “*The Macedonian Question: 20 Years of Political Struggle into European Integration Structures*”, LIBERTAS – Europäisches Institut GmbH, Germany, May 2012, p. 25.

²²⁴ Dehnert, Stefan, “*Elections and Conflict in Macedonia - Country Analysis*”, Friedrich-Ebert-Stiftung, February 2010, Berlin, p. 2.

Охридскиот договор стана бинационална држава, а Охридскиот рамковен договор како акт на меѓународниот стејтбилдинг покрај позитивните, има и негативни страни кои се рефлектираа во продлабочување на етничките поделби помеѓу македонците и албанците. Додека балканскиот регион се стреми кон ЕУ со цел да се обезбеди стабилноста на регионот, трендовите во Македонија, како што се порастот на македонскиот национализам, албанскиот сепаратизам, намалувањето на независноста на судството и медиумите, зголемувањето на сегрегацијата во училиштата и спората децентрализација, претставуваат ризик кој ги потколува шансите за создавање на мултиетничка граѓанска Македонија.²²⁵

Државниот национализам на владеечките елити во Македонија креира незадоволство од страна на македонските малцинства, вклучително и на Грција, а со неуспехот на Македонија да обезбеди место во НАТО алијансата во Април 2008 година во Букурешт²²⁶ и да отпочне преговори за членство во ЕУ во 2009 година²²⁷, ваквата тенденција продолжи да расте и да ги обесхрабрува пријателски наклонетите држави на Македонија, членки на ЕУ. Во пракса, одреден број на земји – членки ја „напуштија“ земјата заради „тешко контролираната“ природа на нејзините проблеми.²²⁸

На внатрешен план во Македонија, по неуспехот во Букурешт и ветувањата за поканата за членство во НАТО која Македонија би ја добила откако ќе се реши прашањето со името²²⁹, етничките и политичките несогласувања продолжија да се продлабочуваат.

---

²²⁵ EC “Progress Report”, Commission Staff Working Document, The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2013 Progress Report, Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2013-2014 (Com(2013) 700 Final), Brussels, 16.10.2013, стр. 12.

²²⁶ „Го увидовме напорот и посветеноста на поранешната југословенска република Македонија... Во рамките на ОП, многу актери вложуваа напори да го разрешат прашањето за името, но алијансата констатираше дека овие преговори за жал, не завршија со успешна разврска.“ Декларацијата од самитот во Букурешт, 3-ти април 2008.

²²⁷ Од страна на ЕУ беше усвоен план за прием на Македонија во февруари 2008 година, во кој беа наброени 8-те клучни краткорочни приоритети. Во извештајот на Европската комисија за напредокот на Македонија и од страна на советот на Европа беше констатирано дека е потребно дополнително да се направат напори за исполнување на обврските. Види Crisis Group Briefing, *Macedonia's Name: Breaking the Deadlock*, Europe Briefing N°52, Pristina/Brussels, 12 January 2009 стр. 10.

²²⁸ Richard Howitt, *Macedonia's feeble flame of aspiration*, EU News & policy debates, across languages, Published: 04/12/2014, available at: <http://www.euractiv.com/sections/europes-east/macedonias-feeble-flame-aspiration-310601>.

²²⁹ Сегашното грчко претседателство во Европската унија треба да претставува предност, а не препрека, во однос на грчко – македонскиот спор за името. „Грчкото министерство за надворешни работи ме уверуваше дека објективно ќе спроведува нивниот претседателски мандат во однос на Скопје и во името на ЕУ како целина“ – Richard Howitt MEP – “Athens must show leadership to end stalemate with Skopje - European Parliament”, 21.01.2014. Достапно на: <http://www.richardhowittmep.com/index.php/12-06-2013-situation-in-turkey>.

Постојано се предупредува на ризиците кои постојат доколку не се реши прашањето со името, проблем кој сериозно би можел да ги загрози стратегиите на ЕУ и НАТО за стабилизација на Македонија и поширокиот регион, а во врска со интегрирањето и проширувањето на ЕУ. Стратешка цел и највисок приоритет на политиката на РМ е европската интеграција и владеечката елита постојано ги истакнува достигнувањата во процесот на синхронизирање на законите со легислативата на ЕУ и поголемиот дел од реформите се комплетирани, но и понатаму се потребни мерки за да се обезбеди прецизна имплементација на европските стандарди кои се однесуваат на независноста на судството и квалитетот на правдата.²³⁰ Европската Унија изразува загриженост за растечкиот тренд на политизација на државните институции и владината контрола на медиумите, вклучително и на изборниот процес надгледуван од ОБСЕ и Канцеларијата за демократски институции и човекови права.²³¹

Во последните неколку години, Македонија има регресија во имплементацијата на европската агенда за реформи, особено во поглед на политичките критериуми за кандидатурата и тоа: независноста на судството, реформите во јавната администрација, слободата на изразување на медиумите и меѓупартискиот политички дијалог.²³² Урбаниот проект „Скопје 2014“²³³ го поткопува меѓуетничкото помирување и деликатниот баланс кој ја оддржуваше земјата во целина од охридскиот рамковен договор²³⁴, а со тоа и приемот на Македонија во ЕУ. Проектот е посветен на македонската етничка историја и херои и ги алиенизира другите етнички заедници што е во спротивност со духот на

²³⁰ EC “Progress Report”, Commission Staff Working Document, The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2013 Progress Report, Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2013-2014 (Com(2013) 700 Final), Brussels, 16.10.2013, стр. 39 - 44.

²³¹ EC “Progress Report”, Commission Staff Working Document, The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2014 Progress Report, Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2014-2015, SWD(2014) 303 final, Brussels, 08.10.2014, стр. 1.

²³² Политичката криза која настана на пленарната седница на Собранието на 24-ти Децември 2012, за време на усвојувањето на буџетот за 2013-та година, ја откри длабоката поделеност на политичките партии и го блокираше нормалното функционирање на Собранието и водно ја истакна потребата за поголема политичка посветеност при решавањето на проблемите во рамките на институциите. Види EC “Progress Report”, Commission Staff Working Document, The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2013 Progress Report, Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2013-2014 (Com(2013) 700 Final), Brussels, 16.10.2013, стр. 6.

²³³ Чаусидис, Никос, „Проектот Скопје 2014 – Скици за едно наредно истражување“, Скопје 2013.

²³⁴ Fouéré, Erwan, “Gruevski Must Resign and Make Way For Transition Process”, Balkan Insight, 23 March 2015. Available at: <http://www.balkaninsight.com/en/article/gruevski-must-resign-and-make-way-for-transition-process>.

охридскиот рамковен договор.²³⁵ Грција овој проект го нарекува „зурпација на грчката историја“ и се заканува дека ќе има „неизбежни реперкусии“ за македонската евро-атлантска перспектива, дури и поранешниот претседател на Република Македонија, Бранко Црвенковски ја обвини владеачката партија ВМРО – ДПМНЕ за „историски инженеринг“.²³⁶ Евро - атлантската интеграција е една од најважните стратешки цели на двете заедници, цел која воедно и ги сплотува, но сепак постојат повеќе препреки кои треба да се надминат со цел да се изгради Македонија како граѓанско општество/држава. Моќната институционална рамка за промовирање на меѓуетничкиот дијалог на национално и локално ниво е поткопуван од слабата политичка и финансиска поддршка и координација.

Меѓуетничките тензии понекогаш завршуваат со насилство. Реконструкцијата на музејот - црква на средовековната тврдина во Скопје - Кале, беше повод на 13-ти февруари 2011 година да избие насилен судир помеѓу македонците и албанците, кој судир резултираше со најмалку 8 повредени, вклучително и двајца припадници на безбедносните сили. На самото место на настанот се ширеше говор на омраза, додека пак по социјалните медиуми можеше да се забележат повици за етничко чистење. Потоа следуваа преговори за изградба на дополнителни објекти кои ќе ја претставуваат албанската култура. Во скратена собраниска процедура на 14-ти јули пред оформувањето на новата влада, беше постигнат и договор за измена на законот за јазиците, со кој на албанските парламентарни претставници им се овозможи да се обраќаат на парламентот на албански јазик²³⁷ и беше изгласан законот за измена на националните симболи.²³⁸

---

²³⁵ Висок претставник на ДУИ изјави дека финансиските средства за проектот за периодот 2006 – 2008 од страна на коалицијата ВМРО ДПМНЕ и ДПА и дека биле ставени пред „свршен чин“. *Macedonia: Ten Years after the Conflict*, Crisis Group, Europe Report N°212, 11 August 2011. Лидерот на ДПА Мендух Тачи ја демантираше оваа изјава., Crisis Group interview, Tetovo, 21 June 2011.

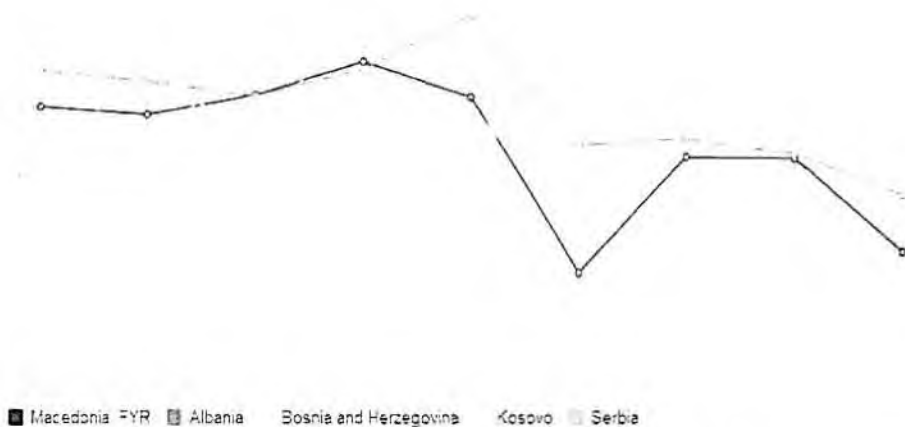
²³⁶ Vankovska, Biljana, "Macedonian and Albanian Interpretations of the Balkan Wars: Collision of Historical Narratives" in *Security Dialogues – 100 Years After The Bucharest Peace Agreement*, Vol. 4, No. 2, 2013, p. 21.

²³⁷ Во август 2008 изгласан е законот за употреба на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија и во единиците на локалната самоуправа. Службен весник на Република Македонија бр. 101, 13 август 2008 година.

²³⁸ Закон за употреба на знамињата на заедниците во Република Македонија - Службен весник на Република Македонија бр. 58/05 од 19.07.2005 година.

Еден од поконтраверзните делови од договорот на коалицијата е и интерпретацијата на законот за амнестија.²³⁹ Земјата се соочува со невообичаени предизвици, кои се нерешливи без широк национален консензус. Решенијата за проблемите како прашањето за името или пак имплементација на охридскиот договор стануваат недостижни сè додека големите партии ги користат за добивање на дневно - политички партизански предности. Истотака постои потреба за надминување на акутната економска криза која трае скоро една декада. (Види слика 4)²⁴⁰

Слика 4. Проценка на кризната група за Балканот на бруто домашниот производ на земјите од Балканот врз основа на пресметките на Светската банка.

Иако во 2010-тата година македонската економија забележа слаб раст, сепак стапката на невработеност беше на високо ниво со 31% во јануари 2011 (според статистиките на Светската банка оваа бројка изнесува 33.8%²⁴¹) и 30% од популацијата беше категоризирана како сиромашна.²⁴²

²³⁹ "Decision on the Prosecutor's Request for Deferral and Motion for Order to the Former Yugoslav Republic of Macedonia", Case no. IT-02-55-MISC.6.4, October 2002, достапно на http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/jud_supplement/supp37-c/misc.htm; исто така види Crisis Group Europe Briefing N°41, *Macedonia: Wobbling Towards Europe*, 12 January 2006.

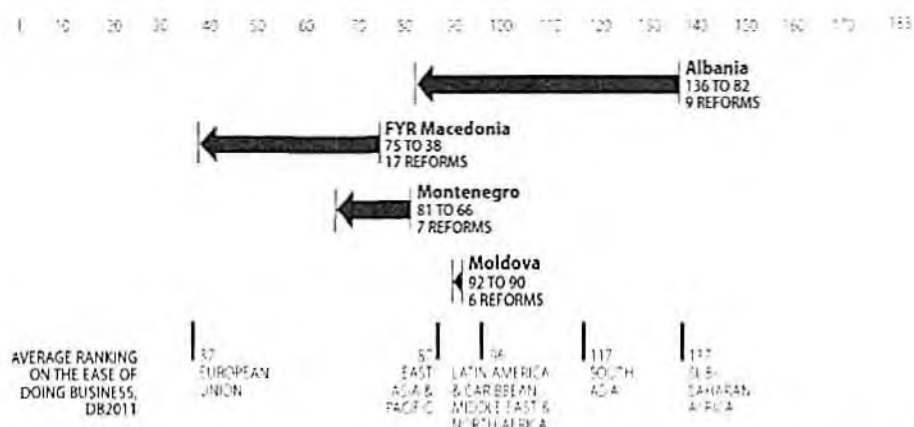
²⁴⁰ Од 2005-та година, стапката на раст на бруто домашниот производ во Македонија заостанува зад останатите западни балкански земји.

²⁴¹ "Migration Remittances Factbook 2011" (Macedonia), World Bank, стр. 167.

²⁴² Државен завод за статистика, Ласкен индикатори за сиромаштијата во 2011 година, Број: 4.1.14.02 од 03.01.2014

Македонија некако успеа да ја задржи макроекономската стабилност и доверба во банките и во почетокот на 2011-та година ММФ ѝ одобри „превентивен“ кредит во висина од 475 милиони евра, кој е прв од овој вид. Во март истата година, на Македонија ѝ беше одобрен кредит од дополнителни 220 милиони евра како поддршка на буџетот.²⁴³ Владата и опозицијата иако меѓусебно се напаѓаат²⁴⁴ во однос на нивните економски чекори, треба да ги надминат ваквите несогласувања и со заеднички напори да ја развијат локалната инфраструктура, да ги зајакнат човечките ресурси и владеењето на правото и да ја искористат шансата и можностите кои им се отвораат по драстичното подобрување на ранкот на земјата според класификацијата на Светската банка.²⁴⁵

Слика 5. Просечен рејтинг во однос на бизнис олеснувањата – Doing business 2008 – 2011

Професионализацијата на јавната администрација е клучен фактор и услов за прием во ЕУ. Правната рамка на јавната администрација и понатаму слабо функционира,

²⁴³ Превентивната кредитна линија е создадена од страна на ММФ за земји со стабилна економија. "IMF Executive Board Approves €475.6 million Arrangement for Macedonia Under the Precautionary Credit Line", press release, IMF, 19 January 2011. <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2011/pr1114.htm>.

²⁴⁴ Јануари 2015-тата година во Македонија се обелодени скандалот со прислушкување, во кој биле прислушувани повеќе од 20000 лица, новинари, религиозни и лидери на опозицијата во период поголем од 4 години. Скандал кој ја опфати Македонија – земја кандидат за членство во ЕУ. Коле Чашуле, „Macedonia opposition leader says PM ordered 'massive wire-tapping'“, Ројтерс, Скопје, 9 февруари 2015. Достапно на: <http://www.reuters.com/article/2015/02/09/us-macedonia-opposition-wiretapping-idUSKBN0LD1U120150209>.

²⁴⁵ Последните 5 години Македонија напредна од 75-то до 38-то место на глобалната ранг листа на Светската банка, каде се оценуваат законите и регулативите при отпочнувањето на бизниси, регистрација на имот, пабашка на градежни дозволи и склучување на договори. Просекот на европските држави е 37. Види "Doing Business in South East Europe 2011", World Bank, стр. 2.

со што негативно влијае на еднаквоста, транспарентноста и правичноста. Сепак, оваа област станува повеќе политизирана. Голема бројка на вработени во јавната администрација се предмет на специфична легислатива и колективно пазарење. Официјалните податоци за вкупниот број на вработени во јавниот сектор се сè уште недостапни, со што се отежнува оценувањето на прогресот на постигнување на транспарентност во реформите. Кај сите вработувања на граѓани во јавната администрација, треба да се почитуваат принципите на транспарентност и оправданост и да бидат во согласност со институционалните потреби. Сè уште постојат случаи на неправилно регрутирање на кадар, наместо приоритизирање на вработувањата на квалификувани лица без оглед на политичката припадност.²⁴⁶

Правните реформи во Македонија во главно беа спроведени во периодот од 2004 до 2010 година и во нив беа вклучени измени во Уставот, останатите закони и вклучително целокупната кривично правна процедура и реформа на полицијата. Во изминатата декада може да се каже дека се комплетирани долгорочните клучни реформи во оваа област, но сепак постојат сомневања за работата на судовите во пракса, кои се однесуваат за нивната независност и спроведување на правдата, како и целокупниот квалитет на правдата.²⁴⁷

Правосудниот систем во Македонија се смета како неефикасен, корумпиран и под влијание на политиката,²⁴⁸ а ваквата репутација директно негативно влијае на странските инвестиции и можности за забрзан економски развој.²⁴⁹ Скандалот со прислушувањето дополнително го влоши и онака нарушениот кредибилитет на правосудниот систем и довербата на граѓаните кои ја имаат во институциите на правдата, а исто така во периодот што следи, правосудниот систем ќе биде ставен на тест за превземање на мерки и активности за разрешување на евентуални криминални активности во скандалот со прислушувањето.²⁵⁰

---

²⁴⁶ European commission, Commission Staff Working Document The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2013 Progress Report Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2013-2014 {Com(2013) 700 Final}, Brussels, 16.10.2013, стр. 8-9.

²⁴⁷ Исто, стр. 10-11.

²⁴⁸ Crisis Group Briefing, "Macedonia: Wobbling Towards Europe", 12 January 2006, стр. 4.

²⁴⁹ European commission "Progress Report", 2010, стр. 11 - 12.

²⁵⁰ Pajaziti, Naser, "The wiretapping scandal has put the judicial system in FYROM in front of a test", IBNA Special Report, Available at: <http://www.balkan.eu.com/wiretapping-scandal-put-judicial-system-fyrom-front-test/#sthash.Y9GBYdhT.dpuf>.

Слободата на медиумите, плурализмот и слободата на изразувањето во Македонија има тенденција на влошување, а аналогно на тоа и домашната и меѓународната репутација на земјата. Медиумите се длабоко поделени, а особено по настаните на 24 Декември 2012 година, кога дополнително се наруши довербата помеѓу властите и новинарите. Медиумите се длабоко поларизирани и поделени и служат на интересите на политички поврзаните бизнисмени.²⁵¹

Во однос на меѓуетничките односи, по потпишувањето на рамковниот договор во 2001-та година, забележан е значителен успех, но фокусирањето на владејачката елита на проектот Скопје 2014 има тенденција на разгорување на чувството на дискриминираност кај албанскиот етникум.²⁵² Децентрализацијата беше едно од главните побарувања на албанците во 2001-та година и процесот беше набљудуван од страна на ЕУ. Во децентрализацијата, државните надлежности беа пренесени на општините, како што се јавните сервиси, урбаното и руралното планирање, заштита на природната средина, економскиот развој на локално ниво, културата, финансиите на локално ниво, образованието, социјалната и здравствената заштита, клучните закони беа изгласани, но сепак не можеме да кажеме дека Македонија е целосно децентрализирана држава според условите предвидени во охридскиот рамковен договор.

Македонија денес е општество поделено по би-етничките линии, каде едниот етникум „жали“ за изгубената татковина, а другиот етникум „слави“ за целокупниот паналбански напредок во „измислената заедница“ на сите албанци. Овој континуиран конфликт помеѓу двете доминантни групи кружи околу прашањето: На кому му припаѓа земјата и кој треба да се прашува за дизајнирање на иднината на политичката заедница?²⁵³

Дополнителна фрустрација претставува и грчката блокада на Македонија во интеграцијата со НАТО и ЕУ, слабата економија, спорото меѓупартиско помирување и

---

²⁵¹ European commission, Commission Staff Working Document The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2013 Progress Report Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2013-2014 {Com(2013) 700 Final}, Brussels, 16.10.2013, стр. 12.

²⁵² 2013-тата и 2014-тата година за Македонија беа години карактеризирани со етнички наелектризиран инциденти. Види: Марушиќ, Синиша Јаков, „Macedonia: 2014 Marred by Ethnic Unrest“, Balkan Insight, 29 December 2014, BIRN, Скопје. Достапно на: <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-2014-marred-by-ethnic-unrest>.

²⁵³ Vankovska, Biljana, „Macedonian and Albanian Interpretations of the Balkan Wars: Collision of Historical Narratives“ in Security Dialogues – 100 Years After The Bucharest Peace Agreement, Vol. 4, No. 2, 2013, p. 24-25.

доколку ваквиот тренд продолжи, политичкиот мит за Голема Албанија може да се промени.²⁵⁴ Неможноста да се реши проблемот со името и неуспехот да се направи прогрес кон НАТО и ЕУ интеграцијата²⁵⁵, ја влошува тензијата помеѓу етничките македонци и албанци и помеѓу владата и опозицијата.²⁵⁶ Најрадикалните албански лидери изјавија дека „албанците ќе одат во Европа со или без македонците“.²⁵⁷

Комитетот за надворешни работи изготви резолуција за извештајот за напредокот на Македонија за 2014 та година со број 2014/2948(RSP) која европскиот парламент ја усвои. Во овој документ се истакнува дека Македонија веќе 9 години е земја - кандидат за влез во ЕУ и воедно е и најнапредната земја во смисла на исполнување на обврските за прием. Должност е на советот да даде датум за почеток на преговорите за прием на Македонија, со цел да се помогнат дополнителните реформи и зајакне демократскиот процес, а со секое пролонгирање на статус кво ситуацијата, доаѓа до поткопување на кредибилитетот и ефективноста на политиката на проширување на ЕУ, а со тоа и нејзиното влијание во регионот. Во однос на билатералните односи во спорот со Грција, во извештајот се нагласува дека треба што поскоро да реши и тоа во раната фаза на процесот на прием на земјата во ЕУ и тоа во проактивна соработка со европските политички лидери. Изразено е загрижување за поларизираноста на домашната клима и за влошените односи помеѓу владата и опозицијата²⁵⁸, се осудува илегалното

---

²⁵⁴ Најскорешниот предлог на некои албански политичари е да се формира таканаречен балкански Бенелукс (политичка унија која ќе ги опфати сите држави во кои живее значително албанско население – Албанија, Косово, Македонија и Црна Гора). Види: Vankovska Biljana, “Macedonian and Albanian Interpretations of the Balkan Wars: Collision of Historical Narratives” in Security Dialogues – 100 Years After The Bucharest Peace Agreement, Vol. 4, No. 2, 2013, p. 23.

²⁵⁵ Највисокиот приоритет останува, односно разврската на „проблемот со името“ кој поради неспособноста на политичките партии во Македонија да постигнат компромис и заеднички интерес, веќе 19 години директно влијае на евро – атлантските аспирации на земјата. Види: EC “Progress Report”, Commission Staff Working Document, The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2014 Progress Report, Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2014-2015, SWD(2014) 303 final, Brussels, 08.10.2014, стр. 1.

²⁵⁶ Milevska, Tanja, “Macedonia’s ethnic Albanians lose patience over EU accession talks”, EU News & policy debates, across languages, 19 Dec 2013, available at: <http://www.euractiv.com/macedonia/ethnic-albanians-lose-patience-m-news-532468>

²⁵⁷ Vankovska, Biljana, “Macedonian and Albanian Interpretations of the Balkan Wars: Collision of Historical Narratives” in Security Dialogues – 100 Years After The Bucharest Peace Agreement, Vol. 4, No. 2, 2013, p. 31.

²⁵⁸ Европската унија изрази загриженост за влошување на политичкиот дијалог во земјата. Политичките партии мораат да се воздржат од постапки кои дополнително би ја влошиле ситуацијата. Hahn, Johannes, *Statement by the Spokesperson on the latest developments in former Yugoslav Republic of Macedonia*, European Commission, 31 January 2015. Достапно на: http://ec.europa.eu/commission/2014-2019/hahn/announcements/statement-spokesperson-latest-developments-former-yugoslav-republic-macedonia_en.

прислушкување и се препорачува на политичките партии да работат кон подобрување на релациите за да се одржи политичката стабилност и да се забрза европската агенда.²⁵⁹

Извештајот на Фондот за мир за неуспешните држави, Регистер на фрагилни држави 2014 ја оценува Македонија со резултат од 66,4 и е на 116-тото место на ранг листата.²⁶⁰

Most Improved 5-Year Trend 2009-2014 (by Score)		2009	2014
Move		Score	Score
-11.2 ▼	 Zimbabwe	114.0	102.8
-10.0 ▼	 Moldova	85.1	75.1
-9.8 ▼	 Cuba	80.0	70.8
-9.1 ▼	 Georgia	91.8	82.7
-8.0 ▼	 Macedonia	74.4	66.4
-7.7 ▼	 Brazil	69.1	61.4
-7.5 ▼	 Poland	49.6	42.1
-7.4 ▼	 Bolivia	86.3	78.9
	 Bosnia & Herzegovina	83.3	75.9
-7.3 ▼	 Belarus	82.3	75.0
	 Indonesia	84.1	76.8

Слика 6. 5-годишен тренд на подобрување во периодот од 2009 – 2014.²⁶¹

Што се однесува до меѓуетничките односи, тие остануваат кршливи и предизвик за земјата. Осудувани се секаков вид на религиозен и/или политички екстремизам. За реформите во правосудниот систем изразена е загриженост заради влијанието на политиката врз одредени судски процедури и се нагласува дека истиот треба да остане независен од надворешни притисоци од страна на парламентот и извршната власт. Во однос на реформите и регионалната соработка, во извештајот стои дека Македонија генерално постигнала релативно високо ниво и се изразува задоволство и препорака за

²⁵⁹ Генералниот секретар на НАТО Јенс Столтенберг изрази загриженост за скорешните политички настани. Види: *Secretary General discusses NATO-Skopje relations with Prime Minister Gruevski*, 11 March 2015, Достапно на: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_118042.htm.

²⁶⁰ Македонија во 2009-та според оваа ранг листа имаше резултат од 74,4.

²⁶¹ *Fragile States Index 2014*, Fund For Peace, p. 14.

понатамошно усовршување на легислативите и соработката при имплементирање на одлуките.^{262 263}

Во последниот извештај на Европската комисија за проширување за Македонија се истакнува дека скорешната политичка криза помеѓу владата и опозицијата е резултат на преовладување на партиските интереси за сметка на националните интереси и се нагласува на одговорноста на спротивставените политички противници, политичкиот дијалог да го спроведат во рамките на политичките институции, најпрвин во парламентот и да придонесат за креирање на услови за негово нормално функционирање.²⁶⁴

Иронично, за прв пат во 24 годишната историја на модерната македонската држава, Македонците и Албанците изгледаат обединети во борбата против режимот кој го перцепираат како диктаторство. Меѓународната заедница би можела да има решавачка улога при мирното решавање на проблемите, но повторната спора реакција доведува до детериорирање на ситуацијата во исакани правци. Денешната криза во која се наоѓа земјата можеше да биде избегната доколку Македонија беше примена во НАТО и ЕУ. Кризата во Македонија во 2004-та, ја притисна Бушовата администрација да ја признае Македонија под уставното име, а стравовите од грчката „одмазда“ не се материјализираа. Со тоа Вашингтон успеа да ја „смири топката“ сè до НАТО самитот во 2008-ма кога веќе беше предоцна да се бара компромис од двете страни, а во 2011-та година Меѓународниот суд на правдата со пресудата дека Атина нема право да го блокира влезот на Македонија во НАТО, само ја потврди импотентноста на Западот во врска со ова прашање. Како и да е, Алијансата продолжува со својата политика на игнорирање на земјата, која веќе одамна ги има исполнето условите за членство, а за да биде ситуацијата посложена, Атина се појавува како клучен играч во транс-атлантските обиди да го изманипулира планираниот

---

²⁶² Resolution on the 2014 progress report on the Former Yugoslav Republic of Macedonia, 2014/2948(RSP), Summary on the text adopted by Parliament, single reading, date 11th March 2015.

Available at: <http://www.europarl.europa.eu/ocil/popups/summary.do?id=1381442&t=e&l=en>.

²⁶³ Треба да се изгради поголема доверба помеѓу етничките заедници и да се имплементираат сите препораки наведени во охридскиот рамковен договор. За повеќе детали види: EC *“Progress Report”*, Commission Staff Working Document, The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2014 Progress Report, Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2014-2015, SWD(2014) 303 final, Brussels, 08.10.2014, стр. 1.

²⁶⁴ Исто, стр. 1.

руско-турски гасовод, со што скоро банкротираната Грција се здобива со можноста да го издржи западниот притисок околу наметнатиот проблем со името.

6.8. Македонија се враќа во балканското минато?

Иако визијата за националната иднина бледнее, етничките македонци и албанци треба да ја заменуваат со свои концепти на тоа што треба да претставува Македонија и да се изнајде национален наратив со кој би се надминале етничките предрасуди и сепаратизмот. Македонците и Албанците досега не успеаа да изнајдат заедничка колективна меморија и историја и внатрешниот конфликт е сè уште жив. Заедничката визија за интеграцијата во НАТО²⁶⁵ и ЕУ изгледа како повеќе да ги раздвојува двете групи, отколку што ги спојува.²⁶⁶ Потребно е да се изгради чувство на припадност. На Балканот, вклучително и на Македонија, државните структури се перцепираат како продолжена рака на националистичката агенда и сè додека не се прекине ваквото перцепирање и државните структури не се трансформираат во заштитници на цивилното општество, не на етничкото, внатрешниот конфликт ќе продолжи да создава проблеми, како на локално, така и на регионално ниво. Заради таа цел, меѓународната заедница треба да изнајде модус за интеграција на Балканот во евро – атлантските структури, заради тоа што не можеме да зборуваме за Европа како целина, слободна и без војни, а Балканот да биде изоставен и оставен „на цедило“ во сопствените неразрешени конфликти. Во моментот иако целосното внимание е насочено кон Украина, а деновиве и Јемен²⁶⁷, не би било мудро да се игнорират предизвиците на Балканот. Социјалната, економската и политичката ситуација го прави регионот ранлив на руското влијание, појавувањето на

²⁶⁵ Предностите на Македонија како членка на НАТО е тоа што стабилноста на регионот би била зајакната и ќе се даде можност на реформирачите да се осврнат и позитивно да влијаат на растечкиот свроскептицизам во регионот.

²⁶⁶ Vankovska, Biljana, "Macedonian and Albanian Interpretations of the Balkan Wars: Collision of Historical Narratives" in Security Dialogues – 100 Years After The Bucharest Peace Agreement, Vol. 4, No. 2, 2013, p. 32.

²⁶⁷ Конфликтот во Јемен е помеѓу владините сили и шиитските Ал Хути бунтовници и има потенцијал да ја наруши стабилноста на Блискиот исток, регионалната безбедност, а истовремено и да го загрози опстоаокот на и онака фрагилната држава. Повторното појавувањето на Ал Каеда и јужните сепаратистички сили се перцепираат како закана за регионалната и меѓународната безбедност. За повеќе информации види: <http://www.criticalthreats.org/yemen>.

Исламската држава на Сирија и Ирак²⁶⁸, како и економската и политичка ситуација во Грција.²⁶⁹ Доколку не се реагира превентивно, може да дојде до дестабилизација на регионот и да стане проблем за меѓународната заедница.

Престрелките кои избувнаа во Куманово во мај 2015-та повторно ги открија слабостите на безбедносниот апарат кој неуспеа ефикасно да се справи со паравоената структура која го имаше запоседнато Куманово и која акција резултираше со жртви и ранети во редовите на безбедносните сили. Македонија успеа да го врати стариот имиџ на од 2001-вата година и во очите на меѓународната заедница државата повторно потфрли и можеме да кажеме дека Македонија полека го добива епитетот – фрагилна држава. Опасноста земјата да биде поделена по етнички принципи е сè повеќе извесна и дополнително ги зголеми стравовите дека Македонија повторно ќе навлезе во нов конфликт кој има потенцијал да биде реална закана за регионалната стабилност и меѓународната заедница, како и закана за целокупната безбедност на земјата.²⁷⁰

Македонија треба да биде хомогена политичка заедница на граѓаните, економски помоќна, поефикасна и имуна на клиентелизам и патронажа. Македонија од август 2001-та година, кога етничките македонски и албански политички лидери потпишаа договор, го започнаа процесот на помирување, но овој процес на меѓуетничкото помирување е успорен од повеќе фактори, меѓу кој и поради грчката политика на попречување на евро - атлантската интеграција на земјата.

Политичката криза во Македонија е потсетник дека меѓународната заедница треба сериозно да го сфати значењето на мирот и стабилноста на Балканот. Настаните на кои сме сведоци во 2015-тата година се повик за темелни промени во начинот на водење на

---

²⁶⁸ Исламската држава е радикална исламистичка група која ги окупира поголем дел од териториите на Сирија и делови од северен и западен Ирак и се обидува да воспостави држава водена од единствен политички и религиозен лидер според исламскиот закон Шаријат. Види: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>.

²⁶⁹ Претставник од Белата куќа предупредува дека ситуацијата излез на Грција од ЕУ нема да биде лошо само за Европа, туку може да ја потресе и онака ослабената глобална економија. Достапно на: <http://foreignpolicy.com/2015/04/24/greece-european-union-debt-crisis-eurozone-imf-grexit/>.

²⁷⁰ „Длабоко сум загрижен за развојот на ситуацијата во кумановскиот регион и за можните повреди и губитоци на животи. Барам соработка од властите и од сите политички лидери и лидерите на заедниците да го вратат мирот и да ги истражат во целост настаните, на објективен и транспарентен начин во законските рамки. Од сите страни барам највисок степен на воздржаност. Секако понатамошно ескалирање на ситуацијата мора да биде избегнато во интерес на целокупната стабилност на земјата.“ Изјава на комесарот Хан за ситуацијата во Куманово, дадена на ден 09.05.2015 во Брисел. Достапно на: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-15-4955_fr.htm .

државата и сите настанати проблеми треба исклучиво да бидат решавани преку дијалог и соработка. Неуспехот во целосното имплементирање на рамковниот договор го зголемува ризикот за внатрешна поделба во Македонија и околните земји. Етничката хармонија и демократската стабилност се императив за македонската евро – атлантска интеграција, а меѓународната заедница мора да овозможи реална патека за Македонија на нејзинот пат кон ЕУ и НАТО. Во отсуство на ваков мотив се ризикува детериорација на македонскиот напредок за сметка на регионалната стабилност во југоисточна Европа.²⁷¹

Заради тој факт, владеачките елити треба да остваруваат поголема соработка со албанските коалициони и опозициски партнери со цел да ги имплементираат мерките кои се потребни за демократизација на земјата, меѓуетничкото помирување и разврска на спорот за името со Грција.²⁷² Албанските претставници во власта доколку покажат лојалност кон државата и транспарентно да се ангажираат во крсирањето на политиките на државата, ќе допринесат оваа соработка да има позитивен исход. Одлуките кои ќе се направат во периодот што следи, ќе имаат значаен ефект врз меѓуетничките и меѓупартиските односи и ќе бидат пресвртна точка која ќе придвижи земјата кон ЕУ или кон постепен распад. Македонските институции ќе треба да ја добијат довербата од своите граѓани, а една од причините за ваквата недоверба е опасно блиската конекција на криминалитетот со политиката, како и високото ниво на корупција во политичките структури и владини институции.

Факт е дека во овој момент Македонија се наоѓа пред вистинска потенцијална имплозија, босанската заедница е најразрушена уште од времето на војната, а Косово се соочува со масовен егзодус на граѓаните кои веќе „кренале раце“ од корумпираноста на владата. Ова се трите најранливи држави во регионот и истите се наоѓаат на работ од бездната, а во комбинација со рускиот или исламскиот опортунизам, шансите за „лизгање“ кон радикализам, интеретнички, па дури и интраетнички конфликт се сè поголеми.

²⁷¹ Изјава на американскиот сенатор Крис Марфи за политичката криза во Македонија на деп 15 мај 2015. Достапно на: <http://www.murphy.senate.gov/newsroom/press-releases/murphy-statement-regarding-political-crisis-in-macedonia>.

²⁷² Шаревски, Марио, "Is the anarchy in international relations still alive? Case study of the name dispute between Macedonia and Greece and the decision of the international court of justice dtd. 05.12.2011", "Безбедносни Дијалози, Година 4, Број 1, 2013, стр. 68-69.

Доколку се случи едно од овие сценарија, меѓународната заедница ќе биде приморана конечно да одговори на прашањето: „Кој го загуби Балканот?“.

ЗАКЛУЧОК

Согледувањето и анализата на феноменот на слабите држави во меѓународниот систем ни овозможи суштински да разбереме што значи терминот слаба држава и да го дефинираме начинот на кој слабите држави влијаат врз меѓународната заедница, особено по завршување на студената војна, односно дека овој релативно нов алармантен феномен во меѓународната политика со сите свои карактеристики претставува реална закана како за самите слаби држави, така и врз меѓународниот систем и неговите демократски вредности, го поткопува владеењето на правото и ја влошува регионалната стабилност и безбедност.

Основниот проблем кој беше поставен во ова истражување е преку анализа на она што значи феноменот на слабите и неуспешните држави и споредбата со моќните држави да се утврдат можните импликации кои тие го имаат врз меѓународниот систем и какво е влијанието на слабите држави во меѓународниот систем, како закана за меѓународната безбедност, но и да ја преиспита тезата за Република Македонија како слаба држава.

Увидовме дека неколку фактори допринесуваат за појавата на феноменот на неуспешните држави: појавата на нови држави со распаѓањето на мултинационалните федерации, процесите на глобализацијата и економскиот неолиберализам направија аутсајдери од неразвиените држави во битката за профит и развој и поставените високи стандарди на владеење, поставени од меѓународната заедница. Имајќиго предвид фактот дека слабите држави не се во состојба да ги исполнат безбедносните должности кон своите граѓани и да им ги обезбедат основните политички добра, а дури и кога нема да избувне домашен конфликт, самото нивно постоење и нивните слабости стануваат потенцијална закана, која може да премине во хуманитарна катастрофа за граѓаните, воедно претставува и проблем за регионот. Политиката на меѓународната заедница се потпира на економска помош кон слабите држави, поради неможноста воено да интервенира во сите случаи, а денес ЕУ покажува поголема подготвеност за преземање на поголема одговорност во проблематичниот Балкан, поради очигледниот негативен ефект кои го имаат балканските конфликти врз државите - членки на ЕУ.

Јасно е дека меѓународната заедница е свесна за опасностите кои демнеат од слаботата и неуспешноста на државите и дека истите и во моментот претставуваат закана за националната, регионалната и меѓународната безбедност со што искусствено се обидува да изнајде модус на кој ефикасно би ги отстранила неисправностите во државите, со тоа што ќе ги преиспита и адаптира принципите на градење на мирот, истовремено станувајќи повеќе проактивна. Веќе увидовме дека овој феномен бара примена на комбинација на мерки и активности, како би се успеало во намерата слабата држава да стане член на светското семејство и да придонесува за светскиот мир и безбедност, но овие мерки се создадени за ефикасни држави. Дополнително, влијателен фактор кој одредува дали слабата држава ќе успее или пак ќе дегенерира во неуспешна или колабирана држава е и волјата на самата држава.

Лошото владеење, злоупотребата на моќта, слабите институции и недостатокот на одговорност, понатаму легитимитет, цивилните конфликти, идеологијата, безбедноста, контролата на сопствените граници, политичката структура, инфраструктура, правниот систем, образованието, здравството, комерцијалниот и банкарскиот систем се факторите кои доведуваат до појава и пролиферација на слаби и неуспешни држави.

Концептите „слаба“ и „неуспешна држава“ се нејасно дефинирани во терминологијата. Успешните држави непречено ги обезбедуваат политичките добра на граѓаните, фрагилните држави немаат капацитет за обезбедување на политичките добра или пак истите ги нудат со послаб квалитет, додека пак неуспешните држави се неспособни да понудат било какво јавно добро за граѓаните. Колабираната држава лесно можеме да ја идентификуваме како екстремна верзија на неуспешната држава и постои во де јуре јасно дефинирана суверена територија, каде што постои целосен вакуум на централна моќ и де факто дисфункционална влада и државни институции. Од друга страна пак, слабите држави јасно се разграничуваат и разликуваат од колабираните држави, но истовремено се слични со неуспешните држави. Од аспект на авторитетот, слабите држави имаат воспоставено владеечка гарнитура и за разлика од неуспешните држави, обично е дискретна. Иако се напнати, тензиите ретко „излегуваат на површина“, а кога ќе се случи тоа, државата за кратко време презема контрола врз ситуацијата. Во овој контекст, слабите држави се слични со неуспешните држави. Разликата е во тоа што степенот на слабост е

понижок отколку кај неуспешните држави. Надворешната политика на слабите држави е диктирана од моќните држави. Неуспешните држави се карактеризираат со имплозија на државните структури, кои резултираат со отсуство на капацитет на владиниот сектор во извршувањето на нивните основни функции, како што се обезбедување на безбедност, почитување на владеење на правото, контрола, спроведување на успешно образование и здравство и одржување на економската и структуралната инфраструктура и капацитети. Неуспехот на државата е повеќекратно аспектен и може да се претстави како континуум каде државата прогресивно станува сè понеспособна во извршувањето на функциите и сè повеќе и повеќе станува „неуспешна“. Ендогените причини вклучуваат корупција, структурална слабост и слаба администрација, а како екзогени причинители можеме да ги наведеме политиката, макроекономската политика, странските инвестиции и на владејачката структура и на опозицијата, намалувањето на странската финансиска и политичка поддршка, како и општо процесите на модернизацијата „кои ги поттикнуваат социјалната и географската мобилност, но не како противтежа на процесите на градење на држава кои ја поставуваат државата на цврста основа.

Меѓународните институции играат важна улога при проширување на соработката и намалување на конфликтите помеѓу државите. Политиките на меѓународната заедница при справувањето со феноменот на слабите држави се различни и поради бројни причини не реагираа, предоцна реагираа или пак го немала соодветниот пристап при решавање на проблемот. Уште од формирањето на Лигата на нациите, се асистирало при формулирањето и имплементацијата на домашните политики за економски и културен развој на оние нации кои биле во раните фази на градење на својата нација – држава. Една од целите на меѓународната заедница е да укаже помош во стејтбилдингот кај слабите држави во доменот на меѓудржавните релации, а не во домашните релации. Меѓународната заедница, за разлика од директните форми на колонијалното владеење, практикува моќ без транспарентните механизми на политичка одговорност. Динамиката на релациите покажува дека меѓународната заедница продуцирала проблеми со истиот интензитет, колку и решенија за проблемите на Балканот. Очигледно е дека регионот генерира безбедносни проблеми и конфликти на интереси помеѓу големите сили. Сведоци сме на новиот сет на постапки од страна на меѓународната заедница кои ги пополнуваат

старите форми на државниот суверенитет со нови политички содржини и оваа нова пракса го превенира создавањето на силни врски помеѓу „незападните“ земји и нивните општества и резултира во појава на „фантомски држави“ во кои недостасува социјален и политички легитимитет, а воедно е неопходно надворешно финансирање и помагање.

Покрај очигледната корелација помеѓу внатрешните конфликти и слабите држави и безбедносните проблеми кои ги предизвикуваат, меѓународната заедница не реагира соодветно со цел да ги реши ваквите проблеми. Меѓународните интервенции се во постојан пораст и според одредени анализи половина од мировните договори кои биле склучени со цел да се сопрат внатрешните конфликти, пропаѓаат пет години по потпишувањето, а 13 земји од вкупно 18 каде била воспоставена мисија на ООН со задача да ги изгради политичките институции, завршиле како авторитарни режими. Денес ЕУ асистира во процесот на транзиција на државите на Балканот, која е нова фаза на стејбилдинг процесот, базирана на принципите на либерализмот и демократијата. Инволвирањето на меѓународната заедница во разрешување на внатрешните конфликти доведува до пролонгирање на конфликтот и покачување на интензитетот и опасноста, а аналогно на тоа и се намалува можноста за разрешување на конфликтот преку преговори. Внатрешните конфликти станаа дел од агендата, од кога меѓународната заедница увиде дека тие претставуваат закана за регионалната безбедност, а сега веќе и последиците од конфликтот на северот од Африка и Блискиот исток се чувствуваат во Европа. Сепак и покрај очигледната корелација помеѓу внатрешните конфликти, слабите држави и безбедносните проблеми кои ги предизвикуваат, меѓународната заедница не реагира соодветно со цел да ги реши ваквите проблеми и политиката на неолиберален интервенционизам преку стејтбилдингот, во балканскиот случај создава привид на реформирани држави, бидејќи повеќето инструменти кои ѝ се на располагање на меѓународната заедница зависат од постоењето на ефективна држава, што значи дека за справување со ваквиот феномен на Балканот потребна е ревизија на постоечките механизми.

Безбедносната проблематика која ги следи слабите држави, како и геостратешките и економските интереси на моќните држави се доволна причина за меѓународната заедница да реагира, но динамиката на релациите покажува дека меѓународната заедница

продуцирала проблеми со истиот интезитет, колку и решенија за проблемите на Балканот. Меѓународните релации во постстуденовоениот период бараат поголемо внимание и јасна стратегија при справување со феноменот на слабите држави поради неколку фактори. Првиот е дека во моментот слабите држави се главна причина за војните во меѓународната арена, потоа глобализацијата на економските релации и вртоглавиот развој на технологијата го намалува капацитетот на државата да ги исполни Веберовите критериуми на поседување на легитимен монопол врз употребата на средства за присилба и вториот фактор, но не и последен е појавувањето на новото лице на тероризмот по настаните од 9/11, кои дадоа до знаење дека треба се справи со проблемот на слабите држави и нивниот стејтбилдинг, бидејќи тие претставуваат безбедносна закана која не била очигледна претходно.

Слабите држави ја зголемија нестабилноста во меѓународниот систем по студената војна и постоењето на слабите држави е директно поврзано со внатрешните конфликти во овие држави, а најекстремните случаи се граѓанските војни. Во декадата по студената војна, забележуваме значителен број на внатрешни конфликти – од Балканот до поранешните советски републики, кои започнаа да го истакнуваат трендот на војни во државите таканаречени „нови војни“ или „војни од трет вид“. Карактеристиките на овој вид војни е тоа што најчесто се случуваат во распадатите и колабирани држави или во држави кои се во процес на општествена трансформација под влијание на процесите на глобализацијата и економските сили. Квантитативното зголемување на бројот на слаби држави е причината за зголемувањето на заканата за мирот и стабилноста во меѓународната заедница после студената. Балканот, како дел од Европа со својата нестабилност игра голема улога во дестабилизирањето на Европа. Најлошото сценарио кое би можело да се случи е конфликтот да се прошири и да зафати одредени држави - членки на НАТО, кои во конфликтот би се нашле како спротивставени страни.

Голем број од балканските држави се слаби држави, бидејќи не се способни да ги имплементираат политиките за развој, да го наплатат данокот и да ги задоволат основните потреби на своите граѓани за хумана, економска и социетална безбедност. Спората реакција на меѓународната заедница во босанската криза беше голема лекција за меѓународните актери, а особено на НАТО. Новиот став се рефлектираше во Косово, а

потоа и во Македонија. НАТО и ЕУ се обидоа да спречат нов конфликт во Македонија со навремена интервенција. Динамиката на меѓународните интервенции во Македонија, открија нова димензија, а тоа е европската потреба за зајакнување на заедничката надворешна и безбедносна политика.

Во времето на воспоставувањето на Рамковниот договор како облик на меѓународен стејтбилдинг, Македонија де факто беше слаба држава со лимитирани капацитети и тоа не се должи само на економските резултати на државата, туку повеќе на способноста на државата да ги спроведува политиките, да навлезе во општеството и да има регулаторна улога. Уште од самиот почеток, македонскиот стејтбилдинг процес беше поставен на несоодветна основа. Кај одредени балкански држави понекогаш се случува да изгубат и контрола на дел од својата територија и да не можат ефикасно да си ги контролираат границите. Во периодот од 1991 до 2001 година Македонија не успеа да ги отстрани системските дефекти, ниту пак да ја подобри економската состојба, меѓуетничките односи и да се интегрира во единствена политичка заедница. Конфликтот кој избувна во 2001-та година ги откри недостатоците во функционирањето на државниот апарат, кој во меѓувреме беше одобруван од меѓународната заедница. Етничкиот состав на владите и политичките институции во првата декада од независноста на Македонија ни кажува дека државата застапуваше само еден сегмент од општеството. Ова е основниот критериум за слабоста на Македонија. Корените на оваа безбедносна дилема треба да ги бараме во моделот на државата кој континуирано се применуваше уште од моментот кога Македонија стана независна држава. Државата која се градеше од почетоците на независноста не беше држава на граѓаните, туку национална држава чија иднина беше доминација на една нација врз другите националности. Отсуството на политички легитимитет беше причина број еден за слабоста на државните институции и отпочнувањето на вооружениот конфликт.

Етничките тензии се важна структурална причина за внатрешни конфликти, кои го слабеат системот и неговите институции и користи значителни човечки и финансиски ресурси. Неуспехот на стејтбилдинг процесот и повторното разгорување на внатрешните конфликти, го одложуваат членството во НАТО, кое е едно од примарните цели на државите на Балканот, а тоа може и да ги примора овие земји да се приклучат на

алијансите надвор од евро - атлантските безбедносни структури. Модерната Европа е идеалниот модел за плурална безбедносна заедница и модел на демократската теорија на мирот, а балканските држави се поканети да се приклучат на безбедносната заедница која Западна Европа претходно ја развила.

Сепак, народите на Балканот сè уште ги немаат напуштено своите стари идентитети, но иднината на Балканот не е безнадежна. Иронијата на денешните кризи во Македонија (секако и во Босна и Косово) е во тоа што додека некои од политичките лидери „играат“ на националистичката карта, сè повеќе обични граѓани се подготвени да ги надминат етничките разлики.

Иднината на Македонија и остварувањето на стратегиските цели, односно интеграција во НАТО и ЕУ и неуспехот на македонската политика да се избори за место во овие престижни институции и да ги почувствува предностите на перспективите при членувањето во НАТО и ЕУ, само влева „масло на огнет“ на меѓуетничкото помирување. Тука секако големо влијание има и грчката политика на попречување на евро - атлантската интеграција на земјата и неможноста да се реши спорот за името и на крај, доследното имплементирање на обврските од Охридскиот рамковен договор.

Внатрешниот „општествен договор“ помеѓу двете најголеми заедници (македонската и албанската) во Македонија ќе биде успешен доколку се изнајде модус со кој би се имплементирале мерките кои се потребни за демократизација на земјата, меѓуетничкото помирување и разврска на спорот за името со Грција, власта да покаже лојалност кон државата, а албанските претставници да се ангажираат во креирањето на политиките на државата. Конечно, интеграцијата на земјата во евро - атлантските структури, во голема мера ќе ја олесни и онака нарушената меѓуетничка комуникација и соработка, а политичките елити ќе можат да се насочат кон иднината, односно мултиетничка граѓанска Македонија да стане економски помоќна и поефикасна и како дел од плурална безбедносна заедница да биде фактор на безбедност во регионот.

7. Библиографија

1. A Secure Europe in a Better World;
2. Abramowitz Morton, "Can the EU Hack the Balkans", Foreign affairs (Sept/Oct 2002);
3. Ajey Lele, "Asian Space Race: Rhetoric or Reality?", Institute of Defence Studies & Analyses, New Delhi, India, p. 35;
4. Allin, Dana H.. *Adelphi series : NATO's Balkan Interventions*. Florence, KY, USA: Routledge, 2014. ProQuest ebrary. Web. 1 April 2015.;
5. Andersen, Lousie, *International Engagement in Failed States, Choice and Trade-offs (Denmark - Danish Institute of International Studies, working paper 20, 2005)*
6. *Armaments, disarmaments and international security*, Uppsala Conflict data program, SIPRI Yearbook 2006;
7. Безбедносни Дијалози, Списание од областа на безбедноста, одбраната и мировните студии, Година 4, Број 1, 2013;
8. Benn, Hilary, "A Shared Challenge Promoting Development and Human Security in Weak States" (Centre for Global Development, Washington, 2004);
9. Bowman, Steve, "Weapons of Mass Destruction: The Terrorist Threat", CRS Report for Congress, Март 2002;
10. Brown, Michael, *The International Dimension of Internal Conflict*, (London – The MIT Press, 2004);
11. Burgess, Peter J., "Non-military security challenges", International Peace Research Institute, Oslo (PRIO), 2007;
12. Buzan, Barry, *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, (London: Harvester Wheatsheaf, 1991);

13. Buzan, Barry, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, (London, Pearson Longman, 2004);
14. Buzan, Barry and Wæver, Ole, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003;
15. Carnegie Endowment for International Peace;
16. Census of population, the state statistical Office, Republic of Macedonia;
17. Chandler, David, *“Empire in Denial - The Politics of State-building”*, London, 2006;
18. Clapham, Christopher, *“Failed States and Non States in the International Order”* (paper presented at the Conference on Failed States, 7 April 2000, Florence, Purdue University);
19. Clemens, Michael and Moss, Todd, *“Costs and Causes of Zimbabwe’s Crisis,”* CGD Notes, July 2005, <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/2918/>;
20. Crisis Group Briefing, *Macedonia: Wobbling Towards Europe*, 12 January 2006.
21. Crisis Group Briefing, *Macedonia’s Name: Breaking the Deadlock, Europe Briefing N°52, Pristina/Brussels, 12 January 2009*;
22. Crocker, Chester A. “Engaging Failing States,” *Foreign Affairs* (Sept/Oct 2003);
23. De Dardel, Jean-Jacque, Gustav Gustenau and Plamen Pantev, *“Post-Conflict Rehabilitation. Lessons from South East Europe and Strategic Consequences for the Euro-Atlantic Community”*, Vienna and Sofia, 2006;
24. Deutch, Karl, *“Political Community and the North Atlantic Area”*, Priceton, New York, 1957;
25. *Divided Macedonia, The Next Balkan Conflict*, The International Institute for Strategic Studies, Volume 5, Issue 5, June 1999.
26. *Doing Business in South East Europe 2011*”, World Bank; Dehnert, Stefan, *“Elections and Conflict in Macedonia - Country Analysis”*, Friedrich-Ebert-Stiftung, February 2010, Berlin;

27. Duncan M. Perry, "Macedonia: A Balkan Problem and an European Dilemma", *International Relations*, Vol. 1, No. 25, (1992);
28. European commission, *Commission Staff Working Document The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2013 Progress Report Accompanying The Document Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Enlargement Strategy And Main Challenges 2013-2014*, Brussels 2013;
29. European commission "*Progress Report*", 2010;
30. Eizenstat, Stuart E., Porter, E. John, and Weinstein, Jeremy M., "*Rebuilding Weak States*", February 2005;
31. Fiona M. Watson, *Albania, research Paper 97/59*, International Affairs and Defence Section, House of Commons Library, 14 May 1997;
32. *Fragile States Index 2014*, Fund For Peace;
33. Freedman, Lawrence, "*Weak States and the West*", *Society*, Vol. 32, (1994);
34. Fukuyama, Francis, "*The end of history and the last man*", Avvon Books Inc., New York, 1992;
35. Garces, Laura, "*The League of Nations' predicament in Southeastern Europe*", *World Affairs*, Vol. 158 (1995);
36. Георгиева, Лидија: „*Менаџирање на ризици*“, Скопје 2009;
37. Giorgetti, Chiara, "*A Principled Approach to State Failure, International Community Actions in Emergency Situations*", Boston 2010;
38. Grillot, Suzette R., Paes Wolf-Christian, Risser Hans and Shelly Stoneman O., "*A Fragile Peace - Guns and Security in Post-conflict Macedonia*", SEESAC, June 2004;
39. Gros, Jean-Germain, "*Towards a taxonomy of failed states in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti*", 1996;

40. Hamre, John J. and Gordon R. Sullivan, "*Toward Post conflict Reconstruction*" Washington Quarterly 25, 4, Autumn 2002;
41. Handel, Michael, "*Weak States in the International System*", (London, Frank Cass, 1990);
42. Heinz, Gartner, "*Small States and Alliances*" (Vienna –Austrian Institute for International Affairs), 2000;
43. Хелд, Дејвид и Мекгру Ентони, „*Управување со глобализација*”, Академски печат, Скопје 2010;
44. Helman, Gerald and Ratner, Steven, "*Saving Failed States*", *Foreign Policy*, 2010;
45. Holsti, Kalevi Jaakko, "*The State, War, and the State of War*", Cambridge University 1996;
46. Историја на македонскиот народ, Институт за национална историја, Скопје 2008;
47. James D. Fearon and David D. Laitin. "*Ethnicity, Insurgency, and Civil War*", *American Political Science Review* 97, 1 (Feb 2003);
48. Jenkins, Brian M., "*International Terrorism: A New Kind of Warfare*", Rand Corporation, Santa Monica, California, June 1974;
49. Kaplan, Robert, "*The Coming Anarchy, Shattering the dreams of the Post-cold war*", (New York: Vintage books, 2001);
50. Keohane, Robert, Nye Joseph and Hoffman Stanley "*After the Cold War: International Institutions and State Strategies in Europe*", 1989 - 1991, Cambridge 1993;
51. Kegley, Charles W., "*World Politics: Trends and Transformation*", (New York – Bedford/St. Martin's, 2001);
52. Квигин, Томас: „*Да се види невидливото*”, Скопје 2009;
53. Котовчевски, Митко, „*Етиологија на вооружените конфликти*”, Скопје 2007;

54. Котовчевски, Митко, „Современ тероризам”, Македонска цивилизација, Скопје 2002;
55. Kirkova, Rina, Milosevska, Tanja, “*The success of democratization in post Arab spring societies*“, International Journal of Social Sciences, III(1), 2014;
56. Lipschutz, Ronnie D., “*After Authority: War, Peace, and Global Politics in the 21st Century*”, The State University of New York, 2000;
57. *Macedonia: Ten Years after the Conflict*, Crisis Group, Europe Report N°212, 11 August 2011
58. Maleska, Mirjana, “*The Power of History and Religion over Human Hearts*”, New Balkan Politics, Journal of Politics, Vol. 1, 2000;
59. Mallaby, Sebastian, “*The Reluctant Imperialist: Terrorism, Failed States and the Case for American Empire,*” *Foreign Affairs* 81, 2 (March/April 2002) ;
60. Max Weber, David S. Owen, Tracy B. Strong, Rodney Livingstone, “*The Vocation lectures – Science as a Vocation, Politics as a Vocation , The Vocation Lectures- Science As a Vocation, Politics As a Vocation*”, Cambridge 2004;
61. Migration Remittances Factbook 2011” (Macedonia), World Bank;
62. Military Balance 2010, International Institute for Strategic Studies, Brussels 2010;
63. Mearsheimer, John, *The Tragedy Of The Great Power Politics*, (New York, W. W Norton & Company), 2003;
64. Migdal, Joel S., “*Strong Societies And Weak States*”, (Princeton: University press, 1998);
65. Mustafa, Artan, “*Balkans: Regional Reporting & Sustainable Training BCR Issue 470, Armed to the Teeth*”, IWPR, September 2005;
66. Нацев, Зоран, Петровски Димче, „*АРМ кои НАТО - концептуален приод и организационен развој*”, Скопје 2009;
67. Национална концепција за безбедност и одбрана на РМ;

68. National Security Strategy of the United States of America;
69. Newman Edward, "*Failed States and International Order: Constructing a Post-Westphalian World*", Contemporary Security Policy, vol. 30, no. 3, 2009;
70. New York Times "Fighting Terrorism at Gleneagles," (July 5, 2005).
71. Nicholson, Michael, "*International Relations*", (London – Palgrave, 2002);
72. O'Hanlon, Michael, "Dealing with the Collapse of a Nuclear-Armed State: The Cases of North Korea and Pakistan," Princeton Project on National Security working paper, April 27, 2005;
73. Patrick, Stewart, "*Weak States and Global Threats: Assessing Evidence of 'Spillovers'*", *The Washington Quarterly* 2006
74. Pettifer, James, "*The New Macedonian Question*", London, Palgrave, 1999;
75. Pevehouse, Jon C., "Democracy from the Outside-In", *International Organizations* 56, 3, (2002);
76. Posen, Barry R., "The Security Dilemma and Ethnic Conflict", *Survival*, Vol. 35, No. 1, (1993);
77. Potter, Donald W, "*State Responsibility, Sovereignty, and Failed States, Defining Failed States and the Concept of State Responsibility*", School of Government, University of Tasmania, September 2004;
78. Priest, Dana, "Iraq New Terror Breeding Ground: War Created Haven, CIA Advisers Report," *Washington Post*, January 14, 2005;
79. Prime Minister's Strategy Unit, *Investing in Prevention*. Carnegie Endowment for International Peace, *Deadly Arsenals* (Washington: 2005)
80. *Proliferation: Threat and response*, Office of the Secretary of Defense of the USA, January 2001;

81. Raymond Zickel and Walter R. Twaskiw, *Albania: a country study*, Library of Congress, April 1992;
82. Renner, Michael, "Disarming Postwar Societies," *State of the World 2005: Redefining Global Security* (Washington: Worldwatch Institute, 2005);
83. *Report of the International Commission to Inquire Into the Causes and Conduct of the Balkan Wars*, Carnegie Endowment for International Peace, University of Toronto, Toronto 1980;
84. Reyes, Adrian J., "*Weak and Failing States: Evolving Security Threats and U.S. Policy*", New York 2010;
85. Rice, Susan E. "The New National Security Strategy: Focus on Failed States," *Brookings Policy Brief #116* (February 2003);
86. Rotberg, Robert I., "*When states fail: Causes and consequences*", New Jersey, 2004;
87. Rotberg, Robert I., "*Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators*", Washington, D.C. 2003;
88. Schöpflin, George, *Nations, Identity, Power: The New Politics of Europe, The Communist Experience and Nationhood*, C. Hurst & Co. Publishers, 2000;
89. Serrano, Monica and Maria Celia Toro, "From Drug Trafficking to Transnational Organized Crime in Latin America," in Berdal and Serrano, *Transnational Organized Crime and International Security*.
90. Shea, John, "*Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation*", *Library of Congress*, USA 1997;
91. Shvely, Philips, "*Power and Choice*", (London, McGraw-Hill Inc., 1987);
92. Sjoberg, Lennard: "*Risk perceptions: Taking on Societal Salience*", Ashgate 2001;
93. Службен весник на РМ;
94. Современа македонска одбрана (2001);

95. Spanger, Hans – Joachim, "*Failed State or Failed Concept? Objections and Suggestions*"
Peace Research Institute, Frankfurt 2000;
96. Stavrianos, L. S., "*The Balkans since 1453*", London, Hurst & Company, 2000,
97. Sörenson, Karl, *State Failure on the High Seas – Reviewing the Somali Piracy*, Swedish
Defence Research Agency, Stockholm, November 2008;
98. *State of the World 2005: Redefining Global Security* (Washington: Worldwatch Institute,
2005);
99. Stepanova, Ekaterina, "*Anti-terrorism and Peace-building During and After Conflict*",
Stockholm International Peace Research Institute, June 2003
100. Stewart, Patrick, "*Weak Links: Fragile States, Global Threats, and International
Security*" Oxford University Press, May 23, 2011;
101. Stewart, Patrick, "*Weak States and Global Threats: Assessing Evidence of
Spillovers In the post-9/11 era*", The Washington Quarterly, January 2006;
102. Stohl Michael and Lopez George, "*Westphalia, the end of the Cold war and the
New world order: Old roots to a "New" problem*
103. Стратегија за национална безбедност на Република Македонија;
104. The Treaty of Lisbon, The Conference Of The Representatives Of The
Governments Of The Member States, CIG 15/07, Brussels, 2007;
105. Thürer, D., "*The Failed State and International Law*", Int'l Comm. of the Red
Cross (31 Dec. 1999);
106. Tilly, Charles., "*Where Do Rights Come From?, Democracy, Revolution and
History*", (Theda Skocpol ed., 1995);
107. Tilly, Charles, "*The formation of National States in Western Europe*", (Princeton,
N.J: Princeton University Press, 1975);

108. UN Office on Drugs and Crime, *Why Fighting Crime Can Assist Development in Africa: Rule of Law and Protection of the Most Vulnerable* (Vienna: UNODC, May 2005);
109. U.S. Department of State, *Patterns of Global Terrorism* (2003) and *Country Reports on Terrorism* (2005);
110. Ванковска, Билјана: „Меѓународна безбедност: Критички пристап“, Скопје 2011;
111. Ванковска, Билјана, „Политички систем на Република Македонија“, Скопје 2014;
112. Weber, Max, “*Politics as a vocation*”, Munich 1919;
113. Wegs, Robert, “*Europe since 1945: A Concise History*”, (New York, St. Martin’s Press, 1977);
114. White, Brian, “*Understanding European Policy*”, (London - Palgrave, 2001);
115. Wilde, R., “*The Skewed Responsibility Narrative of the Failed States Concept*“, 9 ILSA J. Int’l & Comp. L. (2003);
116. Wright, A. „*Organised Crime*“, William Publishing, USA 2006;
117. Zhidas Daskalovski, Marija Risteska, *The Macedonian Question: 20 Years of Political Struggle into European Integration Structures*, LIBERTAS – Europäisches Institut GmbH, Germany, May 2012;